

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**2001 SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN
YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE
DAYANIKLILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mehmet Zekai ÖZAL**

**Enstitü Anabilim Dalı : İktisat
Enstitü Bilim Dalı : İktisat**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI

MAYIS 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**2001 SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN
YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE
DAYANIKLILIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mehmet Zekai ÖZAL

Enstitü Anabilim Dalı : İktisat
Enstitü Bilim Dalı : İktisat

Bu tez 05/ 05/ 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Fuat SEKMEN

Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARAÇ

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mehmet Zekai ÖZAL

05 / 05 / 2010

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLOLAR LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix

GİRİŞ	1
--------------------	---

BÖLÜM 1: BANKACILIK SEKTÖRÜ, TANIMI, KAPSAMI, BASEL

KRİTERLERİ KAPSAMINDA YENİDEN YAPILANDIRILMASI

VE DAYANIKLILIĞININ İNCELENMESİ 3

1.1. Bankacılığın Tanımı ve Önemi.....	3
1.2. Dünyada Bankacılığın Doğuşu ve Gelişimi.....	4
1.3. Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi.....	9
1.3.1. Cumhuriyet’ten Önce Türk Bankacılığı.....	9
1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı.....	13
1.3.2.1. 1923-1944 Dönemi.....	13
1.3.2.2. 1944-1980 Dönemi.....	16
1.3.2.3. 1980-1990 Dönemi	19
1.3.2.4. 1990-2000’li Yıllarda Türk Bankacılığı.....	21
1.3.2.5. 2001 Ekonomik Krizi Sonrası Türk Bankacılığı.....	22
1.3.2.6. 2008 Ekonomik Krizi Sonrası Türk Bankacılığı.....	24
1.4. Bankaların Fonksiyonları ve İktisadi İşlevleri.....	25
1.5. Türk Bankacılık Sektöründe Yer Alan Banka Türleri.....	25
1.6. Basel Kriterleri , Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı ve Etkin Bankacılık Denetimi..	25
1.6.1. Basel Uzlaşısının Kapsamı ve Basel I	27
1.6.2. Basel II Uzlaşısı ve Kapsamı	29
1.6.2.1. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereği.....	32
1.6.2.2. İkinci Yapısal Blok : Denetim Otorotesinin İncelemesi.....	32
1.6.2.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini.....	33

1.6.3. Türk Bankacılık Sektöründe Basel Uygulamaları.....	33
1.6.4. Bankacılık Sektöründe Basel II Uygulamalarının Muhtemel Etkileri ...	34

BÖLÜM 2: 2001 SONRASI TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN

GELİŞİMİ VE YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİ 37

2.1. 2000 ve 2001 Finansal Krizleri Öncesi Genel Görünüm ve Düzenlemeler....	37
2.2. 2000 ve 2001 Finansal Krizlerinin Oluşumu.....	38
2.3. 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü Düzenlemeleri	39
2.3.1. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı.....	39
2.3.1.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	40
2.3.1.2. TMSF’ye Devredilen Bankaların Çözümlemesi.....	40
2.3.1.3. Özel Bankaların Sağlıklı Bir Yapıya Kavuşturulması.....	41
2.3.1.4. Denetim ve Düzenleyici Çerçevenin İyileştirilmesi.....	41
2.3.2. Bankacılık Sektörünün Yeni Finansal Yapısı ve İstikrar.....	42
2.3.2.1. Esnek ve Etkin Düzenlemeler	42
2.3.2.2. Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi	43
2.3.2.3. Finansal Piyasaların Alt Yapısının Güçlendirilmesi	44
2.3.2.4. İdari Kapasitenin Artırılması	45
2.3.2.5. Küresel Ekonomik Krize Karşı Alınan Önlemler	45
2.4. Türk Bankacılık Sektörü Yapısal Gelişmeler.....	46
2.4.1. Banka Sayısının Gelişimi	46
2.4.2. Bankacılık Sisteminde Şube Sayısının Gelişimi	47
2.4.3. Bankacılık Sisteminde Personel Sayısının Gelişimi	48
2.4.4. Bankaların Operasyonel Göstergelerindeki Değişim.....	49
2.4.5. Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergelerindeki Değişim.....	51
2.4.6. Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergelerindeki Değişim..	53
2.4.7. Sektör Büyüklükleri	54
2.4.8. Toplam Aktife Göre Yoğunlaşma.....	55
2.5. Türk Bankacılık Sisteminin Denetimi	56
2.5.1. Bankacılıkta Denetim.....	56
2.5.2. 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Sistemi	57

2.5.3. 4389 Sayılı Bankalar Kanunu Uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Sistemi.....	57
2.5.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.....	58
2.5.4.1. BDDK ve Bankalar.....	59
2.5.4.2. BDDK ve Katılım Bankaları (ÖFK).....	60
2.5.5. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Yeni Finansal Yapıya İlişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Sistemi.....	61
2.6. Mali Sistemde Mevduat Sigorta Sistemi	61
2.6.1. Mevduat Sigorta Sisteminin Tanımı.....	61
2.6.2. Mevduat Sigorta Sisteminin Varoluş Nedenleri ve Sonuçları.....	62
2.6.2.1. Mali Piyasalarda ve Bankacılık Sektöründe Güven Unsuru... ..	63
2.6.2.2. Bankacılık Sektöründe Risk Dağılımı.....	63
2.6.3. Mevduat Sigortası Çeşitleri.....	64
2.6.4. Türk Bankacılık Sektöründe Mevduat Sigorta Sisteminin Gelişimi... ..	64
2.6.4.1. Fon'un Kuruluşu.....	67
2.6.4.2. Fon'un Kaynakları.....	67
2.6.4.3. TMSF'nin Esasları.....	67
2.6.4.4. TMSF'nin Yönetimi.....	68

BÖLÜM 3: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL KRİTERLERİNE GÖRE DAYANIKLILIĞININ YAPISAL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ .....

3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerini Uygulayan AB Ülkeleri ile Karşılaştırılması.....	69
3.1.1. Banka ve Şube Sayılarının Karşılaştırılması.....	69
3.1.2. Aktif Yapısının Karşılaştırılması.....	71
3.1.3. Temel Bilanço Göstergelerinin Karşılaştırılması	73
3.1.3.1. Krediler.....	73
3.1.3.2. Mevduat.....	74
3.1.4. Küresel Dalgalanmaların Ülkelerin Risk ve Karlılık Göstergelerine Yansımaları	76
3.1.5. Bankacılık Sektöründe Kaldıraç Oranının Karşılaştırılması.....	78

3.2. Türk Bankacılık Sisteminde Karşılaşılan Riskler ve Muhtemel Etkilerinin Değerlendirilmesi.....	79
3.2.1. Türk Bankacılık Sisteminde Likidite Riski	80
3.2.2. Türk Bankacılık Sisteminde Faiz Riski.....	84
3.2.3. Türk Bankacılık Sisteminde Kur Riski.....	85
3.2.4. Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Riski.....	86
3.2.5. Türk Bankacılık Sisteminde Piyasa Riski.....	87
3.2.6. Türk Bankacılık Sisteminde Sermaye Yetersizliği Riski	87
3.3. Bankacılık Sektörü Önündeki Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Değerlendirilmesi..	87
3.3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Güçlü Yönleri.....	87
3.3.2. Türk Bankacılık Sektörünün Zayıf Yönleri.....	88
3.4. Türk Bankacılık Sektörünün 2001 Finansal Krizi Sonrası Analizi ve Değerlendirilmesi.....	89
SONUÇ	94
KAYNAKLAR.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	106

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
GSMH	: Gayri safi milli hasıla
GSYİH	: Gayri safi yurtiçi hasıla
IMF	: (International Monetary Fund): Uluslararası Para Fonu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
M.�.	: Milattan �nce
MKYF	: Menkul kıymet yatırım fonları
OECD	: (Organization of Economic Corporation And Development): Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
PSBR	: Kamu kesimi boçlanma gereği (Public Sector Borrowings Requirement)
PB	: Parasal Birlik (Avrupa Birliği)
ROA	: Aktif Getiri Oranı
SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketiciler Fiyatları Endeksi
VDMK	: Varlığa dayalı menkul kıymetler
V.Y.	: Veri Yok
YP	: Yabancı para

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Cumhuriyetten Öncesi Kurulan Yabancı Bankaların Kuruluş Tarihleri, Adları, Sermayeleri ve Tasfiye Tarihleri.....	11
Tablo 2:	Bu Dönemde Kurulan Diğer Milli Bankaların Kuruluş Tarihleri ve İsimleri.....	12
Tablo 3:	Basel II Risk hesaplama Seçenekleri.....	34
Tablo 4:	Faaliyetteki Banka Sayısı.....	46
Tablo 5:	Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı.....	47
Tablo 6:	Bankacılık Sisteminde Toplam Çalışan Sayısı.....	48
Tablo 7:	Bankacılık Sisteminde Çalışanlar.....	49
Tablo 8:	Operasyonel Göstergeler.....	50
Tablo 9:	Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri.....	52
Tablo 10:	Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergeleri.....	54
Tablo 11:	Finansal Aracılık Göstergeleri (GSYİH'ya oranı, %).....	55
Tablo 12:	Toplam Aktife Göre Yoğunlaşma Oranları.....	56
Tablo 13:	Türkiye ve AB Ülkelerinde Kredi Kuruluşu Sayısı.....	69
Tablo 14:	Türkiye ve AB Ülkelerinde Banka Şube Sayısı.....	71
Tablo 15:	Aktif Büyüklüğünde AB-Türkiye Karşılaştırması (milyar €).....	72
Tablo 16:	Toplam Krediler AB-Türkiye Karşılaştırması (milyar €).....	73
Tablo 17:	Toplam Mevduat AB-Türkiye Karşılaştırması (milyar €).....	75
Tablo 18:	Küresel Dalgalanmaların Ülkelerin Risk ve Karlılık Göstergelerine Yansıması.....	76
Tablo 19:	Seçilmiş Ülkeler İtibarıyla Özkaynak Getiri Oranları (ROE)	77
Tablo 20:	Toplam Aktifler / Toplam Özkaynaklar	78

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 :	Toplam Banka Sayısının Gelişimi 1990-2009.....	47
Grafik 2 :	Toplam Şube Sayısı (1995-2009)	48
Grafik 3 :	Bankacılık Sektörü Toplam Çalışan Sayısı (1995-2008).....	49
Grafik 4 :	Toplam Banka Kartı ve Kredi Kartı Sayısı (2002-2009/9)	50
Grafik 5 :	Bankacılık Sektörü Toplam Aktif Yoğunlaşması	51
Grafik 6 :	Toplam Aktiflerin Gelişimi	90
Grafik 7 :	Bankacılık Sektörü Aktif Yapısı (Aralık 2009)	90
Grafik 8 :	Türk Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterliliği Gelişimi (1998-2009)	91
Grafik 9 :	Toplam Aktiflerin Gelişimi (1998-2009)	91
Grafik 10 :	Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler (2000-2009)	92
Grafik 11 :	Faiz Dışı Gelirlerin Faiz Dışı Giderlere Oranı (2003-2009)	92
Grafik 12 :	Krediler ve Menkul Değerler Portföyü Gelişimi (1998-2009)	93

Tezin Başlığı: 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Dayanıklılığının Değerlendirilmesi	
Tezin Yazarı: Mehmet Zekai Özal	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI
Kabul Tarihi: 05.05.2010	Sayfa Sayısı: IX (ön kısım) + 106 (tez)
Anabilimdalı: İktisat	Bilimdalı: İktisat
<p>1980 sonrası Türk bankacılık sektöründe önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Sektörün iç içe olduğu özkaynak, mevduat ve kredilerin yetersizliği, az sayıda büyük-çok sayıda küçük bankanın varlığı, kamu bankalarının hakimiyeti ve yüksek görev zararları, para ikamesi ve açık pozisyon artışı, denetim eksikliği ve devlet kaynaklı sorunlar bu dalgalanmalarda önemli rol oynamıştır.</p> <p>Şubat 2001 krizi sonrası uygulamaya konan “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” bir anlamda bu sektörü kurtarma programına dönüşmüştür. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde kamu bankalarının zararları karşılığı kaynak aktarılmış, önemli yasal ve kurumsal değişiklikler yapılmıştır. Sektörü daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için; sektör içi garanti fonu oluşturularak tasarruf mevduatına tanınan devlet güvencesini kademeli olarak kaldırmak, bankalar arası birleşmeleri teşvik ederek optimal ölçeğe ulaşmalarını sağlamak ve sektör içi rekabeti artırmak, devletin piyasa şartlarını işlemez hale getiren özellikle kamu bankalarına yönelik müdahalelerine ve bankalardan olan yüksek iç borçlanmasına son verilerek, etkin bir risk yönetimi ve denetim mekanizması kurulmuştur.</p> <p>Bu çalışmada, 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü Düzenlemeleri ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı sonrasında yapılan düzenlemeler ve iyileştirilmesine yönelik uygulamalarının etkileri, 2008 yılı sonunda derinleşen küresel finansal krizin Türk Bankacılık Sektörüne etkileri araştırılmış, Bankacılık Sektörünün dayanıklılığı, güçlü ve zayıf yönleri incelenmiş ve bankacılık sektörünün finansal oranları ve verileri analiz edilmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Bankacılık, Yeniden Yapılandırma, Dayanıklılık	

Tezin Başlığı: Restructuring of Turkish Banking Sector After 2001 and Evaluation of Its Resistance	
Author: Mehmet Zekai ÖZAL	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selim İNANÇLI
Date: 05.05.2010	Nu. of pages: IX (pre text) + 106 (main body)
Department: Economy	Subfield: Economy
<p>Significant fluctuations have been observed in the Turkish banking sector after the 1980. The insufficiency of networth, deposits and loans, becoming small scale banks a lot and large scale bank less, the dominance of public banks and high level of their duty losses, moneysubstitution and increase in open positions, lack of control and problems related to government have all played big role in these fluctuations.</p> <p>“The transition program of stronger economy for Turkey” which was adopted after February 2001 crisis, has in some way, turned out to be a program of saving the banking sector. Under the Program of Restructuring of Turkish Banking Sector significant legal and institutional changes were made in order to cover the duty losses of public banks and banks. In order to bring a healthier structure the banking sector: State guarantee on saving deposits gradually eliminated by establishing an insurance fund among the banks, bank mergers be encouraged to bring into optimal scales and to increase the competition in the sector, interventionist policies especially towards public banks and high borrowing from banking by government were eliminated, an efficient risk management and control mechanism have been established.</p> <p>This Study aims to review effects of Restructuring Program of the Turkish Banking Sector after the 2001 economic crisis and to evaluate several structural and fundamental changes for banking. Also reflections of the 2008 global economic crisis on Turkish banking sector are discussed. Development in the Banking system which are illustrated with tables and graphics. Evaluations of the Turkish Banking system after the 2001 economic crisis and Its resistances, strong and weak sides of the banking system are discussed.</p>	
Keywords: Banking, Restructuring, Resistance	

GİRİŞ

Toplumların ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirdikleri aktiviteler, içerik ve kapsamı itibariyle sürekli bir dönüşüm ve farklılaşma göstermektedir. Dolayısıyla dünyada olduğu gibi Türk Bankacılık sistemi de dönemler itibari ile çeşitli dönüşüm ve değişimler yaşamaktadır.

Çalışmanın Konusu: Bankalar mali sistem içerisinde fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracılık eden kurumlardır. Topladıkları fonlar ekonomide çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Bu çalışma ile 2001 krizi öncesi ve sonrasında bankaların fon toplama ve toplanan fonları ekonominin emrine kredi olarak verme sürecinin ne kadar sağlıklı işlediği, fon toplama ve plasmanı tarafında gelişmeler, operasyonel göstergelerindeki değişim, bilanço ve sağlamlık göstergelerinin ve mali bünyelerinin ne kadar değiştiği, toplam aktif ve pasiflerindeki değişimi, banka, şube ve çalışan sayılarındaki değişimden başlanarak anlatılmıştır.

1998 ve 2001 yılları arasında mali bünyeleri bozulan bankalar denetim altına alınarak Tasarruf Mevduatı Sigortası Fon'una devirleri gerçekleşmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu da bu sürecin ortaya çıkmasıyla kurulmuştur. 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü Düzenlemeleri ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı sonrasında yapılan düzenlemeler, Basel direktifleri ve denetim ile düzenleyici çerçevenin iyileştirilmesine yönelik uygulamalarının etkileri, 2008 yılı sonunda derinleşen küresel finansal krizin Türk Bankacılık Sektörüne etkileri araştırılmış, bankacılık sektörünün önündeki fırsatlar, güçlü ve zayıf yönleri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Önemi: Tez araştırması konusu itibariyle Türkiye'de bankacılık sektörünün 2001 finansal kriz sonrası yapılandırılması, Basel direktiflerine uyum, kriz sonrası bankaların dayanıklılığının ve sağlamlığının incelenmesi bakımından büyük öneme sahiptir.

Çalışmanın Amacı: Tez çalışmasında Türkiye'de bankacılık sektörünün gelişimi, 2001 finansal krizi sonrası Türk Bankacılık Sektörü düzenlemeleri ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı sonrasında yapılan düzenlemeler, Basel kriterlerine uyum sürecinin araştırılması ve bankacılık sektörünün bu kriterlere göre değerlendirilmesi, ekonomik krizlerin etkisinin, özellikle 2008 küresel finansal krizin

Türk Bankacılık Sektörüne olan etkilerinin incelenmesi ve dayanıklılığının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi: Öncelikli olarak bankacılık sektörüne ilişkin genel bilgiler ve açıklamalar verilmiştir. Türkiye’de bankacılık sektöründe meydana gelen gelişmeler incelenmiş, ekonomik krizlerin Türk bankacılık sistemine olan etkileri araştırılmış, Basel kriterlerine göre sektörün dayanıklılığı değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Kapsamı: Bu çalışmanın birinci bölümünde bankacılığın tanımı ve tarihçesi ele alınmış, Dünya’da bankacılığın doğuşu ve gelişimi ve Türkiye’de bankacılığın gelişimini Cumhuriyet’ten önce ve sonra Türk bankacılığı alt başlıkları altında incelenmiştir. Bankaların fonksiyonları, Türk bankacılık sektöründe yer alan banka türleri açıklanmıştır. Basel Kriterlerinin doğuşu ve Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı ve etkin bankacılık denetimini çerçevesinde bankacılık risk yönetim anlayışı Basel I ve Basel II direktiflerinin 2001 krizi ve sonrasında ki düzenlemelerin Türk bankacılık sistemine etkileri ele alınmıştır.

İkinci bölümde, 2000 ve 2001 finansal krizlerinin oluşumu ve sonrasında alınan önlemler ve 2001 sonrası Türk Bankacılık Sektörüne yönelik düzenlemeler ele alınmış, Türk Bankacılık Sektöründe yaşanan yapısal gelişmeler ve sektörün denetimi ele alınmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu incelenmiş, Mali sistemde mevduat sigorta sistemi hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türk Bankacılık Sektörünün Basel kriterlerini uygulayan AB ülkeleri ile karşılaştırılması, 2001 sonrası yaşanan Küresel dalgalanmaların ülkelerin bankacılık risk ve karlılık oranlarına yansımaları ele alınmış, Türk Bankacılık Sektöründe karşılaşılan riskler ve muhtemel etkileri değerlendirilerek güçlü ve zayıf yönleri analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: BANKACILIK VE BANKACILIĞIN TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

1.1. Bankacılığın Tanımı ve Önemi

Banka deyiminin, İtalyanca “Banko” kökeninden geldiği, daha sonra ise bu kelimenin “Banca” olarak değiştirilerek kullanıldığı bilinmektedir. Banco kelimesinin Türkçe karşılığı ise, masa, sıra veya tezgah anlamına gelmektedir (Yüzgün, 1982:9).

İlk bankerler olan Lombardia’lı Yahudiler bankacılık muamelelerini, pazar yerine koydukları birer masa (banko) üzerinde yaparlardı. Böylece bir banker taahhütlerini yerine getirmeyerek iflas ettiği vakit de halk, üzerine hücum ederek masasını (banko’sunu) kırardı (Ulutan, 1957:11).

İlkçağda bazı taş parçalarının; daha sonra altın ve gümüş gibi değerli metallerin; en sonunda da banknot sistemine doğru bir dizi aşamadan geçen para gibi; banka ve bankacılıkta değişik aşamalardan geçerek bugünkü etkin düzeyine ulaşmıştır (Yüzgün, 1982:9).

Bankacılık sektörü birçok alt sektöre bölünerek mali piyasanın en önemli kurumsal yapısını oluşturmaktadır. Bankalar gerçek ve tüzel kişilerin belli bir zaman için harcamadıkları paraları toplayarak; bunları kredi ve plasman yoluyla değerlendirmeye çalışan işletmelerdir. Fakat bankaların temel görevlerinin kredi ticareti yapmak olduğu düşüncesine dayanan bu tanımın yanında, bankaların yaptıkları çeşitli işlemlerden dolayı tanımları da vardır. Bazı anglo-sakson yazarlar bankaları çeke tabi mevduat kabul eden bir işletme şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımın, banka parası ile ödemelerin geliştiği ülkeler bakımından doğruluğu kabul edilse dahi, maddi para kullanılmayan ödeme sisteminin bu derece gelişmediği ülke bankalarını açıklayamamaktadır. Bir çok Avrupa ülkesinde ve bankacılığın yeni gelişmekte olduğu ülkemizde, bankaların önde gelen görevi, kişisel kasaları birleştirerek, maddi para kullanmadan ödemelerin yapılması değildir. Bu ülke bankalarında önde gelen iş, kredi ticareti yapmaktır. O halde banka, belli zaman içinde gerçek ve tüzel kişilerin harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde kredi ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören bir işletme şeklinde tanımlanabilir (Öçal ve Çolak, 1988:11).

Banka kelimesinin kökeni hakkında diğerk bir açıklama ise şudur: 12. yüzyılda Venedik kenti piyasaya zorunlu borçlanma tahvilleri çıkarmış ve bu zorunlu borçlanmalara ait işlemleri yürütmek üzere de 1157 yılında “Devlet Borçları Odası” adlı bir kurum meydana getirmiştir. O sıralarda kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu’nun idaresi altında bulunan Kuzey İtalya’da ve Venedik’te bu tahvillere “kamu borcu senetleri” anlamında İtalyanca “monti” veya Almanca “banck” sözcüklerinden lügat olarak “banchi” deniyordu. Böylece Almanca “banck” sözcüğünün “banko” şeklinde İtalyancalaştırıldığı tahmin edilmektedir (Öçal ve Çolak, 1988:11).

Bankalar uygarlığın her döneminde geçerli ve etkin kurumlar olmuşlar, bankacılık ise geçirilen her aşamada değişik biçimlerde görevler üstlenmiş, üstlenilen görevlerin ekonomideki etkinliği giderek artmıştır (Yüzgün, 1982:10).

1.2. Dünyada Bankacılığın Doğuşu ve Gelişimi

İlkçağda insanlar ellerindeki malları, kıymetli eşyaları ve paraları güvenli bir şekilde koruyabilmek amacıyla tapınaklara emanet etmekte, buralarda görevli bulunan rahipler de ihtiyaç içindeki kimselere, belli güvence karşılığı bunları ödünç vererek, vadesinde hediye ile geri almaktaydı. Bu nedenle ilk bankalar tapınaklar, ilk bankacılar ise rahipler olduğu söylenmektedir (Ergin, 1982:1).

Bankacılık hizmetleri ticaret kadar eskidir. Tarihçiler bankanın ilk çıkış noktası olarak zamanımızın altı bin yıl öncesini göstermektedir. Sümerlerin Oruk (Ourouk) sitesi etrafında gelişen ilk uygarlıklardan birinde M.Ö. 3500 yılında kurulan mabet, bilinen ilk banka kuruluşudur (Öçal ve Çolak, 1988:12).

Mabetlerin rahipleri ilk borç verenlerdi. Mabetlerin harman zamanı ödenmek üzere tohum vb. gibi hammadde ve teçhizat alımı için çiftçilere ilk dönemlerde fiziki (ayni) daha sonraları parasal kredi açtıkları, kazılar sonucu saptanmıştır. Kazılarda çıkan belgeler bir hesaptan diğerk hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin, mal belgeleri talimatının varlığını ortaya koymaktadır. Mabetlerin başlıca uğraş konularının ödünç ve mevduat kabulü işlemleri oluşturduğunu ve bu mabetlerde değişim düzeninin çok düzenli biçimde örgütlendiğini açıkça ortaya koymaktadır (Parasız, 2000:107).

Hamburabi yasalarında, banka mabetlerde kredi işleminin nasıl yürütüleceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı, borçlunun hangi mallarının ne suretle borcun

tasviyesinde kullanılacağı yazılı idi. Borçlanmada yıllık faiz %33, %20 veya %12'yi geçemezdi. Bu oranlar tahıl, hurma ve madenler için uygulanmaktaydı. Öte yandan karşılaşılan doğal afetler sonucu ürün elde edilemeyen yıllarda faiz tahakkuk ettirilemeyeceği, borcun tahsiline gidilemeyeceği belirtilmiştir. Yapılan ödünce karşılık her türlü taşınır (menkul) mal rehinini, taşınmaz (gayri menkul) mal ve özellikle tarla ipoteğine, saygın kişilerin kefaletine yer verilmiştir (Öçal ve Çolak, 1988:12).

Sümerler uzak ülkelerle mal değişimlerinde banknot gibi dolaşan (tedavül eden, çek ya da itibar mektuplarına benzeyen) bazı belgeler kullanmasını da biliyorlardı. Daha sonraları bankacılık hizmetleri mabetlerin tekeline çıkmış, ticaretle uğraşan bazı zenginler ise bankacılık hizmetlerinde uzmanlaşmışlardır (Parasız, 2000:108).

Asur ve Babil devletlerine ilişkin olarak yapılan kazılarda çıkarılan eserlerin üzerinde borç, alacak, faiz ve rehinle ilgili hükümlere rastlanıldığı gibi Babil Kanunları'nda da aynı konularla ilgili birçok hüküm bulunmaktadır (Ulutan, 1957:16).

Eski Mısır, eski Yunan ve Roma'da banka işlemleri ile uğraşan kurumların varolduğu bilinmektedir. Belli başlı Yunan mabetleri, devletten veya vatandaşlardan alınan ve faiz verilmeyen emanetlerden (depo) , dinsel mülkiyetten gelen gelirlerden ve bağışlardan oluşan bir sermayeye sahiptiler (Ulutan, 1957:17).

Roma İmparatorluğu'nun fetihler sonucu değişik toplulukları bünyesine alması ve tedavülde olan paraların çeşitlenmesi argentarii'lerin faaliyetlerinin genişlemesini sağlamış, ticari hayatın gelişmesiyle beraber banka muameleleri ile ilgili hukuki içtihadlar oluşmaya başlamıştır (Kuyucak, 1948:16-17).

Roma İmparatorluğunun istilalar sonucunda 5. yüzyılda yıkılması ile birlikte, Avrupa 11. Yüzyıla kadar bir siyasi kargaşa ortamına girmiştir (Güran, 1997:27).

Bu kendi içine kapanış sürecinde, Roma döneminde bir ölçüde gelişmiş bulunan parasal ekonomi, ticari hayatın körelmesiyle birlikte çok dar bir çerçeveye sıkışmış, o güne kadar bankerlik sarraflık işlemleri şeklinde devam eden bankacılık muameleleri kesintiye uğramıştır. Bu dönemin en büyük sermayedarı elinde nakit fonlar biriktiren kilise olmuştur. Bu dini kurum siyasi yöneticilerin ve halkın ihtiyaçları için rehin karşılığı borç vererek kredi kuruluşu olma rolünü üstlenmiştir (Pirene, 1983:98-99).

Diğer yandan Haçlı seferleri, bir taraftan doğu ticaretini açmak sureti ile mübadelenin artmasına neden olmuş, diğer taraftan da, büyük orduların ve levazımın nakli ve idamesi büyük miktarda para naklini gerektirdiğinden, güven kurumlarının gelişmesini sağlamıştır. Bankacılığın tam bir şekilde gelişmesini kısıtlayan faiz yasağı Hıristiyanların ve Müslümanların bankerlik yapmalarına engel oluyordu. Bu nedenle Yahudiler her iki tarafta bankerlik yapıp, faizle para vermek olanağını buluyorlardı. (Öçal ve Çolak, 1988:12-13).

İleriki dönemlerde Hristiyan'lar arasında faiz yasağından kaçış yollarını bulan İtalyanlar ve Almanlar rakih olarak ortaya çıktıklarından, Yahudiler yavaş yavaş piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır (Heaton, 1985:180).

Modern anlamda bankacılık faaliyetlerinin ilk örnekleri, 11. yüzyılda ticari faaliyetlerin tekrar canlanmaya başlaması ve şehirlerin teşekkül etmesi ile birlikte İtalyan şehir devletlerinde ortaya çıkmıştır. Canlanmanın başlaması ile birlikte Avrupa'da belirli merkezlerde fuarlar kurulmaya başlamıştır. Bu fuarlar uluslararası nitelikleri ile birer ödeme merkezi haline gelmiş ve kredili mal alım satım işlemlerinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Diğer taraftan bugünkü poliçeyi andıran ödeme mektuplarının ticari hayatta kullanılması ile birlikte ödeme konusunda yaşanan zorluklar yavaş yavaş kalkmaya başlamış ve bir güven ortamı sağlanmıştır (Heaton, 1985:167).

Ticari hayatın gelişmesiyle birlikte sermaye birikimi yoğun olarak tacirlerin elinde toplanmış ve biriken sermayenin kredi olarak kullanılması ile bankacılık, tacirler için ikinci meslek olarak ortaya çıkmıştır (Pirene, 1983:104).

Bu şekilde her iki koldan yürütülen faaliyetler sonucu büyük paralar kazanan Medici, Fugger, Jacques Couer ve William de la Pole gibi ailelerin ortaya çıkmasıyla, bankacılık işlemleri babadan oğla geçen bir aile mesleği haline gelmiştir. (Ergin, 1982:6)

Kambiyocular ve büyük tacirlerin elinde büyük servetlerin birikmeye başlaması siyasi iktidarın, aristokrasinin, kent yöneticilerinin ve klisenin dikkatlerini bunlar üzerine yoğunlaştırmıştır. Bunların tüketim harcamaları sürekli artış göstermesine rağmen gelirleri aynı oranda artmadığından, belirli gayrimenkullerin veya gelir kalemlerinin rehn edilmesi suretiyle kredi kullanmak çok sık başvurulan bir yöntem olmuştur (Pirene, 1983:104).

Alınan kredilere belirli gelirlerin karşılık gösterilmesi, bankacılık müesseselerinin oluşmasını sağlamıştır. Bu bankaların ilk örneklerine İtalyan şehir devletleri olan Venedik ve Cenova’da rastlanılmaktaydı (Tarlan, 1986:20).

Bu arada özellikle İspanyolların Güney Amerika’dan getirdikleri altınlarla çok çeşitli sikkeler basması, Avrupa’daki paraların çeşitliliği ve ayarlarının bozuk olması (tağşiş edilmiş olmaları), paraların birbirlerine göre değerlerinin saptanmasında büyük güçlükler yaratıyordu. O sıra da ticaretin en yoğun olduğu kentler Amsterdam ve Hamburg’du ve paralar bu merkezlere geliyordu. Bu para karmaşasına çare olarak 1609’da Amsterdam Bankası kuruldu (Ulutan, 1957:44).

Banka sabit nitelik ve değerinde hesap parası olarak banka florinini yarattı. Aynı şekilde sabit banka parası uygulaması yapan diğer bir banka ise, 1619 yılında kurulan Hamburg Bankası’dır. Bu banka 1875 yılında Alman Merkez Bankası (Reichbank) ile birleşinceye kadar faaliyetlerini sürdürmüştür (Kuyucak, 1948:26).

Aynı dönemlerde (1637) Venedik’te Venedik Bankası kurulmuş ve bu banka çek ve banknot kullanımına yol açan “contadi banka sistemini” geliştirmiştir. 1640’ta İngiltere’de Kral II. Charles, tüccarların Londra kulesinde saklanan altın külçelerine el koyması tüccarların devlete olan güvenini sarstı ve tüccarlar bundan böyle altınlarını adlarına “goldsmith” denilen tüccarlara vermeye bunun karşılığında bir şehadetname almaya başladılar. Bir süre sonra goldsmithler kasalarındaki altınların atıl durduğunu görerek bunlara dayalı olarak borç isteyenlere “goldsmith notes” denilen kendi senetlerini vermeye başladılar. İşte bu senetlerin zamanla piyasada alışverişlerde dolaşır olması ilk banknot sistemini oluşturmuştur (Kuyucak, 1948:27-28).

O dönemde Fransa ile yapılan savaş nedeniyle İngiltere’nin para sıkıntısı içine düşmesi, bir devlet bankası kurulması ve bu banka aracılığıyla piyasada paranın dolaşması fikrini doğurdu. Bunun üzerine 1694 yılında Bank of England kurulmuştur (Kuyucak, 1948:27-28).

Bank of England’ın kurulmasından sonra Avrupa’nın diğer ülkelerinde de emisyon bankalarının faaliyete geçtiği görülmüştür. Bu anlamda ilk emisyon bankası 1695 yılında İskoçya’da kurulmuştur (Ulutan, 1957:54).

Benzer şekilde John Law adlı Fransa'da yaşayan bir İskoçyalı Fransız Emisyon Bankası'nın kurulmasına olanak vermiştir (Parasız, 2000:108).

Avrupa'nın değişik ülkelerinde emisyon bankalarının yanında kurumsal nitelikte özel bankaların da kurularak faaliyetlerini genişlettikleri görülmektedir. Kurulan özel bankaların uğraş alanları faaliyette buldukları ülkelerin iktisadi yapılarına göre değişik şekiller almıştır. Özellikle İngiltere'de Bank of England'ın ilerleyen dönemlerde ticari bankacılık faaliyetlerinden kendini çekerek merkez bankası konumuna ulaşması sonucu, diğer bankaların önü açılmış ve ticaret, sanayi ve tarım gibi belli alanlarda uzmanlaşan banka tipleri ortaya çıkmıştır (Ergin, 1982:13-17).

Almanya'da İngiltere'nin aksine bankalar arasında tam bir uzmanlaşma olmamış, bütün bankalar her türlü bankacılık işlemi ile uğraşmışlardır. Bankacılık alanında diğer iki ülkeye göre geride kalan Fransa'da ise karma bir sistem oluşmuş, ticaret bankacılığı faaliyeti ile uğraşan bankalar, aynı zamanda sanayi sektörüne uzun vadeli krediler açmışlardır (Ergin, 1982:25).

Avrupa ekonomisinde yaşanan ekonomik krizler sonucu yeterli kanuni düzenlemelerden yoksun olan bankacılık piyasası bu ekonomik konjonktürden büyük ölçüde etkilenmiş ve birçok banka maceralı şekilde iflas etmiştir. Bankacılık piyasasında ekonomik krizlerle gelen iflas olayları devletleri banka sistemini kontrol altına alma yolunda düzenleme yapmaya iterken, kağıt para ihtiyacı yetkisini tek bir bankaya verme yolundaki görüşler ağır basmaya başlamıştır. Yeni oluşumlar sonucu banka ve bankerlerin kağıt para ihracına sınırlamalar getirilirken, kağıt para ihraç yetkisi bulunan bankaların ellerindeki altın mevcutları kadar kağıt para ihraç edebileceği şeklinde esaslar benimsenerek, uygulamaya geçilmiştir. Bu uygulamalar daha sonraki dönemlerde yaşanan iktisadi krizlerin bankalar üzerindeki tahrip edici etkilerinin azaltılmasında etkili olmuştur (Heaton, 1985:203-204).

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bankalar ekonominin finansman kaynaklarının ancak küçük bir kısmından faydalanabiliyorlardı. Likiditelerinin mümkün olduğu kadar gerçek değerini muhafaza edebilmek için ancak kısa vadeli kredilere razı oluyorlardı ve yatırımların finansmanına direkt iştirakleri uygulamada ihmal edilen bir haldeydi. Ancak iyi bir garanti aldıkları zaman verdikleri borcu alabileceklerini ümit ederlerdi.

Bugün banka mevduatlarının toplamının yarısı ekonominin finansmanına ayrılmıştır ve kaynakların en az beşte biri özellikle yatırımlara ayrılmıştır. Diğer taraftan bankaların çoğu garantisiz ferdi kredi açmaktadır. Faaliyetleri sıkı bir biçimde düzenlenmiştir ve kontrol edilmektedir. Merkez Bankasına daima reeskont için başvurmak zorundadırlar (Öçal ve Çolak, 1988:14).

1.3. Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi

Türkiye’de bankacılığın gelişimi diğer batı kaynaklı kurumların gelişimi gibi çok yavaş olmuştur. 19. Yüzyılın ikinci yarısı, Tanzimat dönemine gelinceye kadar banka ya da banka benzeri bir kurum Osmanlı İmparatorluğunda yoktur. Ancak ülkenin büyük kent merkezlerinde para değiştirmeyi meslek edinmiş sarraflar faaliyet göstermişlerdir (Öçal ve Çolak, 1988:77).

1.3.1. Cumhuriyet’ten Önce Türk Bankacılığı

Banka kurumunun gelişmemiş olması Türklerin özellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmaları, ticaret, sarraflık, faizcilik gibi meslekleri Türk ve Müslüman olmayan kimselere bırakmalarının önemi büyüktür. Ülkemizde bankacılığın gelişmemesinin asıl önemli nedeni, Osmanlı Ekonomisi’nin Batı Avrupa’da gerçekleştirilen sanayi devrimine ayak uyduramaması ve yakın zamanlara kadar esnaf ve zanaatkarlara dayanan kapalı ekonomik düzen içinde kalmasıdır (Parasız, 2000:109).

Osmanlı devletinin iktisadi olarak sürekli kötüye gitmesi, devleti finansman açıklarını karşılamak amacıyla sarraflardan borç almaya yöneltmiştir. Osmanlı hazinesinin para bakımından sıkıntıya düşmesi nispetinde nüfus ve itibar kazanan sarraflar genel olarak;

- 1- Hazineye ve saraya ödünç para vermek,
- 2- Muhtelif cins paraları birbiriyle değiştirmek,
- 3- Senet alım satımı yapmak,
- 4- Başka şahıslara ait paraları işletmek,
- 5- Vergilerin iltizamını almak,
- 6- Devlet adamlarına ve paşalara ait malların gelir bakımından yönetimini yapmak, gibi işlerle uğraşırlardı.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devletinin Batı Avrupa ülkeleri ile olan ticaretinde büyük gelişmeler oldu. Sonuçta para ekonomisi İstanbul'da para piyasasını oluşturabilecek düzeye erişti (Ulutan, 1957:137-138).

1839 yılında Tanzimat'ın ilanı ile birlikte artan gider nedeni ile para arzında büyük bir daralma ortaya çıktı. Bu durumu önlemek için 1840 yılında "Kaimei Muteberei Nakdiye" adı altında ilk Osmanlı banknotu çıkarıldı. Kaimelerin çok geçmeden değerlerinin düşmesi, devleti, kambiyo kurlarının devamlı dengesini sağlamak amacıyla tedbir almaya yöneltti. İki Galata Sarrafı ile bir anlaşma yapıldı. Devlet bu sarraflara yılda üç milyon kuruş tazminat vermeyi, buna karşılık da Fransa ve İngiltere üzerine (1 İngiliz lirası 110 kuruş üzerinden) poliçe çekmeyi yükümlendi (Öçal ve Çolak, 1988:77).

Ülkemizde bankacılık 1847 yılında başlamıştır. Gerçek anlamıyla ilk banka, Hükümetin de yardımıyla J. Alleon ve Thedor Baltazzi adlı iki Galata bankerinden 1847'de İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) adıyla kurulmuştur. İstanbul Bankası 1852 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür (Parasız, 2000:109).

Kısa bir süre faaliyet gösteren ve faaliyet alanı sınırlı olan İstanbul Bankası bir tarafa bırakılacak olursa Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile başladığı yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Osmanlı Devleti'nde modern anlamdaki ilk ticaret ve mevduat bankası, yabancı sermaye tarafından (İngiliz) 1856'da kurulan Osmanlı Bankası'dır. Söz konusu banka, ülkemizde kurulan ilk emisyon bankasıdır (Parasız, 2000:109).

Osmanlı Bankası'nı İmparatorlukta faaliyet göstermiş diğer yabancı bankalardan ayıran en önemli özellik, bankaya 1863 Anlaşması ile para basma ayrıcalığının tanınmış olmasıdır. Kaimelerin değerinde meydana gelen düşüşler ve bu para üzerinde yapılan spekülasyonlar, 1860'lı yılların başında hükümeti kaimeleri piyasadan çekmek için önlemler almaya yöneltmiştir. 1863 yılında Osmanlı Bankası ile hem kaimelerin piyasadan çekilmesi hem de döviz kurlarında istikrarın sağlanması ve devletin kısa vadeli kredi ihtiyacının karşılanması amacıyla bir anlaşma yapılmıştır. Banka'ya yine aynı dönemde batı Avrupa ülkelerinde kurulmasına başlanan merkez bankalarının

yetkilerinin tanınmasının, bankanın bu işleri gerçekleştirmesine yardımcı olacağı düşüncesi, para basma ayrıcalığının verilmesinin en önemli nedenidir. Kaime ihracının başarısızlıkla sonuçlanmış olması Osmanlı Bankası'nın çıkardığı kağıt paranın halk tarafından benimsenmesini engellemiştir. Bu nedenle Osmanlı Bankası ekonominin likidite ve kredi hacminin belirlenmesinde etkin rol oynayamamıştır (Akgüç, 1989:115).

Tablo 1 : Cumhuriyet Öncesi Kurulan Yabancı Bankaların Kuruluş Tarihleri, Adları, Sermayeleri ve Tasfiye Tarihleri

Kuruluş Tarihi	Bankanın Adı	Sermayesi	Tasfiye Tarihi
1864	Şirketi Umumiye Osmaniye Bankası	2 Milyon Sterlin	1893
1866	Şirketi Maliyei Osmaniye Bankası	1 Milyon Sterlin	1868
1869	İtibarı Umumii Osmani Şirketi	50 Milyon Frank	1899
1870	Avusturya-Osmanlı Bankası	2.5 Milyon Sterlin	1873
1870	Avusturya-Türk Bankası	2 Milyon Sterlin	1873
1872	İkinci İstanbul Bankası	1 Milyon Sterlin	1894
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	600 Bin Sterlin	1899
1891	Midilli Bankası	264.000 Lira	1903
1888	Selanik Bankası	2 Milyon Frank	1999
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	550.000 Lira	1914
1910	Osmanlı Ticaret Bankası	100.000 Lira	1914

Kaynak:Yüzgün, (1982:14).

Devletin devamlı olarak dışarıya borçlanması nedeniyle dış borçların ödenemeyecek bir duruma gelmesi sonucunda, 1881 yılında Duyunu Umumiye İdaresi kuruldu. Söz konusu kuruluş bir kısım vergilerin tarh, tahakkuk ve sarfını üzerine alıyordu. Duyunu Umumiye İdaresinin kuruluşu memleketimizde yabancı sermayeli birçok banka kurulmasını da teşvik etmiştir (Zarakolu, 1993:119-120).

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan ilk ulusal sermayeli banka ise; "Memleket Sandıkları"dır. İlk tarımsal kredi sandığı özelliği taşıyan kurum, 1861 yılında Mithat Paşa tarafından kurulmuştur.

1868 yılında yine Mithat Paşa tarafından tasarruf toplama amacıyla “Emniyet Sandığı” kurulmuş olup, bir süre sonra her iki banka da, 1888 yılında yine Mithat Paşa tarafından kurulan Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. 1916 yılında yasayla kurulmuş bir kamu kurumu niteliği kazanan Ziraat Bankası, Osmanlı Devletinden Cumhuriyet dönemine geçen ve günümüze kadar gelen en köklü ulusal kuruluşlardan biridir (Yüzgün, 1982:11; Akgüç, 1989).

Osmanlı İmparatorluğu devrinde kurulan milli banka sayısı pek azdır. İtibari Milli Bankası, Adapazarı Bankası ve birkaç mahalli banka istisna edilirse geriye sadece Ziraat Bankası ile Emniyet Sandığı kalmaktadır (Yüzgün, 1982:14).

1888 de Mithat Paşa, Niş Valisiyken eski Yugoslavya’nın Pirot kasabasında ilk zirai kredi sandığı olan Memleket Sandıkları’nı kurmuştur (Parasız, 2000:109).

Mithat Paşa, halkın elindeki dağılık ve az miktardaki paraları bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunmak ve tasarruf alışkanlığını da aşılacak gayesiyle, 1868 yılında İstanbul Emniyet Sandığı’nı kurmuştur.

Halen de faaliyet halinde olan Emniyet Sandığı sermayesiz olarak kurulmuş olup, 1907 yılından beri de Ziraat Bankasına bağlanmış bulunmaktadır.

Tablo 2: Bu Dönemde Kurulan Diğer Milli Bankaların Kuruluş Tarihleri ve İsimleri

Kuruluş Tarihi	Bankanın Adı
1913	Türk Ticaret Bankası
1914	Milli Aydın Bankası
1914	Milli Karaman Bankası
1914	Emlaki GayriMenkule ve İkrizat Bankası
1916	Akşehir Bankası
1917	Manisa Bağcılar Bankası
1917	İtibari Milli Bankası
1917	Konya Ahali Bankası
1917	İktisadi Milli Bankası
1919	Eskişehir Çiftçiler Bankası
1919	Adapazarı Emniyet Bankası
1920	Konya Türk Ticaret Bankası
1922	Bor Zürra ve Tüccar Bankası

Kaynak: Yüzgün, (1982:15).

Bunlar haricinde şer'î ye mahkemelerinin yönetimi altında bulunan Eytam Sandıklarının da, bir kredi müessesesi olarak kabul edildikleri görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra bu sandıkların yerini Türkiye Emlak ve Eytam Bankası almıştır (Yüzgün, 1982:15).

Siyasal iktidarın izlediği ulusal ekonomi politikası ulusal bankaların kuruluşuna elverişli bir ortam yaratmasına karşın, bu dönemde yerli sermaye ile kurulan bankalarının büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamış, güçlü yabancı bankaların kredi piyasasına egemen olmalarına karşı koyamayarak, onlarla rekabet edemeyerek faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır. İstiklal savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı ile biten bu dönem, bir tecrübe dönemi olmuştur. Bu dönemde milli bankacılığın önemi ve devlet teşvikinin zorunlu olduğu anlaşılmıştır (TBB, 1998a:9).

1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılığı

Cumhuriyet döneminden önce dünya ölçüsünde gerçek bir bankacılık faaliyetinden bahsetmek mümkün değildir. Ancak Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen zaman içinde çok önemli adımlar atılmış, özellikle devlet sermayesi veya devlet sermayesinin iştirakiyle birçok banka kurulmuştur. İlk olarak 1888 yılında kurulan Ziraat Bankası esaslı bir şekilde ele alınmış ve Cumhuriyetin ilanından 3 yıl sonra 1926 yılında anonim şirket haline getirilmiştir. 1937 yılında modern bankacılık prensiplerine göre yeniden düzenlenen Ziraat Bankası, bu tarihten günümüze kadar T.C. Ziraat Bankası adı altında devam etmektedir (Yüzgün,1982:15-16).

1.3.2.1. 1923-1944 Dönemi

Cumhuriyet döneminde, ulusal sanayi ve bankacılığın geliştirilmesi çabaları ön plana çıkmıştır. Bu amaçla toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar sonrasında ilk kurulan banka, Türkiye İş Bankası (1924) olmuştur. Cumhuriyet dönemindeki ilk büyük özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası, ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla, gerek sanayi gerek ticaret sektörlerine kredi vermek ve gerekse sanayi ve ticari girişimlerde bulunmak görevlerini üstlenmiştir (Artun, 1983:42).

İktisat Kongresi'ne katılan sanayicilerin önerileri arasında bir sanayi bankasının kurulması da yer almıştır. Bu öneri doğrultusunda 1925 yılında Türkiye Sanayi ve

Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankasıdır. Bankanın kurulması ile özel sanayi işletmelerine orta ve uzun vadeli kredi verilmesi ve mali, ekonomik ve teknik konularda bilgi yardımı sağlanması amaçlanmıştır. 1927 yılında konut kredisi vermek amacıyla Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Banka, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür (TBB, 1998a:8).

Cumhuriyetin kuruluşu izleyen ilk 10 sene içerisinde banka sayısı 20'si milli 15'i yabancı olmak üzere 35'den, 47'si milli 10'u yabancı olmak üzere 57'ye yükselmiştir. Banka şube sayısı ise 392'ye çıkmıştır. Bu dönemde özellikle mevduat toplama yönünden Milli Banka karakterindeki kuruluşlar önemli başarılar elde etmişlerdir. İlk 10 senelik dönemde (1924-1933) mevduat yaklaşık 9 kat, krediler de 5 kat artmıştır. Özkaynaklardaki artış ise 4 kat olmuştur (Ertuğrul ve Zaim, 1996:15).

Cumhuriyetin kuruluşu dönemimdeki yıllarda para ve banka konusundaki en önemli gelişme, 30.06.1930 tarih ve 1715 sayılı yasayla T.C. Merkez Bankası'nın kuruluşudur.

1930 yılında kurulan TC. Merkez Bankası'dır. Banka, anonim şirket statüsünde kurulmuş olup, 1931 yılında çalışmaya başlamıştır (Keyder, 1991:41).

Böylece ilk defa ulusal bir emisyon bankası kurularak, daha önce Osmanlı Bankası tarafından yerine getirilen para basma işlevi T.C. Merkez Bankası'na devredilmiştir. 1715 sayılı Yasayla T.C. Merkez Bankası'nın görevleri;

- 1) Para piyasasının çalışmasını ve paranın tedavülünü sağlamak,
- 2) İskonto oranlarını belirlemek,
- 3) Hazine işlemlerini yapmak,
- 4) Hükümetle birlikte Türk Lirasının istikrarıyla ilgili tüm önlemleri almak, olarak belirlenmiştir.

1931 ve 1938 yıllarında yapılan yasa değişiklikleri ile Merkez Bankası'na, Hazine bonolarını ve kamu iktisadi teşebbüslerinin Hazine kefaletini haiz bonolarını iskonto etme ve karşılığında avans verme yetkisi tanınmıştır (TKA, 1997:3).

1929 yılına gelindiğinde Türkiye tarım üretiminin egemen olduğu bir ülke görünümündedir. 1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme stratejisi, sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle önemli bir sonuç vermemiştir. Bu

durum, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için devletin sınai yatırımların yapılmasında daha aktif bir rol oynaması gerektiği konusundaki görüşlerin tartışmaya açılmasına neden olmuştur. Bu dönemde başlayan Dünya Ekonomik Krizi'nin, dış ticaret açıklarına yol açması ve tarım ürünleri fiyatlarındaki düşüşün çiftçilerin gelirlerinde meydana getirdiği önemli azalış, sanayileşme için yeni yöntemler bulunması çalışmalarını hızlandırmıştır. 1930'lu yılların başlarında, bu iç ve dış etkilerin sonucu olarak, 1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme stratejisi bir tarafa bırakılarak, kamu iktisadi girişimleri aracılığı ile sınai yatırımlarda bulunarak sanayileşme stratejisi benimsenmiştir. İktisadi devletçilik olarak adlandırılan bu sanayileşme stratejisinin temelinde ülkenin o dönemde içinde bulunduğu koşullar nedeniyle, büyük sermaye gerektiren ve ileri derecede teknik bilgiye ihtiyaç gösteren yatırımların gerçekleştirilmesinde, devletin özel kesime göre daha fazla olanaklara sahip olduğu görüşü bulunmaktadır. Bu strateji oluşturulurken, yine o yıllarda Sovyet Birliği ve Almanya'da uygulanmakta olan devletçilik deneyimlerinden yararlanılmıştır. Devlet tarafından kurulmasına karar verilen sanayi işletmeleri ile ilgili yatırım planları Birinci ve İkinci Sanayi Planları'nda belirtilmiştir. İktisadi devletçilik stratejisi, bankacılık sistemimizi de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde, Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938), sanayi planlarında yer alan işletmelerin kurulması, işletilmesi ve finansman ihtiyaçlarının sağlanması amacıyla, devlet tarafından özel amaçlı banka statüsüyle kurulmuştur.

Dünya Ekonomik krizi sonucu tarım sektöründe gelirlerin düşmesi ve ticari faaliyetlerin azalması, 1930'lu yılların başlarında, tek şubeli yerel bankaların büyük bir bölümünün kapanmasına neden olmuştur. Zonguldak Yatırım Bankası ve Kayseri Milli İktisat Bankası hariç yeni banka kurulmamıştır. Daha sonraki dönemlerde ülkemizin önemli özel sektör bankalarından birisi haline gelecek olan Türk Ticaret Bankası, 1930 yılında, Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın yerine, Hazine'nin iştiraki ile kurulmuştur. İş Bankası da bu dönemde önemli bir gelişme göstermiştir.

1933-1944 döneminde sanayileşme için gerekli olan ancak getirisi görece olarak düşük olduğu için özel sektör tarafından yapılmayan yatırımların devlet tarafından gerçekleştirilmesi, bu yatırımların finansmanlarının bütçe olanakları zorlanarak ve bazı

zorunlu tasarruf imkanlarına başvurularak karşılanmasıyla mümkün olabilmiştir. 1936 yılında kabul edilen 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile banka mevduatlarının yüzde 15'i oranında Devlet iç Borçlanma Senetleri'nden veya aynı derecede (yaklaşık yüzde 6-7 oranında) faiz getiren diğer menkul kıymetlerden munzam karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiş, bu uygulamanın bir amacı da kamu yatırımları için düşük maliyetli finansman kaynağı sağlamak olmuştur. Bu dönemde, hem devlet işletmelerinin finansman ihtiyacında hem de 2. Dünya savaşı nedeniyle savunma harcamalarında meydana gelen artışlara bağlı olarak, hükümetin bankacılık sektöründen kredi talepleri artmış, uzun vadeli iç borçlanmaya gidilmiş ve Merkez Bankası reeskontundan yararlanılmıştır. 1938 yılında, İngiltere'den kredi olarak alınan 10 milyon sterlin değerindeki altın 1940 yılında karşılık gösterilerek , Merkez Bankası'ndan avans alınmıştır. Ayrıca 1942 yılında munzam karşılık oranı yüzde 20'ye yükseltilerek, bu karşılıkların tamamının Devlet iç borçlanma seviyesine yatırılması zorunluluğu getirilmiştir (TBB, 1998a:5-6).

1933-1944 yıllarını kapsayan 10 yıllık ara dönemde 16'sı yerel, 1'i devlet bankası (Denizbank), 1'i yabancı banka (Merkezi Bükreş'te de bulunan Benque Chrisoveloni) olmak üzere 18 banka faaliyetine son vermiştir. Böylece 1933 yılı sonunda ülkede faaliyette bulunan banka sayısı Merkez Bankası ile birlikte 47'si ulusal, 10'u yabancı olmak üzere 57 iken, 1943 yılında (yeni bankalar kurulmasına rağmen) 42'ye inmiştir. Yine 1933 yılı sonunda 486 olan banka şube sayısı, 1943 yılında 404'e düşürülmüştür.

1.3.2.2. 1944-1980 Dönemi

1.3.2.2.1 Büyük Özel Bankaların Kurulduğu 1944-1961 Dönemi

Bu dönemin en önemli özelliği sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması politikasının olmasıdır. Bu politika değişikliğinin başlıca nedeni savaş yıllarında yaşanan yüksek enflasyon ve spekülasyon ortamında tarım ve ticaret sektörlerinde varlıklı bir özel kesimin ortaya çıkmış olması ve 1950 yılında iktidara iktisadi liberalizm ilkesini benimsemiş Demokrat Parti'nin geçmesidir. Bu dönemde özel sermaye birikimi, özellikle 1950'den sonra tarımda makineleşmenin artması ve hızla genişleyen ekim alanları ile art arda iyi ekim yıllarının yaşanmasının etkisiyle, önemli ölçüde artmıştır. Özel kesimin güçlenmesi ve sanayileşme politikasında meydana gelen değişiklik,

etkisini bankacılık sektörü üzerinde de göstermiştir, bu dönem, özel bankacılığın geliştiği bir dönem olmuştur.

Bu dönemde büyük bir çoğunluğu özel banka, olmak üzere 25 yeni banka kurulmuştur. Yapı ve Kredi Bankası (1955), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) bu dönemde kurulmuştur (TBB, 1998a). Özel bankaların yanı sıra Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye Öğretmenler Bankası ve daha önce kurulup sonra kapatılan Denizcilik Bankası da bu dönemde faaliyete geçmiştir. İlk kez banka dışı mali aracı olarak Türkiye Sınai Kalkınma Bankası da bu dönemde kurulmuştur (Parasız, 2000:110).

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın amaçları arasında, özel sanayi teşebbüslerinin kuruluşunu finanse etmek, kurulu olanların donanım ve modernleşmesine yardımcı olmak ve yabancı sermayenin ülkemizde kurulan sanayiye katılmasını kolaylaştırmak yer alır. Tahvil çıkarma ve istikraz yapma yetkisi de bulunan Banka'nın kaynaklarının önemli bir kısmını uluslararası kuruluşlardan sağlanan uzun vadeli krediler oluşturmaktadır.

Bu dönemde, faiz oranları ve bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon oranlarının hükümetçe belirlenmesi ve dövizle dayalı işlem yapma yetkisinin sadece Merkez Bankası'nda bulunmasının da etkisiyle, şube bankacılığına ve mevduat toplama dayalı bir rekabet önem kazanmıştır. Şube bankacılığının yaygınlaşması, yerel bankaların tasfiyesi sürecini hızlandırmıştır (TBB, 1998a:7). 1960 yılında T.C. Merkez Bankası dahil banka sayısı 60'a, şube sayısı 1699'a ulaşmıştır (Parasız, 2000:111).

1958 yılında bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Tüzel kişi statüsünde olan Türkiye Bankalar Birliği'nin kuruluşu ile ilgili kararlar 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almıştır (TBB, 1998a:8).

Bu dönemde bankacılık sektöründeki gelişmeler sayısal verilerle belirlendiğinde; 1948 yılında Türk Banka sisteminde bankaların ödenmiş sermayeleri 36.5 milyon TL iken 1961 yılında 2.8 milyar TL'ye, toplam mevduatları 97.3 milyon TL'den 8 milyar 541 milyon TL'ye, toplam kredileri ise 1 milyar 187 milyon TL'den 9 milyar 362 milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. Banka sermayesi ile sanayi ve ticaret sermayesi

arasındaki bütünleşmenin önemli göstergelerinden biri olan bankaların iştirakleri de, 1948 yılında 434 milyon TL iken 1961 yılı sonunda 1.8 milyar TL'ye yükselmiştir.

1.3.2.2.2. Bankacılık Sektöründe Kamu Müdahalelerinin Arttığı 1961-1980

Dönemi

1950'lerin sonunda ekonominin içine girdiği durgunluk ve 1958 istikrar programına rağmen ekonomik dengelerin kurulamaması, 1950'li yıllarda uygulanan liberal ekonomi politikasının terk edilerek devletin ekonomik alanda müdahalesinin arttığı karma ekonomi uygulamasına geçilmesine neden olmuştur. 1961-1980 döneminde, kamu iktisadi girişimleri ve özel sektör aracılığıyla, ilki 1963 yılında uygulanmaya başlanan kalkınma planlarında yer alan yatırımlar gerçekleştirilerek, ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretiminin sağlanmasını amaçlayan bir sanayileşme politikası izlenmiştir.

İthal ikameci stratejinin izlenmesi sırasında Türkiye ekonomisi, geliştirilmesine çalışılan sektörlerin korunması amacıyla, dışa kapalı bir ekonomi olarak yönetilmiş, faiz oranları ve döviz kurları gibi temel fiyatlar hükümet tarafından dünya piyasalarından bağımsız olarak belirlenmiştir. Planlarda kalkınmada öncelikli olarak belirtilen sanayi, bayındırlık, enerji, ulaştırma, madencilik ve dışsatım sektörlerinin fon ihtiyaçlarının düşük maliyetle karşılanabilmesi için negatif reel kredi faiz politikası ve yine bu sektörlerin ithal girdi maliyetlerinin düşük tutulabilmesi için Türk Lirasının aşırı değerlendirildiği bir döviz kuru politikası uygulanmıştır.

Planlı dönemde bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Mevduat ve banka kredilerine uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, izlenen ithal ikamesi politikası doğrultusunda belirlenmiş, bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanlarının sağlanması olarak tanımlanmıştır.

Planlı dönemde 5'i kalkınma ve 2'si ticaret olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları, T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye

Maden Bankası (1968), Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976), bu dönemde kurulan ticaret bankaları ise Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)'dır.

Bu dönemin bankacılık açısından en önemli özelliklerinden birisi, özel ticaret bankalarının büyük bölümünün holding bankası haline gelmesi olmuştur. Bir sanayi ve ticaret sermayesi grubunun bir bankanın sermayesinin önemli bir bölümünün sahibi olması anlamına gelen ve dünyada da yaygın olan holding bankacılığı, o dönemde özel sektör yatırımlarını hızlandıracağı düşüncesiyle devlet tarafından teşvik edilmiştir (TBB, 1998a:8-9).

Merkez bankası işlemlerini düzenleyen 1211 sayılı yeni kanun 26 Ocak 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile Merkez Bankası, modern merkez bankalarının en önemli faaliyetlerinden biri olan “açık piyasa işlemleri” yapma yetkisine kavuşmuştur. Para ve kredi politikasının uygulanmasında Banka'ya yeni görevler verilmiş, bankaların denetimi konusunda yeni yetkiler tanınmıştır.

Ancak belirtilen bu yetkiler, Banka'nın bir emisyon bankası olarak temel işlevlerini etkin bir biçimde sürdürmesinde güçlüklerle karşılaşılmasına yol açmıştır. Yeni düzenlemede, orta vadeli reeskont kredisi, sermaye yapısı ve idare meclisinin oluşumu ile ilgili hükümler, serbest piyasa ekonomisi ve bu yapıya uygun bankacılık düzeninin gerektirdiği merkez bankası konumuna uymamaktadır. Yeni düzenleme ile Merkez Bankasına kendi asli fonksiyonları dışında kalkınma bankasının işlevleride yüklenmiştir. Yeni düzenleme ile 5 yıla kadar vadeli reeskont ve avans işlemleri uygulaması getirilmiştir. Buna bağlı olarak orta vadeli sınai reeskont kredisi, zirai reeskont kredisi, yarım kalmış yatırımların finansmanı gibi programlar yürürlüğe konulmuştur (Ertuğrul ve Zaim, 1996:41-42).

1.3.2.3. 1980-1990 Dönemi

Bankacılık sektörü 1980 yılında uygulanmaya konulan yapısal uyum programının öncesine kadar, yerli ve yabancı bankaların piyasaya girişine kapalı, dış muameleleri sınırlı, rekabet ortamının olmadığı, faiz oranlarının para otoritelerince belirlendiği, ithal ikamesine yönelik sanayinin finansmanını üstlenmiş, şube açma ve mevduat toplama yarışı içerisinde kendi statik yapısını değiştirememiş bir durum sergilenmektedir.

Yapısal uyum programının finansal politikaları, var olan kısıtlayıcı düzenlemeleri kaldırarak rekabet ortamı yaratmayı ve sonuçta da etkinliği artırmaya amaçlamıştır. Bu nedenle sektör yeni yabancı ve yerli banka kuruluşlarına açılmış, bir anlamda sisteme giriş kolaylaştırılmıştır (Ertuğrul ve Zaim, 1996:43-44).

Bankacılık sektörü 24 Ocak 1980 kararları ile Cumhuriyet kurulduğundan beri karşılaşmadığı rekabet kavramıyla karşılaşmıştır. Finansal serbestleştirme yolunda alınan ilk kararlar 1981 tarihinde önce banka faizlerinin sonra ise tüm faizlerin serbest bırakılması ile ilgili olmuştur. 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bankacılık sektörüne giriş kolaylaştığı gibi sektör açısından da yeni bir araç ile de atıl kaynakların ve kayıt dışı ekonomideki paranın bir kısmının sektöre çekilmesi amaçlanmıştır. Bu yapılanmanın oluşumunda en önemli etken büyük ölçüde banka sayısının artması, bankaların aktif büyüklüğünün yükselmesi ve faiz oranlarının piyasada belirlenmesidir. 1980'lerden sonra mali sistemdeki liberalizasyon ve ekonomik büyümenin hızlanmasıyla finansal sistemin genişlediği, aracı kurumların faaliyetlerinin arttığı ve en önemlisi globalleşmenin etkisiyle bankacılık sisteminde kriz olgusunun mali sistemi tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Bu yıllarda göze çarpan diğer önemli bir gelişme de, çok sayıda yabancı bankaların faaliyet göstermek üzere ülkemize gelmesidir. Ülkemizde şube açmak suretiyle faaliyete geçen yabancı bankalar sırasıyla; American Express I.B.C.(1981), Citibank N.A. (1981),Bank Mellat (1982), Bank Of Credit and Commerce International (1982), Habib Bank Limited (1983), Manufacturers Hanover Trust Company (1984), The Chase Manhattan N.A (1984), The First National Bank Of Boston (1984), Saudi American Bank (1985), Bank Of Bahrain and Kuwait B.S.C. (1986), Banque Indosuez.(1986) ve Standard Chartered Bank'dan (1986) oluşmaktadır (TKA, 1987:7).

Bu dönemde 43 bankaya döviz pozisyonu tutma yetkisi verilerek kambiyo işlemlerinde Merkez Bankası tekeli önemli ölçüde kaldırılmıştır. Türk parası kıymeti koruma hakkında 28 Aralık 1984 ve 30 Temmuz 1984 kararlarıyla konvertibl TL'nin şartları hazırlanmış sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ve TL'nin konvertibilitesinin IMF tarafından onaylanması ile birlikte kambiyo rejimi ile ilgili düzenlemeler tamamlanmıştır.

Bankacılık dışında mali sektörle ilgili alt yapı düzenlemelerine devam edilmiş, sermaye piyasası kanunu yürürlüğe girmiştir. Menkul Kıymetler Borsalarının kuruluş ve çalışma usulleri tespit edilmiştir (Haziran 1984). Bu dönemde finansman bonoları ihracına dair esaslar belirlenmiştir.

Merkez Bankası bu dönemde 3 önemli uygulamayı başlatmıştır. 1986 da Bankalararası Para Piyasası faaliyete geçmiş, 1987'den başlayarak Banka açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1988 de Bankalararası Döviz Piyasası çalışmalarına başlamıştır.

Bankalar ve Özel Finans Kurumları ile ilgili temel düzenlemeler yürürlüğe konulmuştur. Özel finans kurumlarının kurulması, faaliyetleri ve tasfiyelerine ilişkin esas ve usuller hakkında karar 1984'de yürürlüğe konulmuştur (Ertuğrul ve Zaim, 1996:28-29).

1.3.2.4. 1990-2000'li Yıllarda Türk Bankacılığı

Uzun yıllar Merkez Bankası Yatırım Bankaları da dahil olmak üzere 44 olarak tutulan banka sayısı 2000'li yıllara doğru 81'e ulaşmıştır. Bu durum bankalar arası rekabeti artırıcı etki yapmıştır ve 1990'lı yılların başlarında banka sayısı artmaya başlamıştır. Ancak aynı durumda bankaların özelleştirilmesi de gündeme gelmiş ve Sümerbank'ın bankacılık bölümü 1993 yılında ayrılarak özelleştirilmiştir. Son yıllarda bankacılıkta güven ve istikrar sağlamak adına rekabeti azaltmak ve piyasada az sayıda banka ile yetinmek gibi bir strateji izlenmektedir. Yaşanan ekonomik kriz ve daha sonra alınan 5 Nisan 1994 kararları sonucu özellikle döviz borcu yüksek olan bankalardan Marmara Bank, TYT Bank ve İmpex Bank'ın faaliyetleri durdurulmuştur.

Bankalar kanununda değişiklik yapılarak, bankaların nakdi ve gayri nakdi kredilerinin özkaynaklarının yirmi katını geçemeyeceği hükmü getirilmiştir. Ancak tasarruf sahiplerini korumak amacıyla oluşturulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bazı özel bankaların sorumsuzca bankacılık yapmasına neden olduğundan, devlet tarafından el konulmasına neden olmuştur.

2000'li yıllarda ticari bankaların yüzünü değiştirecek en önemli olgu internet bankacılığı olmuştur. İnternet önceki tüm iletişim devrimlerinden çok daha hızlı bir gelişme göstermektedir. Yakın bir gelecekte bankalar elektronik ticarete müşterilerine e-posta hizmeti, alış veriş olanakları sağlayarak gireceklerdir. Öte yandan bazı ticari

bankalar müşteri gereksinim ve değişimlerini yakından analiz etmelerine olanak veren veri deposu olarak adlandırılan yapılar oluşturmakta ve müşterilerine daha iyi hizmet sağlayayan biri telefon bankacılığı (çağrı merkezi) diğeri internet olmak üzere iki önemli iletişim olanağını hızla geliştirmektedir (Parasız, 2000:113).

1.3.2.5. 2001 Ekonomik Krizi Sonrası Türk Bankacılığı

Şubat 2001 yılında mali piyasalardaki güvenin kırılğan yapısı finansal krize yol açmış, bunun sonucu olarak 2000 Enflasyonu Düşürme Programı'nda öngörülen para ve kur politikaları terk edilerek, 22 Şubat 2001 tarihinde dalgalı kur sistemine geçilmiştir (Uygur, 2001:54-55).

1999 yılı sonrasında, 2000 Kasım ve 2001 Şubat'ında yaşanan krizlerin daha önceki yaşanan bunalımlar ile benzerliği yoktur. 1999 sonrasında oluşan bunalımların kökünde serbestleştirilmiş sermaye hareketlerindeki finansal varlıklarını, ülkenin iyi idare edememesinden kaynaklanmaktadır (Türel, 2002: 33). Uygulanan iktisat politikalarının tutarsızlığı ve gerçekleştirilmek istenen hedefleri destekleyecek argümanların eksikliği alınan her kararın yeni bir soruna neden olduğu görülmektedir.

2000 yılında uygulamaya konulan istikrar programları esasında örtülü para kurulu sistemi bulunmaktadır. Döviz kurunun kur sepetine göre önceden ne olacağını açıklanması, yatırımlar için kur riskini ortadan kaldırmakta, beklenen getirilerin risksiz getiriden daha yüksek olması yabancı yatırımcıların cari faiz oranında arbitraj imkanını sağlamıştır. Sermaye girişi ile birlikte, para ve kur politikalarında sterilizasyon yapılmasına imkan sağlandığından, para piyasasında likiditenin artmasına ve faiz oranlarının düşmesine neden olmuştur. Faiz oranlarındaki düşme ile kamu borçları üzerindeki faiz yükü azalmıştır. Daha fazla sermaye girişi faiz oranlarını olması gerekenden daha düşük seviyeye geriletmiştir. Birçok banka da faiz oranlarının daha da düşmesine neden olmuştur. Aynı dönemde bankaların tüketici kredilerini arttırmaları, finansmanını repo işlemleri ve İnterbank piyasasından borçlanarak sağlamaları vade uygunsuzluğu riskini de göz ardı etmeleri sonucunu doğurmuştur. Faiz oranlarındaki aşırı düşmenin kredi miktarlarındaki aşırı artış ile beslenmesi beraberinde, tüketim ve yatırım harcamalarını da arttırmış, bu da cari işlemler dengesini olumsuz etkilemiştir (Civcir, 2003: 87-88). Gelişmelerin krize yol açmasının ardında uygulanan para kurulu

sistemine hazırlıksız başlanması ve ekonomideki alınması gereken yapısal reformların zamanında gerçekleştirilememesi yatmaktadır.

Para kurulu sistemi uygulamasına geçerken bunun cari işlemler dengesinde meydana getireceği açığın absorbe edilebilmesi için doğrudan sermaye girişinin ya da uluslararası kredi girişlerinin gerçekleştirilmesi gerekirken, bunu sağlayabilecek mekanizmalar yaşama geçirilememiştir (Çolak, 2003: 112). Özelleştirmenin bir türlü planlanan hedefler doğrultusunda gerçekleştirilememesi, alınması gereken yapısal önlemler önündeki idari ve bürokratik engeller sonucunda, hızlı para çıkışıyla birlikte faiz oranlarında aşırı yükselme, kamu kağıtlarının değerinin düşmesi, yabancı bankaların risk üstlenmemek için yerli bankalara verdikleri kredileri durdurmaları, yabancı yatırımcıların ülkeden hızla ayrılmalarına neden olmuştur. Merkez Bankası'nın 2000 Kasım'ında uyguladığı kısa vadeli finansman sağlama uygulamasında kredibilitiyi olumsuz yönde etkilediği için uluslararası rezervlerin hızla erimesine yol açmıştır. Bu süreçte yurt içindeki bankaların da açık pozisyonlarını kapamak için döviz almaya başlamaları, döviz rezervlerini daha da azaltmıştır. Kasım 2000'de Merkez Bankası'nın ticari bankaların İnterbank piyasasından fonlanamayacağını açıklanmasıyla faizler rekor düzeylere çıkmış, döviz kurunu sabit tutamayacağı anlaşıldığından 21 Şubat 2001 de döviz kuru serbest dalgalanmaya bırakılmıştır (Civcir, 2003: 88). Gerçekleştirilemeyen mali ve yapısal reformlar ve kontrol edilemeyen finansal varlıkların sonucunda yaşanan büyük devalüasyon, cumhuriyet tarihinin en büyük mali krizinin gerçekleşmesine neden olmuştur. 2001 yılında %7 büyümesi beklenen Türkiye ekonomisi -%9.4 küçülmüş, 2000 yılında %6.6 olan işsizlik oranı 2001'de %8.5'a ve 2002'nin üçüncü döneminde de %9.9'a çıkmıştır.

Türkiye ekonomisinde 2000'li yıllarda yaşanan her iki finans krizi de , başta bankacılık sektörü olmak üzere bütün sektörleri ve ekonomik yaşamı olumsuz yönde etkilemiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri sonrasında, aşırı yükselen faiz oranları, vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını arttırırken, portföylerinde bulundukları menkul kıymetlerinde değer yitirmesine yol açmıştır. Şubat 2001'de dalgalı kura geçilmesiyle birlikte, TL'nin yabancı paralar karşısında hızla değer kaybetmesine bağlı olarak yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar, önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmıştır (Erdoğan, 2002:133).

Kasım 2000 krizinden sonra bankacılık sektöründe toplam 14 banka, 1997 yılından günümüze kadar ise 25 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine devredilmiştir (BDDK, 2009a : 3)

1.3.2.6. 2008 Ekonomik Krizi Sonrası Türk Bankacılığı

2006- 2008 yıllarında güçlü bir büyüme gösteren krediler küresel krizin etkileriyle 2009 yılında % 6,9 artış oranı ile önceki yıllara kıyasla düşük bir büyüme göstermiştir. 2009 yılının ilk iki çeyreği boyunca duraklayan kredi hacmi faiz oranlarındaki düşüş ve ekonomide yaşanan toparlanmanın etkisiyle üçüncü çeyrekte artmaya başlamış ve en güçlü büyümesini % 4,5 oranıyla son çeyrekte gerçekleştirmiştir (BDDK, 2009b:7).

Uluslararası piyasalarda yaşanan kriz sonrasında, fiyat oynaklığının banka bilançolarında yarattığı olumsuz etkiyi ortadan kaldırmak amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları'nda yapılan değişikliğe paralel olarak Türkiye Muhasebe Standardı 39'da "31.10.2008 tarihinde, 01.07.2008 tarihine kadar olan dönem için değişikliğe izin verir" şeklinde yapılan düzenleme sonrasında, bir finansal varlığın, "gerçeğe uygun değer farkı kar/zarara yansıtılan finansal varlık" veya "satılmaya hazır finansal varlık" grubu dışında yeniden sınıflandırılmasına imkan tanınmıştır. Söz konusu düzenleme sonrasında 2007 yılsonunda ticari amaçlı tutulan menkul değerlerin toplam menkul değerler içerisindeki payı % 75,2 iken, söz konusu oran 2008 yılsonunda % 40,6'ya gerilemiştir (BDDK, 2009b:14).

Diğer taraftan, 2009 yılının başından itibaren bankalar, yeni satın aldıkları menkul değerleri TCMB'nin hızlı bir şekilde faizleri indireceği beklentisiyle ticari portföyde sınıflandırmışlardır. Nitekim, 2008 yılsonunda %59,4 olan "vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler" portföyünün toplam menkul değerler içerisindeki ağırlığı, 2009 yılında yaklaşık 15,5 puan azalarak %43,9'a gerilemiştir. Ayrıca, "satılmaya hazır menkul değerler" portföyünün payı artarken 2009 yılı boyunca faiz oranlarının da düşmesi sonucunda menkul değerlerin değerlendirme artışları bankaların özkaynak toplamını artırıcı etkide bulunmuştur (BDDK, 2009b:14).

Eylül 2008'de Lehman Brothers'ın iflası ile derinleşen küresel kriz ortamında, gerek politika faizlerindeki indirimler gerekse piyasa faiz oranlarındaki düşüşler Türk

bankalarının kârlılığına olumlu katkı yapmış, özkaynakları güçlenmiş ve buna bağlı olarak da sektörün sermaye yeterliliği rasyosu yükselmiştir (BDDK, 2009b:22).

1.4. Bankaların Fonksiyonları ve İktisadi İşlevleri

Fon Aktarma Fonksiyonu; Bankaların finansal piyasalar da fon toplaması ve fon ihtiyacı olanlara aktarma işlemidir. Bunun karşılığında bankalar faizden gelir elde etmektedirler.

Hizmet Fonksiyonu; Bankalar çek ve havale işlemleri ayrıca fatura, vergi ve üniversite harçlarının tahsilatı gibi hizmetler sunarlar ve bunların karşılığında da belirli bir miktarda veya oranda ücret ve komisyon talep ederler. Çağımız koşullarında internetin yaygınlaşması ile birlikte elektronik ticarete önemli paya sahiptir.

Bir başka fonksiyonda kaydi para yaratma fonksiyonudur.

Sonuç olarak bankaların işlevlerini mevduat toplamak, kredi vermek ve bankacılık hizmetleri olarak sıralayabiliriz.

1.5. Türk Bankacılık Sektöründe Yer Alan Banka Türleri

Türkiye’de bankacılık sektöründe yer alan bankaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

Mevduat Bankaları

Katılım Bankaları (Özel Finans Kurumları)

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

1.6. Basel Kriterleri, Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı ve Etkin Bankacılık Denetimi

Bankacılık sektörü bir ekonomideki finansal aracılık fonksiyonunun en önemli unsurlarından birisidir. Bu nedenle bankacılığın düzenlenmesi ve denetimi çok büyük önem taşımaktadır. Günümüzde çoğu ülke açısından bankacılık sektörü; lisanslama, bankacılık faaliyetleri, bu faaliyetlerin izlenmesi ve denetimi konuları başta olmak üzere sıkı kurallara bağlanmıştır. Böylece, bir ekonomideki tasarrufların toplanması ve kullanılması konularında daha sağlıklı ve etkin bir ortamın oluşturulması amaçlanmaktadır.

Zira bir ülke için toplam refahın yükseltilmesi demek olan milli hasılanın artırılması, ancak bir ülkede tasarrufların emin ve etkin kullanımı ve kredi mekanizmasının sağlıklı şekilde işlemesi ile mümkün olmaktadır (Tiryaki, 2009:1-2).

Basel komitesi kuruluşundan bu yana bankacılık alanında çalışmalar yapan ve esas itibariyle Dünya Bankası'nın gözetimi altında bulunan bir uluslar arası komisyondur. Bu komite, 1974 yılında, girdiği kriz nedeniyle iflas eden Bankhaus Herstatt'ın kş nedenlerini incelemek, bu kşn ulusal ve uluslar arası piyasalarda meydana getirebileceği olası etkileri araştırmak üzere Dünya Bankası tarafından G-10 lkelerinin (bu ülkelere ilave olarak Lüksemburg ve İsviçre'nin) merkez bankaları ya da bankalarla ilgili gözetim işlevlerini yerine getiren kuruluşların temsilcilerinin katılımıyla oluşturulmuştur. Bu komisyon , 1975 yılında bankaların yurtdışı birimlerinin faaliyetleri ile sermaye ve likidite koşulları konusunda ye ülkeler arasında uyulması gereken ortak koşulları belirlemiş ve bu koşulların gözetimine karar vermiştir. Zaman içinde ortaya çıkan diğer banka krizleri nedeniyle, komisyon 1983 ve 1992 yıllarında bankaların asgari sermaye şartları ve gözetimleri konusunda yeni ilkeler belirlemiş ve söz konusu ilkelerin ülkeler tarafından uygulanmasının izlenmesini karar bağlamıştır.

Basel Komitesi, Dünya Ticaret rgt (WTO) ve OECD'nin içinde bulunduğu liberelizasyon çalışmalarından ziyade, uluslar arası faaliyet gösteren bankaların ve genel olarak bankacılık sisteminin doğurabileceği riskleri minimize etmek için gerekli düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin izlenmesini yapan bir komisyondur. Komisyon, işlevini yerine getirirken, ye ülkeler arasında bilgi alışverişinde bulunmakta, ulusal düzenleyici otoriteler arasında işbirliğini geliştirmekte ve bankalarla ilgili olarak belirlenen minimum standartları ye ülkelerin düzenleyici otoritelerine tavsiye etmektedir. Basel Komitesi, aynı zamanda, uluslar arası faaliyet gösteren bankalar açısından faaliyet koşullarını bir örnek haline getirme konusunda çalışmalar yapmaktadır. 1988 yılında belirlenmiş olan sermaye şartları, uluslararası faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliği ve asgari sermaye şartlarıyla ilgili esasları ortaya koymuştur. Basel Komitesi, son yıllarda bankaların piyasa koşulları ve bilanço dışı işlemlere ilişkin olarak karşılaşabilecekleri risklerin minimize edilmesi konusundaki esasları belirlemeye çalışmaktadır (Alp, 2002: 215-216).

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin terk edilmesi ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda, uluslar arası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla, 1974 yılı sonunda İsviçre'nin Basel kentinde bulunan ve 17 Mayıs 1930'da, Avrupa Merkez Bankalarının bankası olarak faaliyette bulunmak ve uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuş olan Uluslar arası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde 1974 yılında 13 üye ülkenin katılımı ile Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Committee) kurulmuştur.

Komite, üyeler arasında işbirliğinin artırılması ve bankacılık denetiminin ortak bir çerçeve içerisinde yürütülmesine odaklanmış, bu amaçla Basel I ve Basel II Sermaye Uzlaşılarını yayımlamış ve Etkin bankacılık denetimi için temel prensipleri belirlemiştir.

1.6.1. Basel Uzlaşısının Kapsamı

Yasal sermaye ve risk ağırlıklı varlıkların tanımına dayanan bir sermaye yeterliliği yaklaşımıdır. Basel I Uzlaşısı 1988 yılında yayımlandıktan sonra 1995 ve 1996 yıllarında iki önemli değişiklik geçirmiştir (James, 2002:2).

Basel I, yani Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı, uluslararası faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile ellerinde tuttıkları sermaye arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Buna uygun olarak da Basel I' de Cook Rasyosu diye bilinen bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayri Nakdi Krediler}} = \%8$$

1995 yılındaki değişiklik ile türev ürünler açısından standart yeniden ele alınmış ve 1996 yılında ise piyasa riski Basel I'e dahil edilmiştir. Basel I'de, bankaların sermayesi üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur.

- Birinci Kuşak Sermaye (Ana Sermaye): Risk yönetimi açısından en kaliteli sermaye olarak kabul edilmektedir. Ortaklar tarafından ödenmiş sermaye ile geçmiş yıl karları ve dönem karlarından oluşmaktadır. Zararlar bu tutardan düşülmektedir.
- İkinci Kuşak Sermaye (Katkı Sermaye) : Gizli rezervler, değerleme farkları, genel karşılıklar, ikincil sermaye benzeri kredilerdir.
- Üçüncü Kuşak Sermaye : Sadece piyasa riski için tutulabilen kısa vadeli ve teminatsız sermaye benzeri kredilerdir (<http://www.bis.org>, 1998).

Basel I temel olarak kredi riskine odaklanmıştır. Bir bankanın risk profili aktiflerinin ve bilanço dışı taahhütlerinin ağırlandırılmış haliyle ortaya konulmaktadır. Aktiflerinin risk ağırlığı % 0 ile % 100 arasında değişmektedir. Örneğin nakit varlıklar % 0 risk ağırlığına sahipken, bir bankanın diğer bankalardaki varlıkları % 20 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. 1996 yılında piyasa riski de Basel I'e dahil edilmiştir. Piyasa riski kısaca; piyasadaki değişimlerin banka pozisyonunda meydana getireceği zarar ihtimali olarak tanımlanabilir. Basel I'de minimum sermaye yeterliliği risk ağırlıklı varlıkların toplamının %8'i şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca ana sermayenin de risk ağırlıklı varlıkların asgari %4'ü seviyesinde olacağı kabul edilmiştir (<http://www.bis.org>, 1998).

Basel I, pek çok ülkenin denetim otoriteleri tarafından kabul edilmiş ve resmi olarak çoğu ülkenin ulusal sermaye yeterlilik standardı olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan dünya genelinde, bankacılık sektörünün sermaye yeterliliğinin sağlanması açısından Basel I önemli bir işlev görmüştür. 1988 yılında yayımlanan ve 1996 yılında önemli değişiklik geçiren Basel I, sürekli gelişen ve karmaşıklaşan finansal piyasalar, kurumlar ve enstrümanlar karşısında yetersiz kalmaya başlamıştır (Tiryaki, 2009:4).

Basel I'in eksikliklerini gidermek ve bankacılık endüstrisinin tecrübelerinden faydalanmak amacıyla, Basel Bankacılık Denetim Komitesi Haziran 1999 yılında müzakerelere başlamıştır (BIS, 2001:1).

1.6.2. Basel II Uzlaşısı ve Kapsamı

Komite çalışmalarını 2004 yılında tamamlamış ve taslak metni 2007 sonuna kadar tartışmaya açmıştır. Basel II'nin temel noktası varlıkların riske duyarlılığı olmuştur. Basel II, özellikle kredi riski konusunda daha gelişmiş ve kaliteli risk yönetim uygulamalarını teşvik eden bir sistematiğe, yasal sermayenin daha iyi kullanılması amacıyla tasarlanmıştır (<http://www.bis.org>, 2004).

Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi uzlaşının uygulanması için herhangi bir zorlayıcı hüküm yer almamaktadır. Zaten uzlaşının hazırlanmasındaki ana hedefin özellikle uluslararası alanda faaliyet göstermekte olan bankaların tabi oldukları düzenlemelerde ve gözetimlerinde bir yakınsama meydana getirmek olduğu düşünülecek olursa böylesine zorlayıcı bir hüküm uzlaşının ana hedefine de aykırı olacaktır.

Bununla birlikte Basel II'de özellikle Basel Komitesi'ne üyelikleri de bulunmayan ülkelerin kendi denetimsel süreçlerini geliştirmek amacıyla kendi önceliklerini kendilerinin belirlemesi ve buna mukabil bir geçiş süreci tayin etmeleri tavsiye edilmiştir. Basel Komitesi yeni uzlaşmayı geliştirirken eskisine nazaran daha güçlü ve sağlam bir risk yönetimi uygulaması ortaya koyarken aynı zamanda uzlaşının özellikle uluslararası bankalar açısından önemli bir rekabetsel eşitsizlik oluşturmaması için de çaba göstermiştir. Tüm bu düzenlemeler ve beraberinde getirilen güçlü risk yönetimi anlayışının bankaların öncelikle kendi menfaatlerine uygun olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda uzlaşının hazırlanması aşamasında olduğu gibi daha sonrasında gelen uygulanma aşamasında da bankalarla ilgili otoriteler arasındaki fikir alışverişi en önemli kaynak olarak görülmektedir (Özcam, 2004: 2).

Yeni uzlaşım ile beraber Komite tarafından riske daha duyarlı bir sermaye gereksinimi hesaplaması getirilirken daha önceki uzlaşımın bazı temel kısımlarına da bağlı kalınmıştır. Buna ilişkin olarak uzlaşımın en önemli hükümlerinden birisini oluşturan bankaların risk ağırlıklı varlıklarının % 8'i kadar sermayeyi yasal olarak bulundurma zorunluluğu yeni Basel Uzlaşısı'nda da korunmuştur. Bununla birlikte risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasına ilişkin çok önemli değişiklikler Basel II ile birlikte getirilmiştir.

Yeni uzlaşıyla birlikte getirilmiş olan en önemli yeniliklerden birisi bankaların kendi iç sistemleri dahilinde yapacakları risk değerlendirmelerinin sermaye yeterliliği hesaplamalarında büyük oranda kullanılabilir olmasıdır. Üstelik daha önceki uzlaşıda bankaların kullanabileceği standart bir sistem mevcut iken yeni uzlaşıda bankalara değişik riskler için kullanabilecekleri alternatif metotlar sunulmaktadır. Bu da bankaların kendi yapmakta oldukları işlerin karakterine ve büyüklüklerine göre kendi tercih edecekleri sistemleri ilgili otoritelerden de izin almak kaydıyla yapmalarına imkan tanımaktadır.

Basel II'nin getirmekte olduğu yasal sermaye gereksinimi rakamının yalnızca bir minimum seviye oluşturmakta olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Her ülkenin kendi bankacılık otoritesi bundan daha yüksek sermaye tutulmasını tüm bankacılık sektöründen veyahut münferit bankalardan isteyebilir. Basel II'nin temel bölümlerinden birisini oluşturan denetimsel gözden geçirme konusunda da vurgulandığı üzere ilgili otoritelerin buna ilişkin yetkileri bulunmaktadır (Bartın, 2003: 3).

Basel II uzlaşısında vurgulanmakta olan bir diğer temel unsur da daha önceki Uzlaşım'da yer almayan ve yeni uzlaşımın ikinci ve üçüncü bölümlerini oluşturan denetimsel gözden geçirme ve piyasa disiplininin önemidir. Her ne kadar minimum sermaye gerekliliğinin hesaplanmasına ilişkin kısımlar uzlaşımın büyük bir çoğunluğunu oluşturmakta ise de bu bölümler sermaye yeterliliği uygulamasını da destekleyecek önemli bir tamamlayıcı unsuru oluşturmaktadır. Denetimsel gözden geçirme ve kamunun aydınlatılmasına dair belirlenmiş açık hükümler bulunmadan sermaye yeterliliği uygulamasından tam anlamıyla istenen sonuçları elde etmek pek de mümkün olamayacaktır. Bu nedenle yine Basel Komitesi tarafından Temmuz 2004'te yayımlanmış olan "Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar" adlı raporda bankaların kısa sürede sermaye yeterliliği hükümlerini uygulamaya koyamaması durumunda dahi denetleyici ve düzenleyici otoritelere, yeni Uzlaşım'ın denetimsel gözden geçirme ve piyasa disiplini ayaklarının uygulanmaya koyulması önemle tavsiye edilmektedir.

Yeni uzlaşa eski hükümlere nazaran günümüzün ihtiyaçlarını daha çok karşılayacak biçimde geliştirilmiş bir kurallar bütünüdür ve ilgilendirdiği alan da her gün ayrı gelişmelere sahne olan bankacılık ve finans sektörüdür. Bu kapsamda hazırlanan Uzlaşa ileriye dönük ve dinamik bir karakter taşımaktadır. Bugüne kadar oluşturulması aşamasında olduğu gibi bugünden sonra da sektörle olan diyaloglar kapsamında yeni değişikliklerin de yer alabileceği bir çerçeve çizilmiştir. Bu amaçla Komite tarafından da sektörün düzenlemelerin oluşturulmasına katkıda bulunması teşvik edilmektedir (İmişker, 2005: 11).

Basel II’de temel olarak amaçlanan uluslararası alanda faaliyet göstermekte olan bankalara uzlaşa hükümlerinin konsolide bazda uygulanmasıdır. Alt gruplar itibariyle de tam konsolidasyon uygulayacak olan bankalara 3 yıllık bir geçiş süreci tanımlanmaktadır. Bir bankacılık grubunun tüm finansal aktiviteleri ile birlikte konsolide edilmesi planlanırken sigortacılık faaliyetleri ise konsolidasyon haricinde tutulmuştur. Bu kapsamda benzer düzenlemelere tabi olmak şartıyla banka tarafından kontrol edilen veya çoğunluk hissesi elde tutulan menkul kıymet kuruluşlarının da genel itibariyle konsolidasyona tabi tutulması kabul edilmiştir. Menkul kıymet kuruluşları da dahil finansal kuruluşlardaki bankanın sahip olduğu azınlık haklarının ise konsolidasyona tabi olup olmayacağı düzenleyici otoritenin takdirine bırakılmıştır. Bu aşamada Komite tarafından sigorta şirketlerinin bankaların bilançolarından çıkartılması uygun görülmüştür. Ancak bankaların sigorta şirketlerinde tutmakta olduğu fazladan sermaye denetleyici otoritenin de izniyle kapsama alınabilir.

Bankaların ticari işletmelere yapmış oldukları önemli düzeydeki yatırımların ise ister çoğunluk isterse azınlık payı iktisap etmiş olsun bilançodan çıkartılması öngörülmüştür. Önemli düzeyde olmayan yatırımlar ise ilgili banka hangi yaklaşımı uyguluyor olursa olsun % 100’den aşağı olmayacak şekilde risk ağırlığına tabi olmaktadır(Temizel, 2007: 8).

Basel II, sermaye yeterliliğini üç yapısal blok çerçevesinde değerlendirmektedir. Bunlar; asgari sermaye gereksinimi, denetim otoritesinin finansal kurumların risklilik düzeyine göre sermayelerini değerlendirmesi ve daha güçlü piyasa disiplini açısından

finansal kurumların risk ve sermaye yapıları ile ilgili yeterli bilgilerin kamuoyuna açıklanması şeklinde belirlenmiştir.

1.6.2.1 . Birinci Yapısal Blok : Asgari sermaye gereği

Basel I'de ve aynı şekilde Basel II'de de sermaye yeterliliği rasyosu yasal özkaynaklar ile risk ağırlıklı varlıklar yoluyla hesaplanmaktadır. Sermaye tanımlarında, yani rasyo hesaplamasının pay kısmında, bir değişiklik olmazken risk ağırlıklı varlıklar kaleminde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, asgari sermaye yeterlilik rasyosunun oranında ve katkı sermayenin (ikinci kuşak sermaye) dikkate alınma oranında da Basel I'e göre bir değişiklik olmamıştır (<http://www.bis.org>, 1998).

1.6.2.2. İkinci Yapısal Blok : Denetim otoritesinin incelemesi

Banka denetimi konusunda sağlıklı bir işbirliğinin temini amacıyla forum şeklinde yapılmıştır. Bu çerçevede Komite, bankacılık denetiminin daha iyi anlaşılması ve kalitesinin artırılması amacıyla çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Komite 1974 yılında 10 batılı ülke tarafından kurulmuşken, günümüzde mevcut kriz ortamının etkisiyle yükselen ülkelerin de Komiteye katılımı ile üye sayısı 20'ye ulaşmıştır. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) Komite'nin toplantılarına ve sekreteryasına ev sahipliği yapmaktadır. Komitenin dört alt komitesi bulunmakta olup Komite görevlerini bu alt komiteler aracılığıyla yerine getirmektedir. Bu komiteler küresel finans krizi sonrasında yeniden yapılanma kapsamında teşekkül ettirilmiştir.

Alt komiteler;

Standartların Uygulaması Grubu, Politika Geliştirme Grubu, Muhasebe Görev Grubu ve Basel Danışma Grubu şeklinde örgütlenmiştir (<http://www.bis.org>, 2009).

Basel II'nin ikinci yapısal bloğu ile, sadece bankaların mevcut riskleri ile uyumlu bir sermaye yapısına odaklanılmamış, bankaların risk yapılarını daha iyi izleyip yönetebilecekleri risk yönetim teknik ve sistemlerini geliştirmelerinin ve kullanmalarının da teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, denetim otoritelerinin gözden geçirmeleri için dört temel prensip belirlenmiştir (<http://www.bis.org>, 2004).

Bankalar Sermaye yapılarını korumak için risk yapıları ve stratejileri ile uyumlu sermaye yeterliliği değerlendirmeleri için gerekli süreçlere sahip olmak zorundadır.

Bunun için belirlenen dört temel prensip; üst yönetimin gözetimi, etkin sermaye değerlemesi, kapsamlı risk analizi ve izleme raporlama ile iç kontrol incelemesi şeklinde niteliklere sahip olması istenmiştir (<http://www.bis.org>, 2004).

1.6.2.3. Üçüncü Yapısal Blok : Piyasa disiplini

Bankaların risk ve sermaye yapıları hakkında temel bilgilerin kamuoyuna açıklanmak suretiyle, bankaların piyasa disiplinine tabi olmalarını sağlamaktır. Basel II, kamuoyuna yapılacak açıklama için, bir kural seti getirmek suretiyle, piyasa katılımcılarının ilgili kurumun uygulama ölçeği, sermayesi, risklilik seviyesi, risk değerlendirme süreçleri ve sermaye yeterliliği konularında temel bilgileri değerlendirmesine olanak verilmesini amaçlamaktadır (<http://www.bis.org>, 2004).

1.6.3. Türk Bankacılık Sektöründe Basel Uygulamaları

Finansın küreselleşmesi, uluslararası piyasalarda yaşanan krizler ve banka başarısızlıklarının ardından Basel Standartları, Avrupa Birliği (AB) Sermaye Gereksinimi Yönergesi (*Capital Requirements Directive*) gibi uluslararası kurumlar tarafından önerilen düzenlemeler göz önüne alındığında liberalleşme sonrası piyasalarla bütünleşmesi kaçınılmaz olan ülkemizde de, çeşitli düzenlemeler yapılması gereği hissedilmiş, bu amaçla 1988 yılında kabul edilen Basel I standartları aynı tarihte kabul edilerek imzalanmış ancak, kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte, sermaye yeterlilik oranı sırasıyla, 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1998 yılında %8 olarak uygulanmış, bankacılık sektöründeki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası normlara uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır (Bora, 2008:1419).

Sektördeki ulusal bankaların önemli bir kısmının standart yaklaşımları en kısa zamanda uygulayabilecekleri düşünülmektedir. Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan, eksik verilerin oluşturduğu ve bankaların 2-3 yıldır kullandıkları mevcut "skoring" sistemleri Basel-II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren uluslararası nitelikteki yabancı bankaların Basel-II'ye geçişi kendi maliyetlerini düşürmek için fırsat olarak görmeleri mümkündür. Özellikle, daha önceden merkezleri ileri düzey yaklaşımları kullanan yabancı bankaların bu

alanlara yapmış oldukları yatırımlar ve tecrübeleri sayesinde ulusal bankalara göre avantaj kazanmaları ihtimali mevcuttur (BDDK, 2005/3:44).

1.6.4. Bankacılık Sektöründe Basel II Uygulamalarının Muhtemel Etkileri

Basel II'nin yürürlüğe girmesi önemli değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Basel II, kredi, piyasa ve operasyonel riskin hesaplanması için Tablo 3'te görüldüğü gibi çeşitli seçenekler sunmaktadır.

Tablo 3 : Basel II Risk Hesaplama Seçenekleri

Kredi Riski	Piyasa Riski	Operasyonel Risk
Standart Yöntem	Standart Yöntem	Temel Gösterge
Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi		Standart Yöntem
Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yöntemi	İçsel Model	İçsel Ölçüm Modeli

Kredi riskinin ölçümü için kullanılan Standart Yöntem; ülke, banka ve şirketlere verilecek kredilerin risk ağırlıklarını, derecelendirme şirketlerinin verdiği kredi derecelerine göre saptamaktadır. Bankalara verilecek kredilerin risk ağırlıklarının saptanması için ise iki seçenek mevcuttur. Bunlardan ilki derecelendirme şirketlerinin verdiği kredi derecesine göre risk ağırlığının saptanması, diğeri ise ülkedeki tüm bankaların o ülke risk ağırlığının bir alt derecesinde risk ağırlığına tabi olmalarıdır. Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, standart yöntemin kullanılması durumunda, Basel I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı ve yerine dışsal derecelendirme kullanılmaya başlanacağı için, bazı ülkelere ve ülkelerdeki bankalara verilecek kredilerin risk ağırlıkları ve dolayısıyla da bu ülkelere verilecek krediler için ayrılması gereken sermayede önemli değişiklikler olacaktır. Bu değişikliğin en olumsuz şeklini yaşayacak ülkelerden bir Türkiye'dir. Basel II yürürlüğe girdiğinde, Türkiye'den olan alacakların risk ağırlığı yüzde 0'dan yüzde 100'e ve Türk bankalarından olan alacakların risk ağırlığı yüzde 20'den yüzde 100'e çıkacağı için, Basel II'yi uygulamaya bile Türkiye'nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış miktarında ise azalış olacaktır. Ayrıca Basel II'nin yürürlüğe girmesinden sonra, kamu kağıtlarının artık bir risk ağırlığı olacaktır. BIS, (Uluslararası Ödemeler Bankası) ülkelere kendi parası cinsinden yurt içi borçlanmalar için yüzde 0 risk ağırlığı belirleyebilme

esnekliğini sunmaktadır. Ama Türkiye'nin yurt içi de olsa yabancı para cinsinden borçlanmasının ve yurt dışında ihraç ettiği Eurobond veya diğer borçlanma senetlerinin risk ağırlığı yüzde 100 olacak, dolayısıyla da bu kağıtlara yatırım yapan bankalar yüzde 8 sermaye yükü ile karşılaşacaklardır (Beşinci, 2005 : 5).

Kredi riski için kullanılan “Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yöntemleri” ise bankaların ülke, banka veya şirketlere verecekleri krediler için risk ağırlıklarını kendilerinin saptamasını sağlamaktadır. Çok sıkı kurallara bağlanmış bu metodolojiyi kullanabilmek için bankalar, hem yöntemle ilgili ayrıntılı bilgileri raporlarında yayınlamak hem de gözetim ve denetim kurumundan onay almak durumundadırlar. İçsel derecelendirme yöntemleri dört çeşit veriden bazılarının veya hepsinin banka tarafından 5-7 yıllık veri tabanı oluşturularak sağlanması üzerine kuruludur.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın, özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankalar grubunda olmayan bankalar açısından ciddi sorunlar yaratacağı beklenmektedir. Söz konusu bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım için gerekli geçmişe dönük veri setine sahip olmadığı ve bu sorunun gelişmiş ülkelere göre, gelişmekte olan ülkelerde çok daha büyük sıkıntı yaratacağı öne sürülmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankaların önemli avantajlar elde edeceği görüşü dikkate alındığında, gelişmekte olan ülkelerde, bankaların zayıf yönetim ve sermaye yapısı nedeniyle, dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarının kullanılmasının, gelişmiş ülkelerin bankalarında beklenen aynı olumlu etkiyi vermeyeceği düşünülmektedir.

Bir çok bankanın, yeni düzenlemedeki kredi riski ölçümünde dahili derecelendirme dayalı yaklaşımları kullanmak için, hem veri seti, hem insan kaynağı açısından hazır olmamaları eleştiri konusudur. Söz konusu ülkelerde çoğu bankanın standart yaklaşım modelini tercih etmek durumunda kalacakları ve dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan bankalara göre dezavantajlı olacakları düşünülmektedir.

Dahili derecelendirmeye dayalı temel yaklaşım, her bir borçlunun ödememe olasılığını tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak risk ve doğacak zarar tahminlerine ilişkin veriyi sağlamaktadır. İleri yaklaşımda, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya, her iki veriyi de sağlama izni verilmektedir. Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyecek bankalar için daha kompleks ve

geniş boyutta veri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bankaların düzenlemeye uygun derecelendirme modelini en az üç yıldır kullanıyor olması ve geriye dönük en az beş yıllık gözlem dönemini kullanmaları gerekmektedir (Beşinci, 2005: 6).

1988 tarihli düzenlemede sermaye hesaplamasında dikkate alınan tek risk, kredi riski iken yeni düzenlemede operasyonel riske de yer verilmiştir. Bilgisayar sistemlerinin çökmesi, dokümantasyon zayıflıkları gibi operasyonel riskleri de içine alan daha hassas bir risk ölçümü yapılabilmesi amaçlanmaktadır. Basel II ile birlikte devreye giren operasyonel riskin hesaplanması için kullanılan “Temel Gösterge Yöntemi”, bankanın toplam brüt gelir rakamına sabit bir operasyonel risk katsayısı uygulamaktadır.

Yeni düzenlemeyle, bankaların kendi sermaye pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeleri gerekecektir. Çünkü Basel Komitesi, bankaların toplam sermayesinin ortalama yüzde 20’sini, yeni bir risk türü olarak belirlediği operasyonel risklere ayırmasını öngörmektedir. Dolayısıyla, Basel Komitesi’nin yeni düzenleme ile kredi ve operasyonel riskler için öngördüğü gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda, bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır. Ancak, Basel Komitesi, söz konusu risklerin yönetiminde bankaların kendi öngördüğü metodolojileri kullanmalarının, genel olarak sektör bazında bir dengeleme getireceği beklenmektedir.

BÖLÜM 2: 2001 SONRASI TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE YENİDEN YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİ

2.1. 2000 ve 2001 Finansal Krizleri Öncesi Genel Görünüm ve Düzenlemeler

Türkiye ekonomisi 1991, 1994, 1998 yıllarında krizlere maruz kalmıştır. Krizlerin başlıca nedenleri olarak, yüksek ve değişken enflasyonun ve istikrarsız bir büyüme performansının olduğu ortamda, iç borç dinamiğinin sürdürülemez boyutlara ulaşması ve başta finansal piyasalar olmak üzere yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamaması görülmektedir. Türkiye ekonomisinin 1990’lı yıllarda taşıdığı yapısal sorunlardan en önemlilerinden biri de bankacılık sektöründeki sorunlardır. Bankacılık sektörü bu dönemdeki makroekonomik ortamın sonucunda asli fonksiyonu olan aracılık işlevinden uzaklaşmış bir konumdadır.

Nitekim kredilerin bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki payı 1990 yılında %47 iken 2000 yılında %33’e gerilemiştir. Benzer şekilde kredi/mevduat oranı 1990 yılında %84 iken, 2000 yılında %51’e inmiştir. Kamu bankalarına asli fonksiyonları dışında verilen görevler ve bunlardan kaynaklanan zararlar nedeniyle bu bankaların mali bünyeleri önemli ölçüde bozulmuştur. Ayrıca 1990’lı yıllarda bankacılıkta, risk ve kurumsal yönetim uygulamaları yetersiz kalmış, sonuçta bankacılık sistemi, faiz ve kur risklerine karşı aşırı duyarlı hale gelmiştir (BDDK, 2009a:1-2).

1994 ekonomik kriz sonrası bankacılık sektörüne karşı azalan güveni tekrar sağlamak amacıyla, tasarruf mevduatları %100 devlet garantisi altına alınmıştır. Bu durum başta bankacılık olmak üzere tüm ekonomiye zarar vermiş, bir yandan haksız rekabete yol açarken, diğer yandan bankaların riskli alanlara yönelmesini teşvik etmiş, sistemin etkinliğini olumsuz yönde etkilemiş ve sektörde piyasa disiplininin sağlanmasında önemli bir engel oluşturmuştur (Erçel, 2000c:75).

Bankalar mevduata yüksek oranlı faizler vermişler ve bu durum kredi faiz oranlarına da yansımış, sonuç olarak da reel sektörün kullandığı kredinin maliyeti artmıştır. 1 Haziran 2000 tarih ve 24066 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primler Hakkında

Karar ile mevduatlar %100 devlet garantisinden çıkarılmıştır (Çankaya, Öz, 2001:19-29).

Türk Bankacılık sektöründeki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlara uyumlaştırılması çerçevesinde 18 Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 Sayılı Bankalar Kanunu önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu Kanun uyarınca uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devredilmiştir. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri (Hazine Müsteşarlığı Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu, Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğünün bankacılıkla ilgili bölümleri, TCMB Bankalar Gözetim Müdürlüğü görev, yetki ve sorumlulukları, TMSF temsil ve idare yetkisi) BDDK bünyesinde birleştirilerek, söz konusu kurum 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren, Kasım 2000 krizinin hemen öncesinde fiilen çalışmaya başlamıştır. Bu süreçte, sektörde yeniden yapılanma öncesinde toplam 14 banka TMSF bünyesine devredilmiştir (BDDK, 2009a:2-3).

2.2. 2000 ve 2001 Finansal Krizlerin Oluşumu

Bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı duyarlılığının arttığı bir dönemde Kasım 2000 krizi patlak vermiştir. Likidite yetersizliğinden kaynaklanan bu kriz sonucunda faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi, bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur. Kasım krizi sonrası alınan önlemlerle mali piyasalardaki dalgalanmalar kısmen giderilmiş, ancak sistem kendisini toparlamaya fırsat bulmadan 2001'de yaşanan gelişmeler bankacılık sistemini tekrar sarsmıştır. Bunun nedeni, bankacılık sisteminde kronik hale gelen mali bünye zafiyeti olmuştur (Akbaygil, :2).

Şubat 2001 krizi ile birlikte uygulanmakta olan istikrar programı çerçevesinde kur çıpası sistemi terk edilerek Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır (BDDK, 2001:1).

Bankacılık sektörü Kasım krizi sonrasında faiz riski, Şubat kriz sonrasında ise hem faiz hem de kur riski sonucu önemli kayıplarla karşı karşıya kalmıştır (BDDK, 2009a:7).

2000 Kasım ve 2001 Şubat ayındaki krizler, ekonomide üretici ve tüketici güvenini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemiştir. Firmaların ekonominin genel durumuna ilişkin beklentileri negatife dönüşmüş, kapasite kullanım oranlarında düşüşler

gözlenmiştir. Sanayi üretimi 2001 yılının ilk üç ayında % 2 oranında gerilemiştir. Faiz oranlarındaki hızlı yükseliş, Türk Lirasının değer kaybı ve istihdam imkanlarındaki daralma tüketici güvenini olumsuz etkileyerek başta dayanıklı tüketim malları olmak üzere genel olarak tüketim harcamalarında gerilemeye neden olmuştur (Serdengeçti, 2001:1).

2.3. 2001 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü Düzenlemeleri

Şubat 2001 krizinden sonra 3 Mayıs 2001’de IMF’ye verilen yeni bir niyet mektubu ile 2001 yılının kalan kısmı ve 2002 yılı için belirlenen ekonomi politikaları açıklanmıştır. Söz konusu program 1999 yılı sonunda IMF ile yapılan stand-by düzenlemesi ile desteklenen programın devamı niteliğinde olmuştur.

Programın temel amacı, kriz nedeniyle ortaya çıkan istikrarsızlığı gidermek ve uzun vadede enflasyonu düşürerek sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak bir çerçeve oluşturmaktır. Programla; bankacılık sektörünün reel sektörle sağlam bir ilişki kuracak şekilde yeniden yapılandırmak, kamu maliyesini gelecekte güçlü bir dengeye oturtmak ve yapısal reformlara imkan verecek yasal çerçeveyi oluşturmak hedeflenmiştir (BDDK, 2009a:9).

2.3.1. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı

Yaşanan krizler, bankacılık sektöründeki yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir programın daha fazla ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede hazırlanan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” 15 Mayıs 2001’de uygulamaya konulmuştur.

Programın temel hedefi; etkin, uluslararası ölçekte rekabet edebilir ve sağlıklı bir bankacılık sistemine geçişi sağlamak olarak belirlenmiştir. Yeniden Yapılandırma Programı; (1) kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması, (2) TMSF bünyesindeki bankaların devir, birleşme, satış veya tasfiye yoluyla en kısa sürede çözümlenmesi, (3) Özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, (4) bankacılık sektöründe gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirecek ve sektörün daha etkin ve rekabetçi bir yapıya ulaşmasını sağlayacak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olmak üzere dört temel unsura dayandırılmıştır (BDDK, 2001:15).

2.3.1.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Kamu sermayeli bankaların finansal yeniden yapılandırılması; kamu sermayeli bankaların finansal sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarılması hedeflenmiş, görev zararı mahiyetindeki alacakların tasfiyesi, kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması, kamu bankalarına sermaye desteği sağlanması, mevduat faizlerinin piyasa faizlerine uyumlu hale getirilmesi ve kredi portföyünün etkin yönetimi alanlarında yoğunlaşmıştır (BDDK, 2009a:12).

Operasyonel açıdan yeniden yapılandırma programı, kamu bankalarının organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve hizmet yapısının çağdaş bankacılığın ve uluslar arası rekabetin gereklerine göre yapılandırılması amaçlanmıştır (BDDK, 2001b:17).

2.3.1.2. TMSF' ye Devredilen Bankaların Çözümlemesi

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu kararı ile mali bünyesi zayıflayan ve yükümlülüklerini karşılamada problem yaşayan sorunlu bankaların faaliyet izni kaldırılarak veya temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Fona devredilebilmektedir.

1997-2001 döneminde 19 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir. Söz konusu bankaların en kısa sürede çözümü bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmuştur (BDDK, 2001b:18).

TMSF tarafından devralınan bankalardan tasfiye sürecine alınanlar hariç, 4 bankanın doğrudan, 6 bankanın ise birleştirilmek suretiyle satışı sağlanmış, 1 banka kamu bankasıyla birleştirilmiş ve 8 banka da bir geçiş bankasına devredilerek çözümleme işlemleri tamamlanmıştır.

Tasfiye sürecine alınan bankaların işlemleri ise halihazırda devam etmektedir. Yönetim ve denetimi Fona devredilerek çözümlenen bankaların devir tarihleri itibariyle toplam zararları yaklaşık 23,2 milyar Amerikan doları seviyesindedir. TMSF' ye devredilen bankaların çözüm sürecinde oldukça hızlı davranıldığı ve ortalama çözüm süresinin 14 ay olduğu görülmektedir (BDDK, 2009a: 14).

2.3.1.3. Özel Bankaların Sağlıklı Bir Yapıya Kavuşturulması

Kasım 2000 ve Şubat 2002 krizlerinin etkisi ile mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen özel bankaların daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının çok önemli bir parçasını oluşturmaktadır (BDDK, 2001b:23).

Yaşanan krizler nedeniyle özkaynakları erozyona uğrayan ve düşük enflasyon ortamında özellikle özkaynağa dayalı faaliyette güçlük çeken bankaların önlerindeki vergi engelleri kaldırılması suretiyle yeniden yapılanmaları teşvik edilmiştir. Bankaların ve iştiraklerin devir ve birleşmelerine vergi teşvikleri getirilmiştir.

Hazine Müsteşarlığı, Haziran 2001'de gerçekleştirdiği iç borç takas işlemiyle özel bankaların yabancı para pozisyon açıklarını önemli ölçüde kapatmalarına katkıda bulunmuştur. 2000 yıl sonunda 8,4 milyar dolar olan özel bankaların bilanço içi yabancı para pozisyon açıkları, 2001 yıl sonunda 1,5 milyar dolara gerilemiştir (BDDK, 2009a:17).

Krizler sonrası daha da belirginleşen bankacılık kesimindeki sermaye yetersizliği sorununu çözüme kavuşturmak ve banka sahipleri ile hissedarların sermaye artırımına katkılarını yükseltmek amacıyla; takvime bağlı taahhüt mektupları alınmış ve 31 Aralık 2001 tarihi itibarıyla 2,2 katrilyon lira (2,2 milyar YTL) tutarında sermaye artışı gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca özkaynak artışını özendirmek amacıyla gayrimenkul ve iştirak hissesi satışından doğan kazançlara yönelik vergi istisna ve indirimlerine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (BDDK, 2001b:23).

2.3.1.4. Denetim ve Düzenleyici Çerçevenin İyileştirilmesi

Bankacılık kesiminin mali ve operasyonel anlamda yeniden yapılandırılması çalışmaları ile eşanlı olarak sektöre yönelik düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirecek, bankacılık sistemini daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak, sektörün dayanıklılığını geliştirecek ve sektöre güveni kalıcı kılacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir (BDDK, 2003b: 60).

Gözetim ve denetim çerçevesine ilişkin düzenlemeler;

- Sermaye yeterliliği,
- Risk düzenlemeleri,
- Kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklara ilişkin düzenlemeler,
- Muhasebe standartları, bağımsız denetim ve devir ve birleşmelere ilişkin düzenlemeler,
- Özel Finans Kurumlarına yönelik düzenlemeler,
- Yabancı ülkelerle yapılan denetim ve işbirliği anlaşmaları

hususlarına yoğunlaşmıştır.

2.3.2. Bankacılık Sektörünün Yeni Finansal Yapısı ve İstikrar

2.3.2.1. Esnek ve Etkin Düzenlemeler

Yapısal dönüşümün alt yapısını oluşturan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu finansal istikrarın sağlanması, sektörün geliştirilmesi, denetim uygulama ve düzenleme çerçevesinin güçlendirilmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması ve kurumsal kabiliyetin güçlendirilmesi için önemli bir fırsat oluşturmuş, geleceğe dönük yeni bir finansal yapı ortaya koymuştur.

Daha sistematik ve kolay anlaşılır bir yapıya sahip yeni Kanun ile, öncelikle kuruluşlarca

gerçekleştirilebilecek faaliyet konuları açıkça belirlenirken, finansal holding şirketleri yeni

bir kuruluş tipi olarak sisteme tanıtılmış, özel finans kurumlarının adı katılım bankası olarak değiştirilmiş ve destek hizmeti ve değerlendirme kuruluşlarının da Kanun kapsamına alınması sağlanmıştır. Kuruluşlarda kurumsal yönetimin güçlendirilmesine yönelik özel hükümler içeren söz konusu Kanun ile, finansal sektörün düzenleme ve denetim çerçevesine ilişkin daha bütünleşik bir yapıya doğru önemli bir adım atılarak, finansal kiralama, faktoring, tüketici finansmanı ve finansal kiralama şirketlerinin denetim ve gözetimi de BDDK'ya devredilmiştir. Kanun kapsamında ayrıca denetimler sonucu alınacak tedbirler daha sistematik hale getirilirken, sandıklara kaynak aktarımı yasaklanmış ve bağış ve yardımlara sınırlamalar getirilmiştir. Kanun, BDDK'nın

organizasyon ve personel yapısı konularında da ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ışığında düzenlemeler yapmıştır (BDDK, 2009a:25).

Kanunun çizdiği çerçevede, çok sayıda düzenleme ile bankaların kuruluş ve faaliyet izinleri dahil bütün izin işlemleri, kapsamlı, açık, ihtiyatlı denetimin bir parçası olarak uygunluk ve dürüstlük ilkesi çerçevesinde tasarlanmıştır. Bankalarda kurumsal yönetim, iç denetim, risk yönetimi ve iç kontrole ilişkin faaliyetler uluslararası standartlara paralel olarak uygulamaya konulmuştur. Başta sermaye yeterliliğine ve mevduat sigortasına ilişkin düzenlemeler olmak üzere ihtiyatlı düzenlemelerin bütünü, eksikler ve güncellemelerle daha da sıkılaştırılmıştır. Muhasebe, finansal raporlama ve bağımsız denetime ilişkin düzenlemeler, uluslararası standartlara tam uyumlu hale getirilmiştir.

Şubat 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen diğer bir yapısal reform da TCMB Yasasının değiştirilmesi olmuştur. Mayıs 2001’de gerçekleştirilen yasal değişikliklerle, kamuya kredi vermesi Kasım 2001’den itibaren yasaklanmış, TCMB’nin idari bağımsızlığı güvence altına alınmış, TCMB’nin temel hedefinin fiyat istikrarı olduğu açık bir şekilde belirtilmiş ve TCMB araç bağımsızlığına kavuşturulmuştur. Yapılan yasal değişiklikler sonrası, TCMB’nin temel önceliği, finansal piyasalardaki istikrarın sağlanması ve bu amaçla piyasalara sağlanan olağanüstü tutardaki likiditenin enflasyonda sıçramalara yol açmasının önlenmesi olmuştur.

2.3.2.2. Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi

Öncelikle denetimin organizasyonu ve işleyişi gözden geçirilerek, yerinde denetim ekipler murakıpların dışındaki tüm meslek personelinin katılımıyla güçlendirilmiştir. Ayrıca, uzaktan gözetim ve diğer faaliyetler çerçevesinde hazırlanan rapor, değerlendirme ve benzeri ürünlerin denetim birimlerince daha etkin bir şekilde paylaşılması sağlanmıştır.

Risk odaklı denetim yaklaşımı ile denetim süreci zenginleştirilmiştir. Bu yaklaşımla denetimin şekli, kapsamı, zamanı, yoğunluğu, kaynak tahsisi ve denetim prosedürleri, her bir bankanın ölçeğine ve karmaşıklık düzeyine göre risk profili ile iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin mevcudiyeti, bunların yeterliliği ve etkinliği baz alınarak yürütülmektedir. Ayrıca, söz konusu denetim faaliyetlerinde yeni, esnek ve proaktif

denetim teknikleri kullanılmaktadır. Her bir bankayı sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kabiliyeti, gelir gider dengesi ve kârlılık, likidite ve piyasa riskine duyarlılık gibi parametrelerle bileşke bir derecelendirmeye tabi tutan CAMELS olarak da adlandırılan UFIRS uygulamaya konulmuştur (BDDK, 2009a:27).

2.3.2.3. Finansal Piyasaların Alt Yapısının Güçlendirilmesi

Merkezi Kayıt Kuruluşunun (MKK) Kasım 2005'te faaliyete geçmesiyle birlikte, sermaye piyasası araçlarının fiziki basımına son verilmiş ve bu araçların tamamen elektronik ortamda izlenir hale gelmesiyle fiziki kıymetlerin tabi olduğu risklerin bertaraf edilmesi hedeflenmiştir. Merkezi kaydi sistem saklama görevi yanında, özellikle borsada gerçekleşen alım satım işlemlerinin kıymet bacağına takasının yapıldığı bir platform olma özelliğine sahiptir. Bu sistem aynı zamanda mali ve yönetsel hakların kullanımında, yatırımcılar ve finansal kurumlara hızlı ve zamanında hizmet vermektedir.

Kredi Kayıt Bürosu, 2001 krizi sonrasında Türk Finans Sektörü'nün en önemli altyapı unsurlarından biri olmuştur. Türkiye'deki bireysel kredi ve kredi kartı hesaplarının tamamını içeren Kredi Referans Sistemi veritabanından üretilen kredi raporu sayısı, 2002 yılında 6 milyon iken sonraki yıllarda hızlı bir artış göstererek 2009 yılında 112 milyon düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde kredi kuruluşları, yeni müşterilerin yanı sıra kendi kredi portföylerinde bulunan müşterilerin de diğer kuruluşlardaki kredi ödeme performansını KKB'de takip etmiş ve kredi riskinin kontrolünde KKB'den etkin bir biçimde yararlanmıştır.

Bankalararası Kart Merkezi (BKM) ve üye bankalar tarafından kredi kartı sektörünün önündeki tehlikelerden biri olan kredi kartı dolandırıcılığının önüne geçmek amacıyla 1 Temmuz 2007'den itibaren çipli kart ile şifreli işleme geçilmiştir. 1 Ekim 2009'dan itibaren geçerli olan sistem ile banka kartı sahipleri artık tüm bankaların ATM'lerinden para çekip, bakiye sorgulama yapabilmektedirler. Yeni sistem ile hem maliyet optimizasyonunun sağlanacağı hem de ATM'lerin işlem hacminin artacağı öngörülmektedir.

2.3.2.4. İdari Kapasitenin Artırılması

Bankacılık Kanunu ve ilgili düzenlemeler ile BDDK'nın düzenleme, denetim ve uygulama kapasitesi artırılmıştır. Kurumun denetim alanı, finansal holding şirketleri ile finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerini de kapsayacak şekilde genişletilerek konsolide denetime daha bütünlük bir yapı kazandırılmıştır.

Düzenleme sürecinin iyileştirilmesine yönelik olarak; süreç içerisinde ilgili tüm tarafların görüşlerinin alınması ve düzenleme taslaklarının kamuoyu ile paylaşılması uygulamaları kurumsal hale getirilmiş, düzenlemelerin muhtemel ekonomik ve sosyal sonuçları etki analizlerine tabi tutulmaya başlanmış ve süreç hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesine ve şeffaflığın sağlanmasına özel bir önem verilmiştir (BDDK, 2009a:29).

2.3.2.5. Küresel Ekonomik Krize Karşı Alınan Önlemler

Ekonomilerin canlı dönemlerinde düzenlemelerin sıkılaştırılması yoluyla birikim yapılması, kriz dönemlerinde ise ekonomik aktörleri rahatlatıcı tedbirler alınması stratejisi çerçevesinde; 2006 yılı bahar aylarında yaşanan dalgalanmanın ardından özellikle uluslararası finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelere karşı daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim anlayışı benimsenmiştir. Bu kapsamda, BDDK tarafından 2006 yılı Kasım ayında, mevcut koşullar altında tüm bankalara uygulanmak üzere hedef rasyo uygulamasına geçilmiştir. Söz konusu hedef rasyo, yasal rasyo olan %8 oranına +%4'lük ihtiyat aralığı ilave edilmesi suretiyle %12 olarak belirlenmiş, hedef rasyoyu tutturamayan bankaların yeni şube açamayacaklarına ilişkin bankaların uyarılmasına karar verilmiştir.

Krediler için ayrılan karşılıklar konusunda da benzer bir yaklaşımla; nakdi krediler için %0,5, gayri nakdi krediler için %0,1 olarak öngörülen genel karşılık oranları, 6 Şubat 2008 tarihinde yayımlanan düzenleme ile Karşılık Yönetmeliğinde, Birinci Grup nakdi krediler için %1, gayrinakdi krediler için %0,2; İkinci Grup nakdi krediler için %2 ve gayrinakdi krediler için %0,4 olarak belirlenmek suretiyle sıkılaştırılmıştır (BDDK, 2009a: 30).

2.4. Türk Bankacılık Sektörü Yapısal Gelişmeler

2.4.1. Banka Sayısının Gelişimi

2001 yılında yaşanan krizin ve alınan tedbirlerin etkisiyle, banka sayısında azalma ve konsolidasyon yaşanmıştır. 2002 yılı ve sonrasındaki dönemde kamu bankalarının sistem içindeki ağırlığı azalmış, küresel sermayenin payı ise artış göstermiştir. Bu çerçevede, 1999-2004 döneminde banka sayısı 81'den 54'e gerilemiştir (BDDK, 2009a: 36).

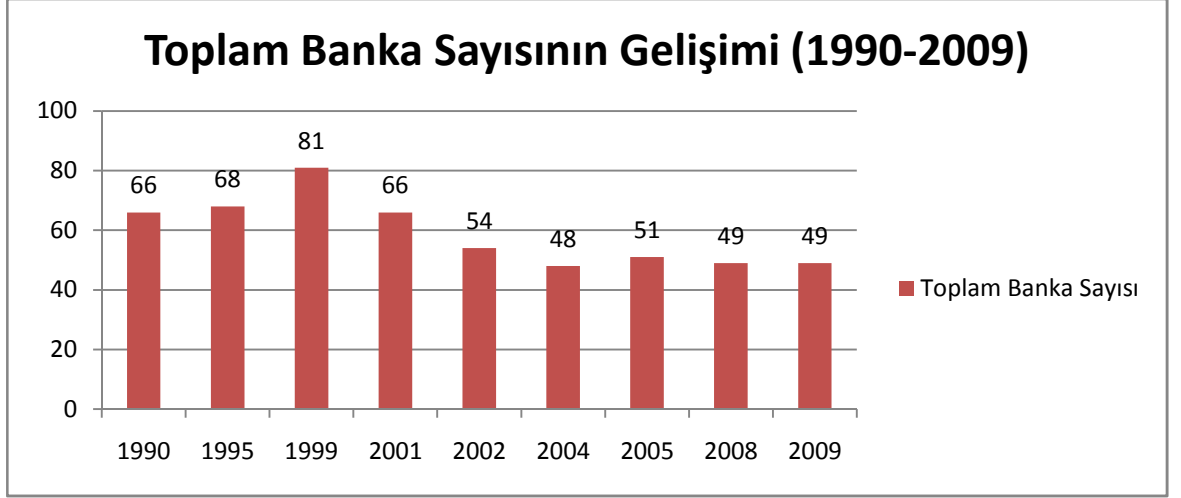
Tablo 3'de görüldüğü gibi Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2000-2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerle birlikte azalmış olup, Aralık 2009 itibarıyla sistemde 49 banka mevcuttur.

Tablo 4: Faaliyetteki Banka Sayısı

Bankalar	1990	1995	1999	2001	2002	2004	2005	2008	2009
Mevduat Bankaları	46	55	62	51	40	35	34	32	32
Devlet Bankaları	8	5	4	4	3	3	3	3	3
Özel Bankalar	25	32	31	22	20	18	17	11	11
TMSF	-		8	9	2	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	23	18	19	18	15	13	13	17	17
Katılım Bankaları							4	4	4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	10	13	19	15	14	13	13	13	13
Toplam Banka Sayısı	66	68	81	66	54	48	51	49	49

Kaynak: TBB, (2000a),
BDDK, (2009a: 36),
BDDK, (2008:52),
BDDK, (2002:1),(2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.),
www.tbb.org.tr, (28.03.2010).

Grafik 1 : Toplam Banka Sayısının Gelişimi 1990-2009

Kaynak: TBB, (2000a); BDDK, (2009a: 36)

2.4.2. Bankacılık Sisteminde Şube Sayısının Gelişimi

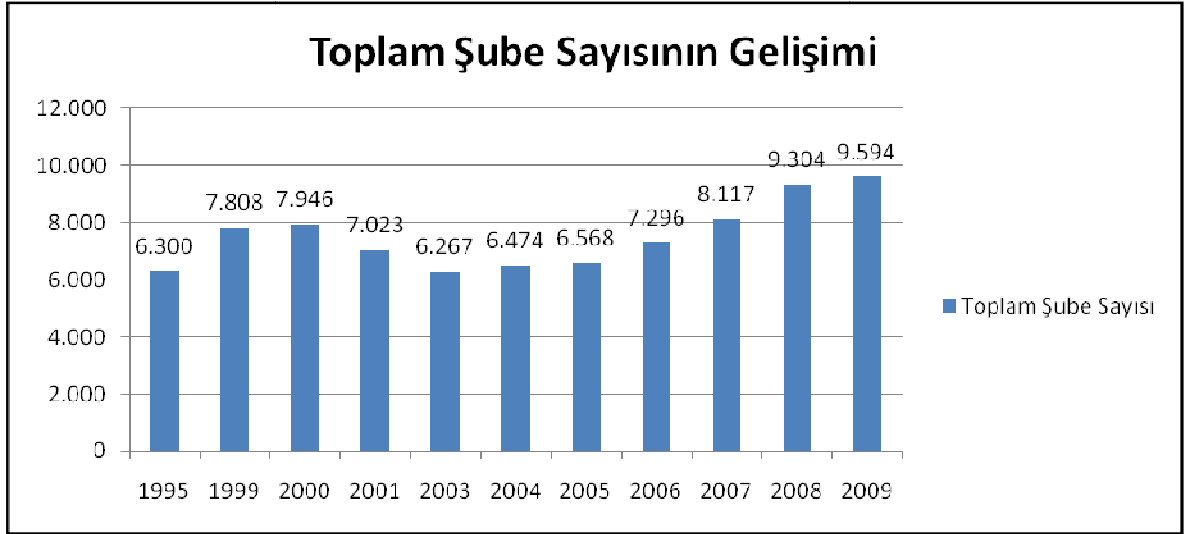
1995 yılında şube sayısı 6.300 iken, bu rakam 1999 yılına gelindiğinde 7.808'e yükselmiştir. Özellikle bu dönemde mevduat bankaları kategorisinde büyük artış olmuştur. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonucunda bankacılık sektöründe şube sayısı 2003 yılında 6.267'ye kadar gerilemiştir. Daha sonraki yıllarda sektörde yeniden yapılanma ve daha çok hizmet noktasına ulaşma isteği ile 2009 yılında sektördeki toplam şube sayısı 9.594'e ulaşmıştır.

Tablo 5: Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı

	1995	1999	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mevduat Bankaları	6.219	7.660	7.807	6.889	6.046	6.186	6.241	6.898	7.653	8.724	8.991
Katılım Bankaları	56	117	109	115	189	255	292	356	422	536	558
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	25	31	30	19	32	33	35	42	42	44	45
Toplam Sayı	6.300	7.808	7.946	7.023	6.267	6.474	6.568	7.296	8.117	9.304	9.594

Kaynak: TBB, (2000a),
TBB, (2009),
BDDK, (2002:1); BDDK, (2009a: 36)
www.tkbb.org.tr, (01.04.2010).

Grafik 2: Toplam Şube Sayısı (1995-2009)

Kaynak: TBB, (2000a); BDDK, (2009a: 36)

2000- 2009 yılları aralığında özellikle Mevduat Bankaları kategorisinde dikkate değer bir artış görülmüştür; 2000 yılında 7.807 olan şube sayısı 1184 artarak 2009 yılında 8.991'e yükselmiştir. Ancak Katılım Bankaları şube sayısı artışında yüzdesel olarak en çok artış göstermiştir. 2000 yılında 109 adet olan Katılım Bankaları şube sayısı % 411 artış ile 2009 yılında 558 adede ulaşmıştır. Kalkınma ve Yatırım bankalarında ise şube sayısı 25 artarak 45 adede yükselmiştir. (bkz. Tablo 4)

2.4.3. Bankacılık Sisteminde Personel Sayısının Gelişimi

2001 krizinden sonra keskin düşüşler göstererek 2003 yılında 129.500'e kadar gerileyen personel sayısı, izleyen yıllarda görülen sağlıklı büyüme sürecine paralel olarak belirgin bir artış göstermiştir. 2007-2009 dönemindeki küresel krize rağmen artış trendini devam ettirmiştir. 2004 yılından itibaren istikrarlı büyümenin etkisiyle 2009 yılı Aralık ayı itibarıyla 184.216'ya ulaşmıştır (BDDK, 2009a:36)(BDDK, 2009c: 37)

Tablo 6: Bankacılık Sisteminde Toplam Çalışan Sayısı

(Bin Adet)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Personel Sayısı	166,5	174	171,7	139,0	129,6	129,5	138,4	138,6	151,0	167,8	182,7	184,2

Kaynak : BDDK, (2009a: 36), BDDK, (2009c: 37) (2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil)

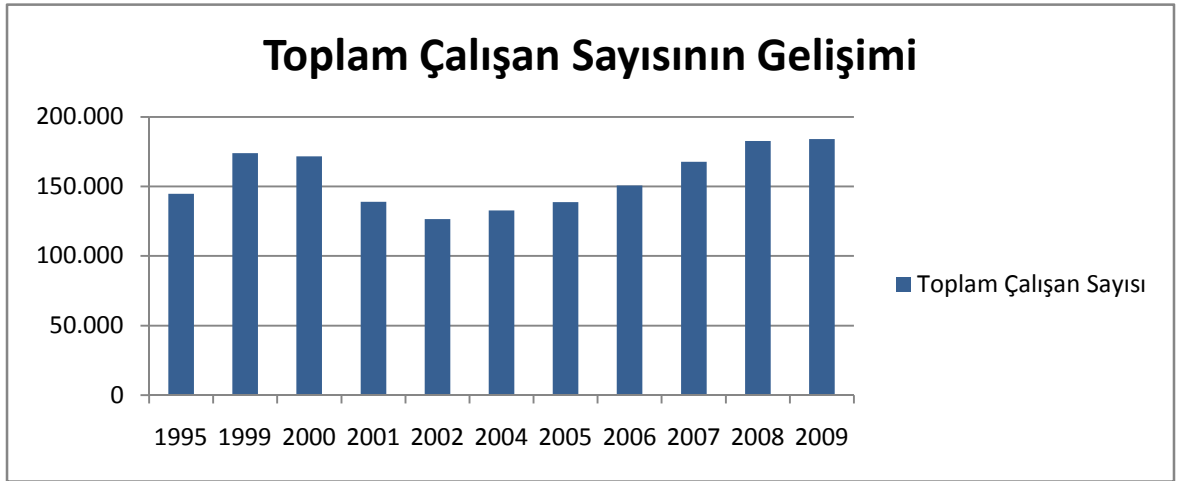
edilmiştir.).

Tablo 7: Bankacılık Sisteminde Çalışanlar

	1995	1999	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2007	2008
Mevduat Bankaları	138.694	168.585	165.271	132.851	118.321	122.592	127.851	138.426	153.212	166.328
Katılım Bankaları	-	-	-	-	2.530	4.790	5.747	7.112	9.187	11.032
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.099	5.430	6.461	6.206	5.688	5.352	5.126	5.255	5.361	5.307
Toplam	144.793	173.988	171.712	139.057	126.538	132.734	138.724	150.793	167.760	182.667

Kaynak: TBB, (2000b), BDDK, (2008a:55), BDDK, (2002:1), www.tkbb.org.tr, (01.04.2010).

Grafik 3: Bankacılık Sektörü Toplam Çalışan Sayısı (1995-2008)

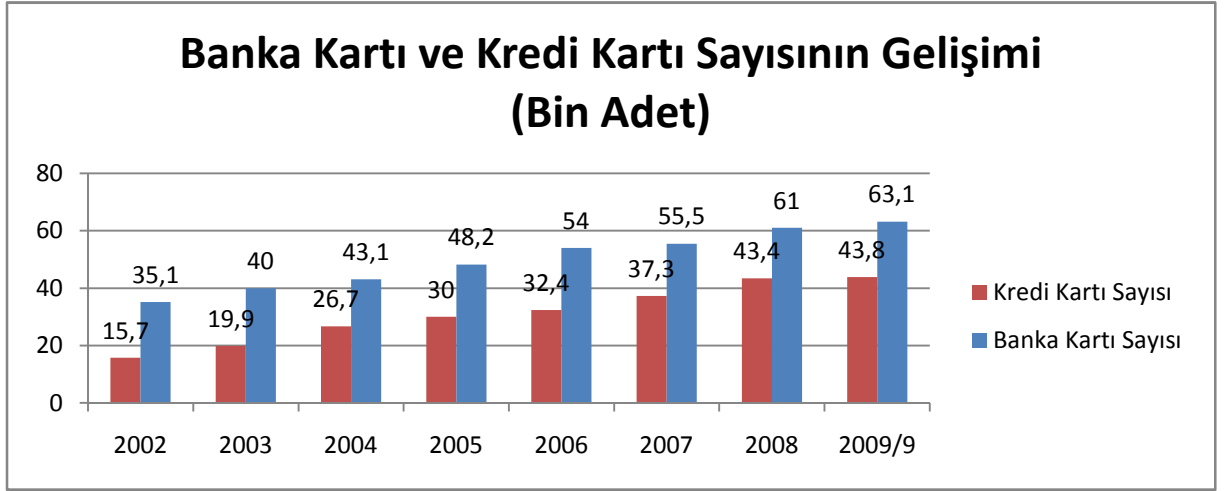

Kaynak: BDDK, (2009a: 36); BDDK, (2009c: 37)

2.4.4. Bankaların Operasyonel Göstergelerindeki Değişim

Sağlanan kazanımların katkısıyla bilişim teknolojilerinden daha etkin şekilde yararlanılması ve müşteri ağının genişletilmesi trendi de kesintisiz şekilde devam etmiştir. 2002 ile 2009 yılları arasında sürekli bir artış seyri izleyen banka kartı ve kredi kartı sayısı, 2009 yılı itibarıyla sırasıyla 63,1 ve 43,8 milyon adede ulaşmıştır. Banka kartı sayısında en büyük artış 5,5 milyon adet ile 2008 yılında gerçekleşmiştir (BDDK, 2009a:36).

Grafik 4: Toplam Banka Kartı ve Kredi Kartı Sayısı (2002-2009/9)

Kaynak : BDDK, (2009a: 36)

Tablo 8: Operasyonel Göstergeler

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009/9
Banka Kartı Sayısı *1	-	-	-	-	35,1	40	43,1	48,2	54	55,5	61	63,1
Kredi Kartı Sayısı *1	-	-	-	-	15,7	19,9	26,7	30	32,4	37,3	43,4	43,8
Personel Sayısı *2	166,5	174	171,7	139,0	129,6	129,5	138,4	138,6	151,0	167,8	182,7	182,2
Toplam Aktif Payı *3	44,1	46,3	47,8	54,4	57,4	59,0	58,1	61,4	60,9	59,8	60,1	60,5
Toplam Aktif Payı *4	67,6	67,5	69,2	79,5	80,8	82,3	84,0	82,9	83,5	82,5	82,8	83,4
Küresel Serm. Payı %	5,6	7,1	3,4	3,0	3,3	3,0	3,5	6,3	13,1	14,0	17,0	16,1

Kaynak : BDDK, (2009a: 36), (2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.).

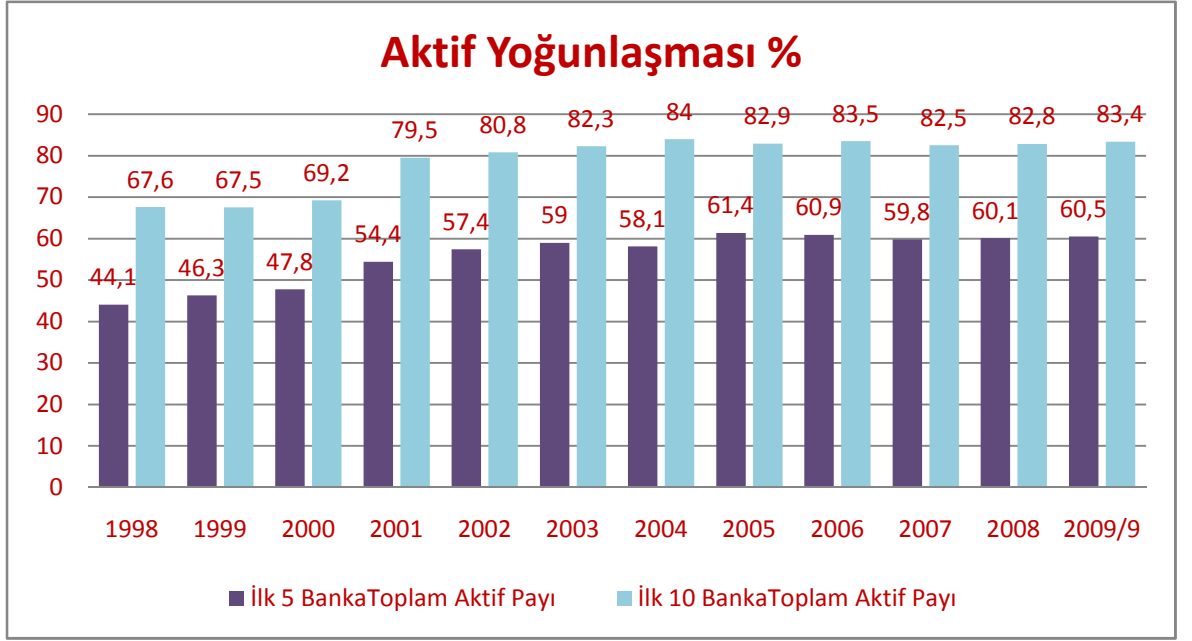
*1 - Milyon Adet

*2- Bin Adet

*3- İlk 5 banka için

*4- İlk 10 banka için

Grafik 5: Bankacılık Sektörü Toplam Aktif Yoğunlaşması

Kaynak : BDDK, (2009a: 36)

2.4.5. Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergelerindeki Değişim

2002-2008 döneminde sağlanan makroekonomik ve siyasi istikrar ve bankacılık sektörüne yönelik uygun politikalar sonucu, sektörün toplam aktifleri yıllık ortalama %23 büyümüştür. Sektörün temel fonksiyonu olan aracılık faaliyetlerine ağırlık verebilmesi sayesinde, krediler dönem boyunca en hızlı artış gösteren aktif kalemi olmuştur. 2002-2008 döneminde toplam krediler, yıllık ortalama %40 büyümüştür. Kriz öncesi dönemdeki şartlar sektörün gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak kamuyu finanse eder bir duruma getirmiştir. Bu yapı 2002 ve sonrası dönemde değişmiş ve menkul değerler portföyüne yapılan plasmanlar görece olarak azalmıştır. 2002-2008 döneminde menkul değerler portföyü yıllık ortalama %14 artmıştır. Takipteki alacaklar kalemi 2000-2001 döneminde krizle birlikte yaptığı sıçramanın ardından gerilemeye başlamıştır. 2002 öncesi dönemde bankacılık sektöründe en önemli olumsuzluklardan biri olarak gösterilen serbest sermayenin azlığı, yeniden yapılandırma ve sonrasında yürütülen politikalarla artmıştır (BDDK, 2009a:37).

Tablo 9: Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri

Milyar TL	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Aktifler	36,8	72,1	104,1	173,4	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5	834
Krediler	13,1	19,9	31,8	38,0	49,0	66,2	99,3	156,4	219,0	285,6	367,4	392,6
Men.Değ. Portföyü	5,5	14,4	18,5	60	86,1	106,8	123,7	143,0	158,9	164,7	194,0	262,9
İşt.B. ve B. Kont. E. Ort.	0,6	1,7	4,2	6,6	8,7	9,2	11,8	11,1	9,2	10,9	10,3	12,7
Sabit Kıymetler	0,9	1,6	2,5	6,0	7,7	8,3	8,5	7,7	7,4	7,9	9,6	9,7
Mevduat	21,8	43,4	58,9	110,4	138,0	155,3	191,1	251,5	307,6	356,9	454,6	514,6
Yurt Dış. Sağl. Fonlar *	2,5	3,2	3,8	2,8	11	17	22	36	49	61	62	58
Özkaynaklar	3,3	4,2	7,2	18,3	25,7	35,5	46,0	54,7	59,5	75,8	86,4	110,9
Dönem Karı	0,8	-0,3	-3,1	-10,5	2,9	5,6	6,5	6,0	11,4	14,9	13,4	20,1
Bilanço dışı işlemler	32,6	74,4	105,0	87,5	75,3	107,2	527,6	206,0	277,4	385,5	476,0	579,7

Kaynak : BDDK, (2009a:37)., BDDK, (2009c:40).

*Milyar Dolar(USD) 2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir. 2002 öncesi için Yabancı Kalkınma ve Yatırım Bankaları Dahil edilmemiştir.

Sektörün serbest sermayesinin toplam aktiflere oranı 2001 yılında %1.3'den 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla % 10,5'a yükselmiştir. Sektör, 2000-2001 kriz döneminde önemli bilanço zararları yaşamıştır. Bankacılık sektörü 2000 yılında 3,1 milyar TL, 2001 yılında 10,5 milyar TL zarar açıklamıştır. 2002 yılı ve sonrası dönemde enflasyon ve nominal faiz oranlarında yaşanan gerileme başta olmak üzere, makroekonomik çerçevedeki olumlu gelişmeler, sektörün krediler portföyünün hızla büyümesini sağlamıştır. 2001 yılında toplam krediler 38 milyar TL iken Eylül 2009 itibarıyla 375,7 milyar TL'ye yükselmiş, toplam aktifler ise 173,4 milyar TL'den 798,4 milyar TL olarak büyük bir artış göstermiştir. Aynı zamanda sektörün düşük enflasyon ortamında karlılığını korumak için, ürün ve hizmet çeşitliliği yaratma yönündeki politikalara ağırlık vermesi de yüksek karlılıkta ve bu karlılığın devam ettirilmesinde etkili olmuştur. Tablo 8'de görüldüğü gibi Sektör kriz dönemini atlattıktan sonra 2002 yılında 2,2 milyar TL, 2005 yılında 6 milyar TL ve Eylül 2009 itibarıyla 15,7 milyar TL dönem karına ulaşmıştır (BDDK, 2009a:37).

Sektörün bilançosu, yurt içi ekonomik faaliyetlerdeki istikrara ve diğer ekonomik göstergelerdeki gelişmelere paralel olarak, kamu kesimini finanse eden bir aktif yapısından, şirketler ve hane halkına kaynak sağlayan bir yapıya dönüşmüştür. Tablo x de görüldüğü gibi 2001 yılında mevduatın krediye dönüşme oranı %34,4 iken, söz konusu oran Eylül 2009 itibarıyla %76,8'e ulaşmıştır. Yine 2001 yılında bireysel kredilerin toplam kredilere oranı % 6,3 iken, aynı oran 2009 da %33'e yükselmiştir. Sektörün aracılık fonksiyonunun güçlenmesi, ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır. Sektörün toplam aktifler içinde kredilerin payı artarken, menkul değerler portföyünün payı görece azalmıştır.

Toplam kaynaklar içinde mevduat, incelenen dönem boyunca istikrarlı payını korumuştur. Kriz döneminde bile bankalardan ciddi bir mevduat çıkışının olmaması, sektöre güven açısından önemli bulunmaktadır. Yaşanan finansal krizler, özkaynakların önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, bankaların ve BDDK'nın, güçlü özkaynak yapısını devam ettirme kararlılığı izlenmektedir. Bu yolla, kredi kanalları desteklenmiş ve reel sektörün kaynak ihtiyacının karşılanması kolaylaşacaktır (BDDK, 2009a:37).

2.4.6. Bankacılık Sektörü Finansal Sağlık Göstergelerindeki Değişim

2002 ve sonrası dönemde yaşanan krizden alınan en önemli derslerden birisi de güçlü sermaye yapısının korunmasının önemi olmuştur. Bu dönemde yürütülen tüm politikalarda güçlü sermaye yapısının korunması hedeflenmiştir. 2000 yılında %9,3 olan SYR (Sermaye Yeterlilik Rasyosu) 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla % 20'ye yükselmiştir. Bu dönemde 2006 Mayıs ayında yaşanan finansal dalgalanmaya ve 2008 ve sonrasında etkisi hissedilen küresel krize rağmen sektörün SYR'sinde önemli bir düşme yaşanmamıştır.

Aktif kalitesinde de istikrarlı bir iyileşme kaydedilmiştir. 2001 yılında kredilerin dörtte biri takibe düşmüşken, söz konusu oran 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %5,3'e düşmüştür.

Düşük enflasyon ve olumlu ekonomik beklentilerin etkisiyle, bireyler ertelenmiş harcamalarını yapmaya başladıklarından dolayı bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı artmıştır. 1999 yılında %4,9 olan bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı 2009 Eylül ayı itibarıyla üçte bire (%33) yükselmiştir (BDDK, 2009a:38).

Tablo 10: Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergeleri

%	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009/9
SYR	13,0	8,2	9,3	20,8	25,3	30,9	28,2	23,7	21,9	18,9	18,0	20,0
YPNGP/Özkaynaklar	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1,1	-0,5	-0,6	1,0	0,3	- 0,6	0,6
Krediler / Mevduat	60,3	45,9	54,1	34,4	35,5	42,6	52,0	62,2	71,2	80,0	80,8	76,8
Bireysel Kred./ Krediler	5,3	4,9	14,5	6,3	4,5	9,7	12,8	18,8	21,7	23,8	22,6	33,0
Takip. Alacak/Brüt Kredi	7,2	10,5	11,1	25,2	17,6	11,5	6,0	4,8	3,8	3,5	3,7	5,3
YP Aktifler /Toplam Aktifler	40,2	35,3	43,4	43,2	38,0	36,2	31,3	33,1	28,3	30,3	27,1	38,1
Mevduat /Yabancı Kaynaklar	69,7	69,1	75,5	73,8	72,5	73,4	71,4	69,9	70,6	70,4	68,8	70,6
YP Pasifler/ Top. Pasifler	47,3	48,0	46,5	53,2	50,4	43,3	40,1	35,9	37,8	33,5	34,9	32,4
Vergi Son. Aktif Kar. (ROA) (*)	-2,1	-0,4	-3,0	-6,1	1,4	2,5	2,3	1,7	2,5	2,8	2,0	2,4
Vergi Son. Özkay. Kar. (ROE)	23,1	-7,2	-43,7	-57,5	11,2	18,1	15,8	12,1	21,0	24,8	18,3	18,9

Kaynak : BDDK, (2009a:38). 2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.

*ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.

Sürdürülebilir bir makroekonomik büyüme performansının sağlanmasında kritik önemi haiz finansal aracılık fonksiyonu, sektör tarafından etkili olarak yerine getirilmeye başlanmıştır. Toplanan mevduatın krediye dönüşüm oranı, 2001 yılında %34 iken 2007 yılında %80'e kadar yükselmiş, Eylül 2009 itibarıyla %76,8 olmuştur. Sektörün; karlılık performansında da iyileşme gözlenmekte olup, aktif ve özkaynak karlılıkları, 2001 yılında eksi rakamlarla ifade edilirken 2009 yılı Eylül itibarıyla %2,4 ve %18,9 olarak gerçekleşmiştir (BDDK, 2009a:38).

2.4.7. Sektör Büyüklükleri

Toplam aktiflerin gayri safi yurt içi hasılaya (GSYİH) oranı 1990 yılındaki yüzde 43 seviyesinden 2001 yılı sonunda yüzde 72,1'e yükselmiştir. 2001 yılından sonra, krizin ve mevduatın kamu kağıtlarına yönelmesinin de etkisiyle toplam aktiflerin GSYİH'ya oranı azalmış ve 2003 yılında yüzde 54,9 ve 2004 yılında ise yüzde 54,8'e gerilemiştir.

2005 yılından sonra tekrar normalleşme süreci ile toplam aktiflerin GSYİH'ya oranı yükselmeye başlamış 2005 yılında yüzde 62,5, 2006 yılında yüzde 65,9 ve 2008 yılında ise yüzde 77,1'e ulaşmıştır.

Tablo 11: Finansal Aracılık Göstergeleri (GSYİH'ya oranı, %)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Top. Aktifler/ GSYİH	43,4	52,8	62,5	72,1	60,7	54,9	54,8	62,7	65,9	69,0	77,1
Top. Krediler/ GSYİH	20,4	22,5	19,1	15,8	14,0	14,6	17,8	24,1	28,9	33,9	38,7
Top. Mevduat/ GSYİH	24,3	34,3	35,4	46,0	39,4	34,2	34,2	38,8	40,6	42,3	47,8

Kaynak: DİE ve TBB, BDDK, (2009a:37),
www.hazine.org.tr.

Toplam kredilerin GSYİH'ya oranı 2000 yılında yüzde 19,1 iken krizin etkisiyle bu oran 2001 yılından 2003 yılına kadar düşüş göstererek, 2003 yılında yüzde 14,6 ile en düşük orana ulaşmıştır. 2008 yılı itibarıyla toplam kredilerin GSYİH'ya oranı yüzde 38,7'ye çıkmıştır.

Toplam mevduatın GSYİH'ya oranı 2000 yılında yüzde 35,4 iken krizin etkisiyle bu oran 2001 yılında yüzde 46'ya yükselmiştir.

2.4.8. Toplam Aktife Göre Yoğunlaşma

2008 yılında bankacılık sektöründeki aktif yoğunlaşmasında ilk 5 bankanın ve ilk 10 bankanın toplam aktifler içindeki paylarında küçük çaplı bir artış olmuştur. Piyasa yapısındaki yoğunlaşmadaki bu artış tabloda da görüldüğü gibi ilk 5 bankanın toplam aktif içindeki payı 2002 yılında %57,4 iken 2008 yılında %60,1'e yükselmiştir. İlk 10 bankanın toplam aktiflerdeki payı da 2002 yılında %80,8 iken 2008'de % 82,8 çıkmıştır (BDDK, 2008a:1)

Tablo 12: Toplam Aktife Göre Yoğunlaşma Oranları

Toplam Aktif %	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İlk 5 Banka	57,4	59,0	58,1	61,4	60,9	59,8	60,1
İlk 10 Banka	80,8	82,3	84,0	82,9	83,5	82,5	82,8
HHI	851,7	904,6	905,9	934,7	911,0	879,1	885,7

Kaynak : BDDK, (2008a:1).

2.5. Türk Bankacılık Sisteminin Denetimi

2.5.1. Bankacılıkta Denetim

Bankaların ekonomide üstlendikleri fonksiyonların kapsam ve hacim itibariyle gelişmesi, bu kurumların denetimi ve gözetimi ile ilgili sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim Bankacılık sistemlerinin ekonomideki kaynak ve gelir dağılımını, kaydi para yaratmak suretiyle para arzını etkilemesi ve tasarrufların büyük bir kısmını kendi bünyesinde toplayarak alternatif alanlara plase etmesi gibi fonksiyonların varlığı, sistem içi başarısızlıkların maliyetlerini ekonominin bütününe yansıtmaktadır. Bu bakımdan bankalar söz konusu işlevlerini tasarruf sahiplerinin güvenini sarsmayacak ve kaynakların etkin dağılımını sağlayacak bir şekilde sürdürmek durumundadır. Bunun gerçekleştirilmesi noktasında önemi giderek artan denetim ve gözetim mekanizmalarının temel amacı tasarrufların zamanında sahiplerine geri verilebilmesini ve bankacılık faaliyetlerinin ekonomiye zarar vermeyecek biçimde yürütülmesini sağlamak şeklinde özetlenebilir. Bununla beraber bankaların denetimi ve gözetimi kapsamında, kamuya fon aktarmak, bankaların karlılıklarını etkilemek, mali sistemde verimlilik ve rekabeti teşvik etmek gibi ikincil amaçların da varolduğu görülmektedir (Delikanlı, 1998:7).

Denetim çeşitleri denetimin kim tarafından yapıldığı kriterlerine göre iki ana başlıkta ele alınabilir. Bunlardan ilki bankaların kendi bünyesinde oluşturduğu birimler vasıtasıyla yaptığı iç denetimdir. Bankalar, işlemlerin daha verimli ve etkin biçimde yapılması (operasyonel amaç), mali ve yönetimle ilgili bilgilerin güvenilirliği ve bütünlüğünün sağlanması (enformasyon amacı) ve bankanın yasal düzenlemelerin dışına çıkmasının önlenmesi (uygunluk amacı) gibi gerekçelerle kendi bünyelerinde bir iç kontrol ünitesi bulundurmaları durumundadırlar (Oktay, 1998:20).

İkinci ve daha etkin bir denetim türü de bankalar üzerinde kamusal kurumların ve bağımsız denetim organlarının yaptığı dış denetimdir. Dış denetimin, denetim mekanizmaları içerisinde ağırlık taşımasında bankaların ülke ekonomisindeki önemleri etkili olmuştur. Kapsam itibariyle denetim çeşitlerine bakıldığında yine iki tür denetimin olduğu görülmektedir. Hukukilik denetimi, bankacılık faaliyetlerinin ve kaynak kullanımlarının yasa, tüzük, yönetmelik, kararname, genelge ve benzeri düzenlemeler doğrultusunda sürdürülüp, sürdürülmediğinin araştırılmasıdır. Etkinlik denetimi ise bankaların aktif ve pasif kalemleri, kar ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengeler, mali bünyeyi etkileyen tüm hususların analiz edilmesi olarak tanımlanabilir. Bunların dışında bankalar nezdinde herhangi bir inceleme yapılmadan, sadece istenilen bilgi ve belgeler vasıtasıyla yapılan ve “off-side denetim” olarak adlandırılan gözetim mekanizmaları da söz konusudur.

2.5.2. 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Sistemi

05.02.1985 tarihinde çıkarılan ve çeşitli değişikliklere uğrayan 3182 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca bankaların denetimi ve gözetimi Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Bankalar Birliği arasında dağıtılmıştır. Mevduatın güvence altına alınması Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu aracılığıyla yapılırken, TMSF Merkez Bankası’na bağlı olarak çalışmış, Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu ise Hazine Müsteşarlığına bağlı görevlerini sürdürmüştür (DPT, 2003:13).

2.5.3. 4389 Sayılı Bankalar Kanunu Uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Sistemi

18 Haziran 1999 tarihinde kabul edilen ve çeşitli kanunlarla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile bankacılık düzenleme ve denetlenmesinde dağınık bir görüntü oluşturan ve siyasi karar mekanizmasının içinde bulunan sistem tek çatı altında toplanarak özerk bir kurum tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Yeni oluşturulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) bankacılık hususunda gerekli düzenleme ve denetleme konularında görevlendirilmiş ve bu konuda büyük oranda bağımsız çalışma ve karar verme yetkisine sahip olmuştur. Söz konusu Kanun gereğince, ayrıca TMSF ve Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu BDDK çatısı altında

faaliyetlerini sürdürmektedir. Daha önce ilgili Bakan ve/veya Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlar yeni oluşumda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (Kurul) tarafından yerine getirilmektedir. 4389 sayılı Bankalar Kanununun amacı, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların, kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye, ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemek olarak belirlenmiştir (DPT, 2003:16-17).

4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca BDDK kurulmuştur. Bu kurumun görevi temelde uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak ile tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek olarak belirlenmiştir. Bu kurumun karar organı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu olarak oluşturulmuş ve bu kurulun yedi üyeden teşekkül etmesi şeklinde düzenleme yapılmıştır. Kurul üyeleri ilgili Bakanın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından atanmaktadır. Bu şekilde atanan kurul Başkan ve üyelerinin görev süreleri altı yıl olmakta ve başkan ve üyelerin görev süreleri dolmadan görevden alınmaları mümkün olmamaktadır (DPT, 2003:17).

2.5.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren mülga 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuş, Başkanı ve Kurul üyeleri 23.03.2000 tarihi itibarıyla atanmış, 31.08.2000 tarihinde faaliyete başlamıştır. 4672 sayılı Kanun gereği, Başkan dışındaki Kurul üyeleri 15.03.2001 tarihinde yenilenmiştir. Kurumun hizmet birimleri ile bunların görev, yetki ve sorumlulukları Bakanlar Kurulu tarafından 22.06.2000 tarihinde çıkarılan Teşkilat Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Ayrıca, Kurulun çalışma esas ve usulleri, meslek ilkeleri, insan kaynakları ve yeterlilik sınavlarına ilişkin düzenlemeler Kurul kararı ile çıkarılmıştır (BDDK, 2008b:3).

18 Haziran 1999'da yürürlüğe giren Bankalar Kanunu'nun getirdiği en önemli yenilik Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun oluşturulmasıdır. Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere

gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilidir (Ulusan, 2000:11).

18 Haziran 1999 tarihli 4389 no.lu Bankalar Kanunu Madde 3.1. “Bu Kanun ve ilgili diğer mevzuatın, kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle uygulanmasını sağlamak, uygulamayı deneylemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme kurumu kurulmuştur. Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilidir. Kurumun merkezi Ankara’dadır. Kurum gerekli gördüğü yerlerde teşkilat kurabilir.

Üst kurul üyelerinin 2006 yılına kadar görev süreleri bulunmakta olup hükümet veya başka bir kamu otoritesi tarafından görev süreleri ve üyelerle ilgili hiçbir değişiklik yapılamamaktadır.

Kurul, toplam aktifleri 140.6 milyar dolar olan 81 bankanın denetiminden sorumludur. Üst kurul sektörün mevcut yapısal sorunlarına ivedilikle çözümler üretirken, sistemin işleyişini etkinleştirecek ve güvenilirliğini artıracak denetim mekanizmalarını oluşturacak ve Türk bankacılığının global piyasalardaki rekabet gücünü artırıcı tedbirleri alacaktır (İBAR, 2000:44).

2.5.4.1. BDDK ve Bankalar

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun düzenleme, denetim ve gözetim sorumluluğu içerisine bankalar ve özel finans kurumları girmektedir.

Banka tanımı 4389 sayılı Bankalar Kanununda verilmekle beraber, bankacılık faaliyetleri ve kredi kuruluşu tanımı Kanunda yer almamıştır. Kanunda yer aldığı şekliyle banka kapsamına söz konusu Kanuna göre “banka” adı altında Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubeleri girmektedir.

Bazı tanımlarda “halkın belli zaman içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde ikraz ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören bir işletme” şeklinde verilen bankacılık Avrupa Birliği temel direktifleri göz önüne alındığında, bankaların faaliyetlerinin kamudan geri ödenecek fonları toplayan ve kredi işleri yapan kuruluşlar olarak tanımlandığı ve üye ülkelerde bu şekilde tanımlanmasının gerekli olduğunun vurgulandığı görülmektedir (Bakdur, 2003:19).

2.5.4.2. BDDK ve Katılım Bankaları (ÖFK)

Özel finans kurumlarının kurulmasına ve faaliyetine ilişkin ilk düzenleme 19.12.1983 tarihinde 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu karara istinaden çıkarılan Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası tebliğleri ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra özel finans kurumlarının düzenlenmesi, denetim ve gözetimi 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. Bu Kanun uyarınca özel finans kurumları da bankalar gibi BDDK karar ve uygulamalarına tabidir ve Özel Finans Kurumları Birliğine üye olma zorunlulukları bulunmaktadır (Bakdur, 2003:20).

2005 yılında kabul edilen Bankacılık kanununda bankalar mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. Bu kanun ile birlikte ÖFK’lar katılım bankaları olarak nitelendirilmiş ve mevduat bankaları ile aralarındaki farklar giderilmiştir. Katılım Bankaları Bankacılık Kanunu kapsamında faaliyet göstermeye başlamışlardır (Karaca, 2008:4).

BDDK’nın hazırlamış olduğu 2000 yılı yıllık raporunda bu kurumların aşağıdaki işlemleri gerçekleştirebildiği görülmektedir:

- Tasarruf sahiplerinden fon toplayarak topladıkları fonları ihtiyaç sahibi kişi ve kurumlara kullandırmak (bu çalışma şekliyle ÖFK’lar klasik bankacılık işlemi olan mevduat toplama ve kredi verme faaliyetlerini yerine getirebilmektedirler),
- İşletmeleri için gayrimenkul, ham ve yarı mamul maddeler ile teçhizat ve makina temini amacıyla başvuranlara, söz konusu malları üçüncü şahıslardan peşin satın alarak vadeli satmak (bu işlevleri ile ÖFK’lar, “finansman şirketleri” gibi faaliyet gösterebilmektedirler),
- Finansal kiralama şirketlerinin verdikleri tüm hizmetleri vermek,

- Fonları kullandıkları şirketlerin karlarına ortak olmak (ÖFK'lar Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarının (RSYO) faaliyet alanı ile oldukça benzer şekilde faaliyette bulunabilmektedirler. Ancak, ÖFK'lar RSYO'lar gibi sermaye piyasası araçlarını satın almaksızın, sadece firmaların kar ve zararlarına ortak olmaktadır.) (Bakdur, 2003:21).

2.5.5. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Yeni Finansal Yapıya İlişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Sistemi

4389 sayılı Bankalar Kanunu, beş yıl içerisinde dokuz kez değişikliğe uğramış, sistematik bozulmuş, alt düzenlemeleri taşıyamaz hale gelmiş, dünyada oluşan yeni finansal yapı, güven ortamı, finansal serbestleşme, finansal piyasalardaki rekabet ortamının sağlanması, şemsiye denetim ve iyi yönetimin hakim kılınması hususlarında yetersiz kalmış ve bu nedenle 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Avrupa Birliği müktesebatı, uluslar arası ilkeler ve standartlar ile uyumlu olan ve 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanununda öngörülen temel amaçlar (BDDK, 2008b:4).

Finansal piyasaların etkin, düzenli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin esaslardır.

2.6. Mali Sistemde Mevduat Sigorta Sistemi

2.6.1. Mevduat Sigorta Sisteminin Tanımı

Mevduat sigorta sistemi, tasarruf sahiplerinin güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş sigorta mekanizması olarak tanımlanabilir. Ancak güvencenin oluşturulma nedeninin daha geniş kapsamlı olduğu bugüne kadar görülen uygulamalardan anlaşılmaktadır. Buna göre, mevduat sigorta sistemi, ekonomide ve mali sektörde yaşanan krizlerden dolayı bankacılık sektörünün yükümlülüklerini yerine getirememesi riski ile karşı karşıya kalmalarını önlemek veya böyle bir sorunun yaşandığı dönemlerde alternatif destek kaynakları yaratmak amacıyla oluşturulan sistemdir.

Tanımdan da anlaşıldığı üzere sadece tasarruf sahiplerinin mevduatlarının karşılanmasını sağlamak amacını değil aynı zamanda bankacılık sektörünün sahip olduğu güven ve istikrar ortamını da destekleyerek, sektörde oluşabilecek kriz ve sorunları engelleme amacını da gütmektedir.

2.6.2. Mevduat Sigorta Sisteminin Varoluş Nedenleri ve Sonuçları

Sigortacılık temel olarak , sigortalayanın sigortaya konu olan riskin gerçekleşmesi durumunda, sigorta hizmetini satın alanın uğrayacağı zararların karşılanması ilkesine dayanmaktadır. Örnek verecek olursak, bir araba kazansıda sigortalayanın gerçekleşen zararın tümünü veya bir kısmını sigortalıya ödemeyi taahhüt etmektedir.Çeşitli sigorta türlerinde sigortalayandan söz konusu kazanın veya herhangi bir olayın gerçekleşmesini engellemesi beklenmemektedir. Mevduat sigortası sistemi ise mevduat sahiplerine güvence verilmesi yoluyla bir veya birkaç bankanın mali sıkıntıya düşmesi durumunda sıkıntının diğer bankalara da sıçramasının engellenmesini amaçlamaktadır. Mevduat sigorta sistemini bu tür istenmeyen gelişmelerin yaşanmasını engellemek amacıyla oluşturulmuştur (Balaban-Çilli, 1996:199).

Mevduatın sigortalanması mevduat sahiplerinin bankacılık sistemine olan güvenlerini sağlayarak, tasarrufların sistem dışına çıkmasını önlediği gibi, birikim sahiplerinin fon arzını arttırmak yoluyla, makro ekonomik dengeler üzerinde de olumlu etkiler yapmasına neden olmaktadır. Ayrıca tasarruf sahiplerinin fonlarını herhangi bir bankadan toplu halde ve ani olarak çekmeleri durumunda ortaya çıkabilecek krizlerin de önlenmesini sağlamaktadır (Ayzit, 2004:3).

Fakat mevduat sigorta sistemine ilişkin bazı sorunlar da ortaya çıkmıştır.

Mevduat sigorta sisteminin yaratacağı en önemli sorun bankaların iş ahlakının bozulmasıdır. Bu durum bankalardaki mevduatın sigortalanmasının bankaları daha fazla risk almaya teşvik etmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu etki bankalardaki mevduatın tümünün sigortalandığı yani yüzde yüz mevduat sigortası uygulaması ve sistemdeki tüm bankaların aynı oranda mevduat sigortası primi ödedikleri sigorta sistemlerinde maksimum büyüklüğe çıkmaktadır.

Mevduat sigorta sistemi hem bankaların davranışını hem de mevduat sahiplerinin davranışlarını etkilemektedir. Tüm bankalar için eşit mevduat sigortası primi sisteminin yürürlükte olduğu ve bankalardaki mevduatın tümünün sigortalanmış olduğu bir sistemde mevduat sahipleri, mevduatlarının bulunduğu bankanın riskindeki değişmelerle ilgilenmeyecektir. Bu nedenle mevduat sahipleri bankanın riski yükselirken mevduatlarına ödenecek faiz oranında bir artış talep etmeyecekler ve bu durumda bankanın risk alma eğilimi artacaktır (Balaban-Çilli, 1996:214).

2.6.2.1. Mali Piyasalarda ve Bankacılık Sektöründe Güven Unsuru

Mali sistemde, özellikle bankacılık sektöründe güven ve istikrarın kurulması ne kadar büyük çabalar ve uğraşlarla gerçekleşmekteyse, bu sistemin yıpranması ve kırılması da o derece kolay olmaktadır. Çünkü sektör, zincir sistem özelliğine sahiptir. Her kuruluş birbirinden etkilenmekte, bireysel olarak elde edilen imaj ve başarılar dikkate alındığı kadar sektör bütün olarak da değerlendirilmektedir. Bir veya birkaç bankanın yaşayabileceği sorunlar kısa sürede bütün sektöre mal edilebilecek boyutlara gelebilmektedir.

Mali yapısında sorunlar bulunan bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirmede zorluklarla karşılaşması üzerine kırılan güven unsuru kısa sürede zincir halinde tüm sektörü etkileyebilmekte ve sektörden toplu mevduat çekilmelerine neden olabilmektedir (Aymergen ve Diğerleri, 1996:9).

2.6.2.2. Bankacılık Sektöründe Risk Dağılımı

Bankaların varolma nedenlerinden en önemlisi sahip oldukları imkanlar sayesinde bireylere göre sektörler ve yatırımlar hakkında daha etkin bilgi toplayarak ve bu bilgiyi daha doğru yorumlayarak ekonomide toplanan tasarrufları daha etkin bir şekilde yatırımlara kanalize edebilmeleridir. Oysa bütün bu uzmanlıklarına rağmen bankalar da risk taşımaktadırlar. Bankalar kredi değerlendirmeleri ve portföy yönetimleri ne kadar başarılı olursa olsun kredi riskini yok edememektedirler. Başta vadesiz mevduat olmak üzere banka fonlarının mobil olması nedeni ile bankalar fon çıkışını karşılayacak fon girdisini sağlayamama riski taşımaktadırlar.

Ayrıca bankalar borç-kaldıraç riski taşımaktadırlar. Mevduat-sermaye veya toplam aktifler-öz varlıklar oranı arttığı ölçüde bankaların iflas etme riski de artmaktadır. Banka

öz varlıkları aslında mudileri banka aktiflerinin değerinde meydana gelebilecek beklenmeyen düşümlere karşı koruyan bir yastık görevi görmektedir. Bu yüzden sermaye yeterliliği azaldığı ölçüde bankalar getirili aktiflerini çoğaltmakta ama iflas etme riskini de arttırmaktadırlar.

Bankaların mudiler için arz ettiği bir diğer risk ise mudilerin banka hakkında derleyebildiği bilginin sınırlı olması nedeniyle yetersiz veya kötü niyetli banka yönetiminin neden olacağı başarısızlıktan mudilerin zarar görmesi riskidir. İşte tarihi süreç içerisinde bankaların arz ettikleri bu risklere karşı hem sektörü hem de mudileri korumak amacıyla mevduat sigorta sistemleri geliştirilmiştir (Yılmaz ve Kadılar, 1996:3).

2.6.3. Mevduat Sigortası Çeşitleri

Mevduat sigortası çeşitleri üç ana başlık altında incelenebilir. Bunlardan ilki Zımnî Sistem olup, bu sistemde tasarruf sahiplerinin banka bünyesinde bulundurduğu birikimlerinin, güvence altına alındığına dair yasal bir düzenleme yoktur. Ancak sistemde sıkıntıların baş göstermesi halinde söz konusu birikimlere belirli bir güvence sağlanmaktadır. Sistem dahilindeki uygulamaların hangi organ tarafından yerine getirileceği, önceden tespit edilmediği için, söz konusu uygulamalar bizzat devlet tarafından yerine getirilmekte ve bu sistemin gerektirdiği, fonlar devletin cari bütçesinden veya Merkez bankası tarafından karşılanmaktadır.

Mevduat sigortası sistemi içerisinde yer alan diğer sistem mevduata sınırsız güvence getiren “Tam Kapsamlı Sigortadır”. Bu uygulama ile bankacılık sistemine olan güven arttırmak ve birikimlerin sisteme yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Üçüncü Mevduat Sigortası türü de “Yetkili Organların İnişiyatifinde Belirlenen Sigorta” olup, bu sistemin sınırlı kapsamdan farkı otoritelere mevduat için getirilen güvencenin kapsamının genişletilmesine yönelik bir yetkinin verilmiş olmasıdır.

2.6.4. Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat Sigorta Sisteminin Gelişimi

Tasarruf mevduatının korunması ile ilgili, ülkemizde ilk yasal düzenleme 1933 tarihinde çıkarılan Mevduatı Koruma Kanunu’dur. Çıkarılan kanuna göre bankaların mevduat munzam karşılığı olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde

bulundurdukları mevduat söz konusu bankalarda açılmış bulunan tasarruf mevduatı hesaplarının karşılığı olarak kabul edilmiş ve üçüncü kişiler tarafından haczedilemeyeceği kararına varılmıştır (Ayzit, 2004:44).

Daha sonra 1936 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu ile tasarruf mevduatları için, bankanın aktifleri üzerinde imtiyazlı alacak hakkı yaratılmıştır. Bu hak bankada yer alan mevduatların % 40'lık bölümü için tanınmıştır. İmtiyazlı alacak olarak kabul edilen mevduat tutarı, bankanın tasfiye sonucu beklenmeden ödenmektedir. 1936 yılında başlatılan bu uygulamanın kapsamı 1958 yılında yayınlanan Bankalar Kanunu ile % 50 oranına çıkarılmıştır. Bu uygulamada 1960 yılında sona ermiştir.

1960-1983 Yılları arasında ise İflas-Tedrici Tasfiye uygulamaları görülmektedir. Bu dönemde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. Uygulama 1960 yılında Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklik ile başlamış ve 1979 yılında 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile geliştirilmiştir. 1983 yılında 70 sayılı K.H.K ile sona eren bu uygulamada, borçlarını ödeyemez duruma gelen banka için isteğe bağlı olarak diğer bir banka ile birleşme, devir veya konkordato dışında farklı çözümler oluşturulmuştur.

Tedrici Tasfiye ve Bankalar Tasfiye Fonu, 28 Haziran 1983 tarih ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu" nun kurulması ile yürürlükten kalkmıştır.

Mevduat sigorta sisteminin daha güçlü bir yapıya sahip olabilmesi için gerekli kurum ve kuruluşlar tarafından çalışmalar sürdürülmektedir. TMSF ile birlikte Türkiye'de mevduat sigorta sistemi büyük ölçüde uluslar arası standartlara uygun hale getirilmiştir. Bankalar kanununun 13. maddesi gereğince gözetim, denetim otoritesi BDDK'nın Türk Bankalar Birliği'nin görüşleri de alınarak bankaların gerekli hesap ve kayıt düzenlerine ilişkin kurallar belirtilmiştir. Bu çalışmalar doğrultusunda bankaların uluslar arası muhasebe standartlarına uyumu konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

BDDK, bankaların düzenli bir şekilde çalışmasını engelleyecek risklere karşı, sermaye yapılarının güçlendirilmesi için, risklere karşı erken müdahale sistemlerinin geliştirilmesi, kredi risklerinin yanında operasyonel risklerin sermaye yeterliliğinde dikkate alınması vb. önlemlerle bankacılık sektöründe etkin denetim ağı ile birlikte

mevduat sigorta sisteminin başarılı olabilmesi için destek sağlamaktadır (Ayzit, 2004:49-50).

BDDK' nın 31.10.2003 tarih ve 1143 sayılı kararına göre; sigortaya tabi tasarruf mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca tahsil olunacak primlere ilişkin esaslar belirlenmiştir.

“1- Türkiye’de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası/Yeni Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları ile bunlara ait faiz reeskontları mevduat sigortasına tabidir. Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalarda bulunan mevduat, mevduat sigortasına tabi değildir.

2- Bir bankada bir gerçek kişiye ait, 1. maddede tanımlanan hesapların anaparaları ile bunların faiz reeskontlarının toplamının 50 bin Yeni Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.

3- Tasarruf mevduatı sigorta primi tutarları, bankaların Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ayları sonu itibarıyla düzenledikleri mali tabloları esas alınarak hesaplanır. Temel prim oranı üçer aylık dönemler itibarıyla, bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası/Yeni Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları ile bunlara ait faiz reeskontları toplamının sigorta kapsamında olan kısmının onbinde 15’idir.

4- Tasarruf mevduatı sigorta primleri, mali tabloların düzenlendiği ilgili dönemi izleyen ikinci ayın son iş gününe kadar herhangi bir bildirim gerek kalmaksızın Fona ödenir. Süresinde yatırılmayan primler ile prim hesaplamasına esas teşkil eden oran ve sınırların bankalarca beyan edilenlerden ilave prim yükümlülüğü doğuracak şekilde farklı olduğunun yapılan denetimler sonucu tespit edilmesi halinde doğacak prim farkları, ait oldukları dönem için belirlenen son ödeme gününden itibaren 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre hesaplanacak gecikme zammı ile birlikte Fonca tahsil olunur.

5- 1. maddede tanımlanan Türk Lirası tasarruf mevduatı hesapları ve tasarruf mevduatı niteliğindeki altın depo ve döviz tevdiat hesaplarından 2. maddede belirtilen ve bir bankadaki bir kişiye ait sigortaya tabi miktar dahilindeki tasarruf mevduatlarının döviz ve Türk Lirası olmak üzere ayrı ayrı toplamları, her ay sonu itibarıyla ve takip eden ayın sonuna kadar Fona bildirilir. Altın depo ve döviz tevdiat hesapları ile ilgili olarak dönemin son günündeki İstanbul Altın Borsası seans kapanış fiyatı ve Merkez Bankası tarafından ilan edilen döviz alış kurları esas alınır.

6- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, mali bünyesini etkileyen diğer etkenleri de dikkate alarak, her bir bankanın temel prim oranını bir katına kadar artırmaya yetkilidir.

7- Bankalar, bir kişiye ait tasarruf mevduatı ile bu mahiyetteki altın depo ve döviz tevdiat hesaplarının sigorta kapsamında olan kısımları hakkında 2. maddede belirtilen esasları ihtiva eden yazılı açıklamayı şubelerinin görünen bir yerine asmak zorundadırlar.

8- 2. madde, 03.07.2003 tarihinden itibaren 05.07.2004 tarihine kadar, bir bankada bir gerçek kişiye ait 1. maddede tanımlanan hesapların anapara ve faiz tutarları toplamının tamamı üzerinden uygulanır.”

2.6.4.1. Fon'un Kuruluşu

Fon, KHK'nın 64 üncü maddesi hükmü ile 23.07.1983 tarihinden itibaren kurulmuştur. Fon tüzel kişiliği haizdir. Bu sıfatla bütün hakları edinebilir, borç altına girebilir. Fon'un yönetim merkezi Ankara'da bulunmaktadır (www.tmsf.org.tr.a).

2.6.4.2. Fon'un Kaynakları

- a) Sigorta primlerinden,
- b) Bu Kanuna aykırı fiiller dolayısıyla hükmolunacak para cezalarından,
- c) Kanunu 10. maddeye göre zamanaşımına uğrayan mevduat, emanet ve alacaklardan,
- d) Kuruluş izni verilen bankaların kurucularınının 7. maddenin (2) numaralı fıkrasının (d) bendinde belirtilen asgari sermayenin yüzde onu tutarında Fona yatıracakları sisteme giriş payından,
- e) 8 inci maddenin (2) numaralı fıkrası hükümleri çerçevesinde, devralan bakımından verilen hisse devir izinlerinde, hisseleri devralan ortaklar tarafından, devralınan hisselerin nominal bedelinin veya borsa değeri daha yüksek olduğu takdirde borsa değerinin yüzde biri oranında Fon'a yatırılacak tutarlardan,
- f) Fon mevcudunun gelirleri ile sair gelirlerden, oluşur (www.tmsf.org.tr.b)

2.6.4.3. TMSF'nin Esasları

- a) Sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatının kapsamı, tutarı, sigorta priminin tarifesi ile tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurulca belirlenir. Mevduat kabul eden bütün bankalar, kabul ettikleri tasarruf mevduatını bu kapsam ve şartlar dahilinde sigorta ettirmek zorundadır.
- b) Bir bankanın sermayesinin yüzde on ve daha fazlasına sahip ortakları ile yönetim kurulu veya müdürler kurulu başkan ve üyelerine, genel müdür ve yardımcısına, kredi açmaya yetkili memurlarına, denetçilerine ve bunların ana, baba, eş ve çocuklarına ait o bankadaki tasarruf mevduatı sigortaya tabi değildir.
- c) Bankalarca Fon'a ödenen primler kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider kabul edilir.

2.6.4.4. TMSF' nin Yönetimi

Fon Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca hazırlanacak Fon yönetmeliği dahilinde Kurum tarafından idare ve temsil olunur. Fon mevcudunun kullanım şekil ve esasları da Fon yönetmeliğinde gösterilir.

Bankacılık kanununda yer alan 124. maddeye göre Fon'un iç denetimi, Fon tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde, dış denetimi ise Sayıştay tarafından incelenmek suretiyle gerçekleştirilir. Fon'un yıllık hesapları ayrıca bağımsız bir denetim şirketi tarafından denetlenerek Fon'un yıllık raporlarında yayımlanır. Fon kuruluş yıllarında idare ve temsili TCMB' ye verilmiştir. 2000 tarihinden itibaren bu görev BDDK' ya verilmiştir. Fon 26.12.2003 tarihinde özerk statüye kavuşturulmuştur. Karar organı Fon Kurulu olup genel yönetim ve temsil ile Fon kurulu tarafından alınan kararların yürütülmesinden Başkan sorumludur.

2005 yılında Fon'a Mevduat sigortacılığına ilişkin politikaları belirleme yetkisi verilmiştir. Fon'un merkezi İstanbul'da olup Ankara'da temsilciliği bulunmaktadır. Fon görevini yaparken bağımsız olmakla birlikte hiçbir organ, makam, merci, kişi Fon Kurulu'nun kararını etkilemek amacıyla emir veya talimat veremez. Fonun, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek kişilerden, Bankacılık Kanunu kapsamında verilen görevleri ile sınırlı olmak üzere her türlü bilgi ve belge isteme yetkisi bulunmaktadır (TMSF, 2010:13).

BÖLÜM 3: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL KRİTERLERİNE GÖRE DAYANIKLILIĞININ YAPISAL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerini Uygulayan AB Ülkeleri ile Karşılaştırılması

3.1.1. Banka ve Şube Sayılarının Karşılaştırılması

Türkiye’de banka sayısı, AB üyesi ülkelerde bankacılık faaliyetinde bulunan kredi kuruluşu sayısı ile kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır. 2007 yılı itibariyle sadece 6 üye ülkenin kredi kuruluşu sayısı Türkiye’nin altındadır.

Tablo 13: Türkiye ve AB Ülkelerinde Kredi Kuruluşu Sayısı

Ülkeler	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-27	v.y.	9.054	8.908	8.689	8.514	8.348
PB-13	v.y.	6.623	6.427	6.271	6.157	6.128
Almanya	2.363	2.225	2.148	2.089	2.050	2.026
İtalya	821	801	787	792	807	821
Fransa	989	939	897	854	829	808
Avusturya	823	814	796	818	809	803
Polonya	666	660	744	730	723	718
İngiltere	451	426	413	400	401	390
Finlandiya	369	366	363	363	361	360
İspanya	359	348	346	348	352	357
Hollanda	539	481	461	401	345	341
Kıbrıs	408	408	405	391	336	215
Macaristan	227	222	217	214	212	206
İsveç	216	222	212	200	204	201
Danimarka	178	203	202	197	191	189
Portekiz	202	200	197	186	178	175
Lüksemburg	177	169	162	155	156	156
Belçika	111	108	104	100	105	110
İrlanda	85	80	80	78	78	81
Litvanya	68	71	74	78	78	80
Yunanistan	61	59	62	62	62	63

Tablo 13'ün devamıdır

Çek Cumhuriyeti	84	77	70	56	57	56
Türkiye	59	55	53	51	50	50
Romanya	39	39	40	40	39	42
Letonya	23	23	23	25	28	31
Bulgaristan	34	35	35	34	32	29
Slovenya	50	33	24	25	25	27
Slovakya	20	22	21	23	24	26
Malta	14	16	16	19	18	22
Estonya	7	7	9	11	14	15

Kaynak: BDDK, (2008a:27).

Bu durumda AB ülkelerindeki finans sektörünün gelişmişliğinin yanı sıra finansal kuruluş tiplerinin gösterdiği çeşitlilik ile bölgesel kuruluşlar da rol oynamaktadır. AB ülkelerinde, kredi kanallarının kullanımında kuruluş ve/veya şubeleşme yolu tercih edilmektedir. Türkiye’de ise şubeleşme yolu izlenmektedir (BDDK, 2008a:27).

Tablo 13’te görüldüğü gibi 2007 yılı itibarıyla Almanya’da faaliyet gösteren kredi kuruluşu sayısı 2.026 adet, İtalya’da 821 adet, Fransa’da 808 ve Avusturya’da ise 803 adet olup, Türkiye’deki banka sayısı ile karşılaştırıldığında oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye şube sayısı açısından AB ülkeleri ile birlikte değerlendirildiğinde 2007 yılında 7 inci sırada yer almaktadır. Türkiye banka sayısı sıralamasında AB ülkeleri içinde 21 inci sırada yer alırken şube sayısı bakımından 7 inci sırada olması, Türkiye’de tek şubeli yada az şube sayısı ile bankacılık yerine az banka ile çok şubeli bir bankacılık yapısını ortaya koymaktadır.

Türkiye’de bankacılık yaygın bir şube ağı ile yapılmakla birlikte henüz bankacılık yapılabilir nüfusun tamamına erişilmediği için fevkalade bir büyüme potansiyeli bulunmaktadır. Bu nedenle, benzer ölçekteki ülkelere göre daha az olan şube sayısı artan ekonomik büyümeye paralel olarak büyüyebilecektir (BDDK, 2008a:54).

Tablo 14: Türkiye ve AB Ülkelerinde Banka Şube Sayısı

Ülkeler	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-27	v.y.	206.956	211.442	214.425	228.601	233.581
PB-13	v.y.	168.730	168.476	169.644	181.499	183.981
İspanya	39.009	39.750	40.603	41.979	43.691	45.500
Almanya	50.868	47.244	45.331	44.044	40.282	39.777
Fransa	26.162	25.789	26.370	27.075	40.013	39.560
İtalya	29.948	30.501	30.950	31.504	32.334	33.227
İngiltere	13.867	13.646	13.386	13.130	12.880	12.425
Polonya	v.y.	8.688	8.301	10.074	10.934	11.607
Türkiye	6.203	6.078	6.219	6.537	7.296	8.117
Romanya	v.y.	3.387	3.031	3.533	4.470	6.340
Portekiz	5.348	5.397	5.371	5.422	5.618	6.030
Bulgaristan	v.y.	v.y.	5606	5629	5569	5.827
Belçika	5.550	4.989	4.837	4.564	4.574	4.425
Avusturya	4.466	4.395	4.360	4.300	4.258	4.266
Yunanistan	3.263	3.300	3.403	3.543	3.699	3.850
Hollanda	4.269	3.883	3.798	3.748	3.456	3.604
Macaristan	2.992	3.003	2.987	3.125	3.243	3.387
Danimarka	2.128	2.118	2.119	2.122	2.152	2.194
Çek Cumhuriyeti	1.722	1.670	1.785	1.825	1.877	1.862
İsveç	2.054	2.069	2.018	2.003	2.004	1.846
Finlandiya	1.572	1.564	1.585	1.616	1.709	1.638
Slovakya	1.020	1.057	1.113	1.142	1.175	1.169
İrlanda	926	924	909	910	935	1.158

Kaynak: BDDK, (2008a:54).

3.1.2. Aktif Yapısının Karşılaştırılması

2007 yılında AB'ye üye 27 ülkenin bankacılık sektörlerinin toplam aktifleriyle kıyaslandığında Türkiye 15 inci sıradadır. Söz konusu yılda AB-27 ülkelerinin ortalama aktif büyüklüğü 1,5 trilyon Euro'dur. Aktif büyüklüğü görece küçük olan Türkiye'nin yüksek aktif büyüme hızını 2007 yılında da devam ettirdiği görülmektedir (BDDK, 2008a: 4).

Tablo 15: Aktif Büyüklüğünde AB-Türkiye Karşılaştırması (milyar €)

Milyar €	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-27	25.312	26.519	29.038	32.898	36.820	41.072
PB-13	18.069	18.888	20.430	22.641	24.938	28.313
İngiltere	5.856	6.171	6.932	8.319	9.869	10.093
Almanya	6.370	6.394	6.584	6.827	7.121	7.562
Fransa	3.832	3.999	4.419	5.073	5.728	6.682
İtalya	2.024	2.125	2.276	2.509	2.793	3.332
İspanya	1.342	1.503	1.717	2.149	2.516	2.945
Hollanda	1.356	1.474	1.678	1.695	1.873	2.195
İrlanda	475	575	723	942	1.178	1.337
Belçika	774	829	914	1.055	1.122	1.298
Danimarka	534	569	629	746	822	978
Lüksemburg	663	656	695	792	840	915
Avusturya	555	586	635	721	790	891
İsveç	487	519	600	653	774	846
Portekiz	310	349	345	360	397	440
Yunanistan	202	213	230	281	315	383
Türkiye	127	146	172	255	269	340
Finlandiya	166	186	212	235	255	288
Polonya	125	112	142	163	190	236
Çek Cumhuriyeti	79	78	87	101	115	140
Macaristan	44	55	68	78	94	109
Kıbrıs	41	42	47	60	75	91
Romanya	13	15	23	35	52	72
Slovakya	24	24	31	38	42	50
Slovenya	20	22	24	30	35	43
Malta	16	18	21	27	30	38
Bulgaristan	8	9	13	17	22	31
Letonya	7	8	11	16	23	31
Litvanya	5	6	9	13	17	24
Estonya	5	6	9	12	15	21

Kaynak : (BBDK, 2008a:4).

Toplam aktiflerin büyüme hızı itibarıyla 2007 yılında Türkiye AB-27 ülkeleri kıyaslandığında 6 ıncı hızlı büyümeyi göstermiştir. En hızlı büyüyen ilk beş ülke ise Bulgaristan, Romanya, Litvanya, Letonya ve Estonya olmuştur (BBDK, 2008a:4).

3.1.3. Temel Bilanço Göstergelerinin Karşılaştırılması

3.1.3.1. Krediler

Bankacılık kesiminin reel kesime açtığı krediler son yıllarda önemli bir büyüme trendi yakalamıştır.

Tablo 16: Toplam Krediler AB-Türkiye Karşılaştırması (milyar €)

Milyar €	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-27	11.076	12.673	13.679	15.447	17.144	19.299
PB-13	8.169	8.502	9.013	9.889	10.854	12.069
İspanya	760	863	1.010	1.278	1.602	1.860
Almanya	3.022	3.026	3.009	3.023	3.053	3.142
İtalya	1.066	1.129	1.189	1.280	1.424	1.724
Fransa	1.370	1.432	1.531	1.701	1.887	2.157
İngiltere	2.195	3.440	3.846	4.551	5.090	5.815
Hollanda	704	762	851	947	1.035	1.083
İsveç	272	284	303	345	404	444
İrlanda	199	208	262	333	404	481
Danimarka	275	292	338	390	447	504
Avusturya	273	277	296	328	349	378
Türkiye	30	40	57	100	118	167
Belçika	279	287	304	363	389	417
Portekiz	183	186	195	209	231	258
Yunanistan	95	110	128	148	167	199
Lüksemburg	132	119	120	145	159	192
Finlandiya	86	94	104	117	131	148
Polonya	61	57	67	78	96	134
Çek. Cum.	29	31	33	41	52	67
Macaristan	36	32	40	47	56	66
Romanya	5	7	11	17	28	42
Slovenya	9	10	14	17	21	29
G. Kıbrıs Rum K.	22	22	25	28	31	41
Slovakya	v.y.	v.y.	11	15	19	25
Bulgaristan	v.y.	v.y.	7	9	12	19
Letonya	3	4	5	9	15	21
Litvanya	3	4	5	9	12	18
Estonya	3	4	6	8	11	15
Malta	7	8	9	11	14	20

Kaynak: BBDK, (2008a:9).

2007 yılında Türkiye AB-27 ülkeleriyle kıyaslandığında reel kesim şirketlerine verilen kredilerin artış hızı sıralamasında 3 üncü, toplam kredilerin artış hızı sıralamasında 5 inci sıradadır.

Ortalama kredi hacmi AB-27 ülkelerde 714 milyar Euro iken Türkiye’de yüksek büyüme hızına rağmen 167 milyar Euro’dur. Türkiye’nin görece küçük kredi piyasası, ciddi bir büyüme potansiyelinin işareti olarak algılanmaktadır (BBDK, 2008a:9).

3.1.3.2. Mevduat

2007 yılı itibarıyla Türk bankacılık sektörünce toplanan mevduat tutarı, AB-27 ülkeleri ile mukayese edildiğinde, önceki dönemlerde olduğu gibi, orta sıralar civarında olduğu görülür. 2007 yılı itibarıyla AB-27’de ortalama mevduat tutarı 618 milyar Euro iken Türkiye’de 209 milyar milyar Euro’dur.

AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türk bankacılık sektörü mevduat ağırlıklı bir kaynak yapısına sahiptir. 2007’de toplam kaynaklar içinde mevduatın payı AB-27’de yüzde 41 iken Türkiye’de yüzde 61 dir (BBDK, 2008a:15).

Toplam kaynaklar içinde mevduatın ağırlığı AB’nin gelişmekte olan üyelerinde gelişmiş üyelere göre daha yüksektir.

Gelişmiş ülke kategorisindeki eski üyelere, mevduat dışı kaynaklara erişimin kolaylığına bağlı olarak mevduatın kaynaklar içindeki payı görece düşüktür. Mevduatın büyüme hızı karşılaştırıldığında Türkiye’nin İspanya, Fransa, İtalya, Polonya ve Yunanistan’ın üzerinde artış hızı gösterdiği görülmektedir (BBDK, 2008a:15).

Tablo 17: Toplam Mevduat AB-Türkiye Karşılaştırması (milyar €)

Milyar €	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB-27	9.104	10.971	11.841	13.469	14.854	16.680
PB-13	6.844	7.141	7.530	8.250	8.979	9.969
İngiltere	3.347	3.395	3.815	4.581	5.156	5.857
Almanya	2.446	2.448	2.511	2.593	2.705	2.882
Fransa	1.078	1.198	1.270	1.367	1.420	1.579
İspanya	765	818	887	1.084	1.320	1.507
İtalya	764	768	807	873	931	1.122
Hollanda	539	571	599	684	794	878
Belçika	348	371	409	463	466	513
İrlanda	148	164	187	236	290	328
Avusturya	214	225	235	254	269	301
Lüksemburg	200	207	222	241	288	296
Yunanistan	134	140	160	188	211	249
Türkiye	83	91	108	158	166	209
Portekiz	135	139	148	164	177	193
İsveç	119	127	130	153	183	190
Danimarka	94	107	122	v.y.	154	181
Polonya	81	72	89	106	122	147
Finlandiya	72	77	81	86	89	101
Çek Cum.	52	53	59	68	78	93
G. Kıbrıs Rum K.	28	28	30	38	43	53
Macaristan	31	30	35	41	47	51
Romanya	v.y.	v.y.	15	22	20	39
Slovakya	v.y.	v.y.	20	22	27	31
Slovenya	14	14	15	16	18	20
Bulgaristan	v.y.	v.y.	9	45	15	20
Malta	9	8	9	11	11	14
Letonya	5	3	3	9	11	14
Litvanya	3	4	6	8	10	12
Estonya	3	3	4	6	v.y.	9

Kaynak: BBDK, (2008a: 15).

3.1.4. Küresel Dalganmaların Ülkelerin Risk ve Karlılık Göstergelerine Yansımaları

Küresel dalgalanmaların bankacılık sistemi risk ve karlılık göstergelerine yansımaları 2008 yıl sonu itibarıyla belirginleşmiştir.

Tablo 18: Küresel Dalganmaların Ülkelerin Risk Ve Karlılık Göstergelerine Yansımaları

%	Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)		Tahsili Gecikmiş Alacaklar / KREDİLER		Aktif Getirisi (ROA)	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Latin Amerika						
Arjantin	16,9	16,8	2,7	2,5	1,5	1,6
Brezilya	18,7	16,6	3	2,9	2,9	2
Meksika	15,9	15,3	2,7	2,5	2,7	1,8
Avrupa						
Bulgaristan	13,9	14,9	2,1	2,4	2,4	2,1
Çek Cumhuriyeti	11,5	12,9	2,7	3,1	1,3	1,3
Estonya	14,8	18,3	0,4	1,6	2,6	2
Macaristan	10,4	11,1	2,5	2,9	1,4	1,5
Letonya	11,1	11,8	0,4	2,2	2	0,3
Litvanya	10,9	12,9	1	1,1	2	1,2
Polonya	12,1	11,6	5,2	4,4	1,7	1,7
Romanya	12,7	11,9	9,7	9,8	1,3	1,4
Rusya	15,5	14,5	2,5	2,5	3	1,6
Slovakya	12,4	11,3	2,5	2,9	1,1	0,9
Slovenya	11,2	11,2	1,8	1,6	1,4	1,1
Türkiye	18,9	18	3,5	3,6	2,8	2
Avusturya	12,7	11,7	1,7	v.y.	0,7	0,7
Belçika	11,2	12,9	1,1	1,5	0,4	-1
Finlandiya	15,4	13,5	0,4	0,4	1,2	0,8
Fransa	10,1	v.y.	2,7	v.y.	0,4	v.y.
Almanya	12,9	v.y.	2,7	v.y.	0,2	v.y.
Yunanistan	11,2	10,4	4,5	4,7	1	0,7
İtalya	10,4	v.y.	4,6	v.y.	0,8	v.y.
Norveç	11,7	11,4	0,5	0,8	0,8	0,5
Portekiz	10,2	v.y.	1,3	v.y.	1	v.y.
İspanya	11,4	11,3	0,9	3,2	1,1	1
İsveç	10,3	10,2	0,5	1	0,7	0,6
İngiltere	12,6	v.y.	0,9	v.y.	0,4	v.y.
Diğer						
Çin	8,4	8,2	6,7	2,5	1	v.y.
ABD	12,8	12,5	1,4	2,3	0,8	0,3
Kanada	12,1	12,7	0,7	1,1	0,9	1,3

Kaynak: BBDK, (2008a:25).

Krizden görece fazla etkilenen gelişmiş ülkelerde, sermaye yeterliliği (SYR), aktif getirisi (ROA) oranı azalmış. Tahsili gecikmiş alacakların (TGA) krediler içindeki payı ise artmıştır (BDDK, 2008a: 25).

Tablo 19 : Seçilmiş Ülkeler İtibarıyla Özkaynak Getiri Oranları (ROE)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Arjantin	-4.2	7	14.3	11	13.4	15.6
Brezilya	22.1	29.5	27.3	28.9	15.6	11.6
Rusya	20.3	24.2	26.3	22.7	13.3	3.6
Ukrayna	8.4	10.4	13.5	12.7	8.5	-24.5
Türkiye	16.4	11.8	19.8	21.6	16.6	20.2
Belçika	15.8	18.5	22.4	13.2	-36.5	15.5
Fransa	10.6	11.8	14	9.8	-1	...
Almanya	4.2	13	9.4	6.6	...	...
Yunanistan	6.4	15.9	12.7	14.8	3	...
İzlanda	30.9	41.7	39.1	22.4	...	...
İtalya	9.3	9.7	14.3	12.8	4.8	...
İrlanda	20.7	19.6	19.1	16.4	...	...
Hollanda	16.8	15.4	15.4	18.7	-12.5	...
Portekiz	12.8	14.5	16.9	15.2	10.1	...
İspanya	14.8	17.5	20.6	20.9	13.9	...
İsveç	16	18.7	21	19.7	14.3	...
İsviçre	14.3	18	17.7	15.4	5.4	...
İngiltere	10.9	11.8	8.9	6.2	-10.8	...
Çin	13.7	15.1	14.9	16.7	17.1	...
Kanada	16.7	14.9	20.9	16.1	9.1	9.5
Japonya	4.1	11.3	8.5	6.1	-6.9	...
ABD	13.2	12.7	12.3	7.8	0.4	2.3

Kaynak : BDDK, (2009c:91)

2008 yılı için benzer eğilim gelişmekte olan piyasalar içinde büyük ölçüde geçerli olmakla birlikte, bankacılık sistemi küresel krizden görece az etkilenen Türkiye gibi bazı gelişmekte olan ülkelerde SYR ve aktif getirisindeki azalış daha sınırlı kalmıştır. Bazı ülkelerde (örneğin Çek Cumhuriyeti, Macaristan) SYR artmıştır. Küresel düzeyde karlılık azalış eğilimi ve TGA'nın krediler içindeki payında ise yükselişler gerçekleşmiştir (BDDK, 2008a:25).

Tablo 18’de görüleceği gibi 2008 yılında ABD, Japonya, İngiltere ve Hollanda gibi bazı gelişmiş ülkelerde özkaynak getirisinde keskin düşüşler yaşanmıştır. Bankacılık sistemi küresel krizden görece az etkilenen Türkiye gibi bazı gelişmekte olan ülkelerde ise özkaynak getirisindeki (ROE) azalış daha sınırlı kalmıştır.

3.1.5. Bankacılık Sektöründe Kaldıraç Oranının Karşılaştırılması

Bankacılık sektörünün sahip olduğu kaynaklara göre ne kadar büyüdüğüün analizi için kaldıraç oranlarından faydalanılmaktadır.

Tablo 20 : Toplam Aktifler / Toplam Özkaynaklar

	2005	2006	2007	2008
Fransa	22,7	22,2	24,4	23,8
Almanya	24,4	23,3	23,3	22,2
Japonya	20,4	18,9	22,2	27,8
İngiltere	16,4	16,4	18,2	22,7
Çin	22,7	19,6	17,2	16,4
Portekiz	17,2	16,1	16,1	16,4
İtalya	14,5	20,4	15,6	15,2
Hindistan	15,6	15,2	15,6	...
Yunanistan	16,9	14,9	15,2	22,2
İspanya	14,7	13,9	14,9	15,6
G.Afrika	12,7	12,7	12,7	...
Polonya	12,7	12,8	12,3	12,7
Kore	10,8	10,9	11,1	11,4
ABD	9,7	9,5	9,7	10,8
Türkiye	7,4	8,4	7,7	8,5
Rusya	7,8	8,3	7,5	7,4
Meksika	8,0	7,4	7,2	10,4

Kaynak : BDDK, (2009c :46)

Bu çerçevede, Türk bankacılık sektörü için toplam yabancı kaynakların toplam aktiflere oranı ve toplam yabancı kaynakların toplam özkaynaklara oranı kullanılmakta, toplam yabancı kaynakların toplam aktiflere oranı bankaların faaliyetlerinde ne oranda yabancı kaynak kullandıklarını analiz etmektedir. Türk Bankacılık sektöründe toplam yabancı kaynakların toplam özkaynaklara oranı 2005-2008 yılları arasında oldukça istikrarlı bir

yapıda ve yüzde 0,87 civarında hareket etmiştir. Toplam yabancı kaynakların toplam özkaynaklara oranı bankaların özkaynaklarına oranla ne kadar yabancı kaynak yarattığını göstermekte olup, sektör genelinde 7 civarında bir görünüm sergilemektedir (BDDK, 2009c :45).

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türk bankalarının oldukça düşük kaldıraç oranları ile çalıştığı görülmektedir. Toplam aktiflerin toplam özkaynaklara oranı itibarıyla incelenen ülkeler içinde Türkiye en düşük kaldıraç oranına sahip ülke konumundadır. Bu durum, bankacılık sektörünün diğer ülkelere göre büyüme potansiyelinin görece yüksek olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir. Küresel düzeyde faaliyet gösteren bankalarla karşılaştırıldığında Türk bankacılık sektörünün kaldıraç oranlarının düşüklüğü oldukça çarpıcıdır. Toplam yabancı kaynakların özkaynaklara oranı Türk bankacılık sektöründe 7 civarında iken seçilen küresel bankaların ortalaması 30 civarındadır (BDDK, 2009c: 46).

3.2. Türk Bankacılık Sisteminde Karşılaşılan Riskler ve Muhtemel Etkilerinin

Değerlendirilmesi

Türk bankacılık kesiminde görülen temel risk çeşitlerinin değerlendirilmesi aynı zamanda aktif-pasif yönetimine yönelik olarak, sistemin temel birimleri olan bankaların alabilecekleri önlemler ile söz konusu risklerin yönetiminde kullanabilecekleri araçları belirlemek açısından önem taşımaktadır.

Bankalarda çeşitli kaynaklardan elde edilen fonlar, yatırım alternatifleri arasında dağıtılır. Dağıtım yapılırken alınacak kriter, her alternatifin risklilik derecesi ve buna karşılık getiri miktarıdır. Bankacılık sektöründe riskler, genelde likidite yetersizliğinden, faiz oranlarının ya da döviz kurlarının dalgalanmasından, borçların geri ödenmemesinden ve ekonomik değişimlerden kaynaklanabilir. Aktif yönetiminde, bir bankanın karşılaşacağı riskleri çok iyi bilip, ona göre aktif dağılımı yapması gerekmektedir.

Her ülkede bankacılık sisteminin kendisine özgü bir takım risk çeşitleri bulunması mümkündür ve bu durum Türk bankacılık sektörü açısından da geçerlidir. Nitekim, ülkemizde esnek olan ekonomik yapı ve yeterince gelişmemiş mali ve sermaye piyasası

bu riskleri bir hayli çeşitlendirebilir. Özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerine has özellikler ülkemizde de görülmektedir.

Ülkemizde bankacılık sektörünün karşılaştığı temel sorunların başında gelen özsermaye yeterliliğinde yaşanan sıkıntıdır. Bu konu esasında bankacılık sektörümüzün yaşadığı temel sıkıntıdır. Bu açıdan hem bankacılık sektörünün uluslararası düzeyde rekabet gücü düşüktür hem de bu durum zaman zaman likidite problemine neden olmaktadır. (Dikmen, 1999:13). Buradan da anlaşılacağı üzere öz sermaye sıkıntısı sırf bankacılık sektörünün geneline ilişkin bir sıkıntı değil, sistem içindeki bankaların birbirlerine karşı büyüklükleri açısından da farklılıklar arz etmektedir. Bu ise ülke içi rekabet açısından da sıkıntılar yaratmaktadır.

Bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek riskler, içsel ve dışsal riskler olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Sektörün kendi yapısından kaynaklanan risklere içsel riskler denilirken, sektörün dışındaki olaylardan meydana gelen risklere ise, dışsal riskler denilmektedir. İçsel ve dışsal risklerde, kendi aralarında alt kısımlara ayrılırlar. Bankacılık sektöründe karşılaşılan risk grupları içerisinde en önemlisi ise, mali riskler denilen, bankaların ve sektörün kendi yapı ve operasyonlarından kaynaklanan risk grubudur. Bu riskler faiz riski, kur riski, kredi riski, piyasa riski, sermaye yetersizliği riski ve likidite riski olmak üzere altı başlık altında incelenebilir (Çelik, 2001:61).

3.2.1. Türk Bankacılık Sisteminde Likidite Riski

Bankacılık sistemi içerisinde yaşanan en büyük sıkıntıların başında likidite dar boğazı gelmektedir. Likidite dar boğazı bugün itibariyle Türk bankacılık sisteminin de karşı karşıya bulunduğu temel sıkıntıların başında gelmektedir.

Bankalar, taahhütlerini zamanında yerine getirebilmek amacıyla, mevcutlarında nakit değerler yada likiditesi yüksek finansal araçlar bulundurmaları durumundadırlar. Eğer bir banka, taahhütlerini karşılayabilecek söz konusu araçlara sahip değilse, likidite riski ile karşı karşıya demektir. Bu risk, özellikle kısa vadeli varlıklarının yine kısa vadeli taahhütlerini karşılayamama durumunda ortaya çıkar (Çelik, 2001:62).

Genel itibariyle zarar eden tüm bankalar belli bir çerçeve alanı ve zaman süreci içinde, faaliyetlerini sürdürebilme imkanlarına sahip bulunmalarına rağmen, vadesi gelen

yükümlülüklerini karşılayamayacak bir likidite dar boğazına düşen bankanın böyle bir şansı bulunmamaktadır.

Likidite dar boğazına düşen bir banka, içinde bulunduğu sektörde belirgin bir ağırlığa sahip olan temel bankalardan biri ise, bu banka da yaşanan likidite sıkıntısı kısa sürede tüm bankacılık sistemine, buradan da tüm finansal sisteme sirayet edebilmektedir. Panik mevduat sahiplerini de etkilediğinde sistem tarafından yapılabilecek pek az şey vardır. Bu aşama da Merkez bankalarının son kredi mercii olarak likidite sıkıntısına yönelik politikalar üretmesi gerekir.

Bankalar temel olarak finansal kaldıraç oranı yüksek olan kurumlardır. Yine bankacılık faaliyetinin özü itibariyle aktif kalemlerinin vadesi daima pasif kalemlere nazaran daha uzundur. Bu durum bankaların kar amaçlarının bir gereğidir.

Likidite riskine bakıldığında, mevduat sahiplerinin kısa vadeleri tercih ederken, yatırım sahiplerinin yüksek enflasyon beklentileri ve belirsizliğin yönlendirmesiyle daha uzun vadeleri araması, Türk bankacılık sektörünün aktif ve pasiflerinin vade yapılarında da, yansımaları neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sektördeki bankalar, likidite riskine daha duyarlı hale gelmişlerdir. Özellikle, son dönemlerde dünya ekonomisinde yaşanan mali sıkıntılar ve global mali krizler sonrasında, gelişmekte olan ekonomilerin birçoğu riskli görülmeye başlanmıştır. Bu durumda, uluslararası yatırımcılar Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalara yatırım yapma konusunda daha ihtiyatlı davranmaya ve bu piyasalara, kredi kullandırmalarında daha seçici olmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Türk bankacılık sektörü de, kredi dağıtımlarını azaltarak likit kalmayı tercih etmiştir (Erçel, 2000a:68).

Temel olarak bankalar kısa vadeli borçlanmaları, uzun vadeli kullanım alanlarına plase etmektedirler. Bu değerlendirmenin temelinde ise kar saikidir. Bilindiği gibi uzun vadeli fonlara ödenen faiz oranı standart bir ekonomik yapı altında, kısa vadeli fonlara ödenen faiz oranından daha yüksektir.

Genel olarak incelendiğinde, büyük bankalar küçük bankalara oranla daha az likidite riski ile karşılaşmakta ve söz konusu durum iki nedenden kaynaklanmaktadır. (Özkan, 1999:43).

Bunlardan birincisi, büyük bankalarda çekilen mevduatın toplam mevduatın küçük bir kısmını oluşturma ihtimali daha yüksektir. Çünkü büyük bankaların mevduatları, küçük bankalara oranla daha geniş bir alana yayılmaktadır. İkincisi ise, ölçekleri nedeni ile büyük bankalar, genellikle bankalararası piyasaya daha iyi faiz oranıyla ve daha elverişli dönemlerde girmektedir.

Bir likidite sıkıntısı içine düşen bankanın ya da genel olarak bankacılık sisteminin kısa vadede, mevcut likidite ihtiyacını karşılayacak belli kaynaklar bulunur. Bu kaynaklar aşağıdaki gibidir.

- Öz kaynaklar,
- Dış finansman olanakları,
- Varlık kalemlerinin nakde çevrilmesi,
- Kısa vadeli borçlanma olanakları,
- Merkezi para otoritesinden sağlanabilecek kaynaklar.

Bankacılık sistemimizde dönemsel olarak likidite sıkıntıları yaşanmıştır ve bu durum günümüzde de devam etmektedir. Bankacılık sisteminde yaşanan likidite problemlerinin temel nedenleri pek çok etkene bağlı olsa da, bugün itibariyle bankacılık sistemimiz de likidite riskinin yüksek bir değer taşımasında etkili ana problemleri aşağıdaki şekilde ifade edebilmek mümkündür.

Türk bankacılık sisteminin temel sorunlarının başında gelen bilanço yükümlülüklerinin ve kaynakların vade yapısındaki yapısal sorunlar, sistemde karşılaşılan likidite dar boğazının nedenlerinin başında gelmektedir. Bankacılık sistemimizde gözlenen bir diğer durum da sağlıklı bir kaynak yapısının bulunmamasıdır. Bankacılık kesiminde kaynak temin edebilme yöntemlerinin başında hala, kısa vadeli mevduat kalemi gelmektedir. Özellikle Türkiye’de para ve sermaye piyasasının yeterince gelişmemiş olması söz konusu durumun temel nedenlerinin başında gelse de bu durum bankaların kaynak maliyetini arttırmakta ve yükümlülüklerinin vadesini kısaltmaktadır.

Türk bankacılık sisteminde yaşanan özkaynak sıkıntısı bankaların karşı karşıya buldukları likidite riskinin boyutunu ve önemini artırmaktadır. Öz kaynakların büyüklüğü bankaların güvenilir bir ortamda faaliyet göstermeleri açısından olduğu kadar, yaşanacak bir likidite dar boğazının etkilerini önlemede de en önemli kaynakların

başında gelmektedir. Ancak daha önce de değinildiği üzere bugün itibariyle Türk bankacılık sisteminin temel sıkıntılarının başında sermaye yetersizliği gelmektedir ve bu durum yaşanan likidite problemlerinin en temel nedenlerinden biridir.

Türk bankacılık sisteminin likidite problemlerinin nedenlerinden bir diğeri de bankalar tarafından izlenen açık döviz pozisyonudur. Özellikle kısa vadeli ve çoğunlukla aşırı şekilde hareketlilik gösteren dış kaynaklardan sağlanan dövizlerle alınan bu pozisyonda bankalar, kur-faiz makasından yararlanıp karlılıklarını artırmak amacıyla söz konusu dövizleri TL'ye dönüştürmekte, daha sonra bu fonları yüksek faizli kamu kağıtlarına yatırmaktadırlar. Ancak, sıcak para olarak bilinen bu paraların aşırı şekilde miktar olarak değişmesi ve mevcut ekonomik koşullardaki herhangi olumsuz değişikliklere aşırı hassas olması dolayısıyla her an çekilebilme özellikleri, Türk bankaları üzerinde dolaylı yollardan aşırı bir likidite riski sonucu doğurmaktadır.

Türkiye ekonomisinde özellik arz eden diğeri bir husus enflasyonun düşürülmesine ilişkin alınan kararların ve sürdürülen istikrar önlemlerinin çoğunlukla para politikası araçları ile yürütülmesidir. Bu açıdan para otoriteleri tarafından sıkı para politikaları izlenmekte ve bankacılık sisteminin para piyasasındaki etkin önemi dolayısıyla, yasal düzenlemelerle, (munzam karşılığı, disponibilitate vb.) bankaların likit pozisyonlarına ilişkin düzenlemeler getirilmektedir.

Diğeri yandan izlenen sıkı para politikaları sebebiyle, bankacılık sektöründe yaşanan likidite problemlerinde birçok kez zamanında müdahaleler yapılamamış, bu durum ise bankaların likidite problemlerini artırmıştır.

Türkiye'de kamu kesiminde yaşanan finansman sıkıntısı ve Hazine'nin borçlanma ihtiyacını çoğunlukla mali kesimden özellikle de bankacılık kesiminden karşılaması, bankaların likidite problemlerinin artmasına neden olmaktadır.

Ekonomideki belirsizlik ortamının artması bankaların fon kaynaklarının vadesinin kısılması sonucunu yaratırken, Hazine'nin doğal olarak uzun vadeli borçlanma gereksiniminin bulunması, bankaların likidite sıkıntısı yaşamalarında temel etken olmaktadır. Nitekim yüksek faiz oranlarının ve risksiz getiri olanaklarının etkisiyle bankalar kısa vadeli kaynaklarını, uzun vadeli olarak kamu kesimine aktarmaları, kısa süreli likidite dar boğazlarına neden olmaktadır.

Güven ve itibara dayalı bankacılık sisteminde özellikle, bazı piyasa oyuncularının beklenmedik ve olağan dışı davranışları ile yaratılan suni polemik ve söylentiler çoğu kez, Türk bankacılık kesiminde bankacılık krizlerine dolayısıyla da likidite dar boğazlarına neden olmaktadır.

3.2.2. Türk Bankacılık Sisteminde Faiz Riski

Bu risk, gerek nominal gerekse reel faiz oranlarındaki hareketlenmelerden kaynaklanır. Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir-gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar (Çelik, 2001:62).

Türk bankacılık sektörünün, kısa vadelerde faize duyarlı pasiflerinin faize duyarlı aktiflerinden daha fazla olması, yabancı kaynakların varlıklara göre daha kısa sürelerde, yeniden fiyatlandırılması sonucunu doğurmaktadır.

Varlık ve yükümlülüklerin yeniden fiyatlama dönemlerindeki bu uyumsuzluk, aktif ve pasiflerin faiz oranı değişikliklerine karşı olan duyarlılıklarını arttırmaktadır. Diğer yandan bankalar, faiz oranlarının artma eğilimi gösterdiği dönemlerde, repo yoluyla düşük faiz getirili kamuya ait menkul kıymetlerini, daha yüksek getirili olanlarla değiştirmek suretiyle, faiz riskini kontrol altında tutmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca sektörde, swap gibi bazı türev enstrümanlar da, bu amaca yönelik olarak kullanılmaktadır (Erçel, 2000a:68-69).

Türk bankacılık sisteminin bugün yoğun olarak yaşadığı sorunlardan bir diğeri de faiz oranında, dolayısıyla da faiz riskinde yaşanan gelişmelerdir. 1980'li yıllarla birlikte uygulanan liberal politikalara paralel olarak faiz oranının serbest bırakılması, faiz oranlarında dalgalanmaları da beraberinde getirmiştir.

Faiz oranlarına ilişkin yaşanan bu gelişmeler, esas nema kaynağı faiz olan bankacılık kesiminin de belirgin riskler yüklenmesi sonucunu doğurmuştur.

Bugün itibariyle Türk bankacılık sistemi, artan kamu finansman açığının kapatılmasına yönelik bir tampon vazifesi görmektedir. Hazine yıllardır süregelen borçlanma politikasına paralel olarak artan finansman açığını kapatmak amacıyla yüksek faiz oranlı

devlet iç borçları piyasaya sürmekte, bu kağıtlar ise büyük bir ağırlıkla bankacılık kesimi tarafından alınmaktadır. Bankacılık kesimi portföylerinde taşıdıkları bonolarda, doğal olarak, belli faiz riskleri taşımaktadır.

Temelinde rasyonel bir rekabet ortamının bulunmadığı bankacılık sisteminde, bankalararası rekabet, mevduata verilen faiz oranlarını yükseltirken, krediye verilen faiz oranlarını ise düşürmektedir. Yaşanan bu durum, bankaların artan faiz riskleri ile beraberinde net faiz marjını düşürerek, bankaların kar seviyesini olumsuz etkilemektedir.

Bankacılık sisteminde yaşanan açık pozisyon durumu bankaların faiz riskinin artmasında etkili olan bir diğer kalemdir. Özellikle bankalar, sıcak para tabir edilen kısa vadeli dövizlerle finanse ettikleri açık pozisyonlarını, ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelere paralel olarak kapatmak durumunda kalmakta, bu açıdan bankalar kaynak yaratmak açısından yüksek faizle mevduat ve diğer fonlara başvurmak durumunda kalmaktadırlar.

3.2.3. Türk Bankacılık Sisteminde Kur Riski

Bu risk, kurlardaki değişimlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplarla ilgilidir. Kur riski, yabancı paraya dayalı işlemlerde, yabancı paraların yerli paraya ya da birbirlerine karşı değerlerinin değişmesi halinde ortaya çıkar, sonuçta bu da kar veya zarara yol açar.

Kur riskine ilişkin olarak, Türk Lirası, faiz oranları ile Türk Lirası'nın nominal değer kaybı arasındaki fark, bankaların döviz cinsinden kaynaklarını Türk Lirası veya alternatif yatırım araçlarına dönüştürmesinin en büyük nedenidir. Türkiye'de kur riskine bağlı açık pozisyon izleme uygulaması 1985 yılında başlamıştır. Çeşitli güclük ve kayıplarla karşıladıktan sonra, Türk bankacılık sektörü, kur riski konusunda yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmuştur. Ayrıca TCMB'de, yaptığı birçok yasal düzenlemeyle, bu riski azaltma yönünde önlemler almış ve uygulamaya koymuştur (Erçel, 2000a:69).

Türkiye ekonomisinde uzun süredir yaşanan yüksek enflasyonist ortamda özellikle pozitif reel faiz politikası uygulamasına geçilmesi ile birlikte bankalar, yurtdışı kaynaklardan döviz olarak borçlanmaya girip, elde ettikleri bu fonları devlet tarafından çıkarılan pozitif reel faizli kısa vadeli iç borçlanma kağıtlarına plase etmekte, böylece

döviz döviz olarak değerlendirme alternatifinden çok daha fazla gelir elde etmekte ve ilk bakışta daha az risk taşımaktadırlar.

Ancak bankaların döviz borçlarını dövizle geri ödemek durumunda bulunmaları temel risklere neden olmaktadır. Devlet iç borçlanma senetleri gibi menkul kıymet piyasasında “risksiz” olarak kabul edilen kağıtlara yapılan yatırımın riskli yönü, bu borcun geri ödenmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır.

Açık döviz pozisyonu ile çalışan bankalar, yüksek enflasyonun ve olası siyasi istikrarsızlıkların yarattığı belirsizlik ortamında döviz pozisyonlarını iyi ayarlayamadıkları takdirde büyük bir “kur riski” ile karşılaşabilmektedirler.

3.2.4. Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Riski

Bu risk, potansiyel kayıplar açısından büyük bir önem taşır. Kredi riski müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır. Yani kullanılan kredinin geri dönmeme halini ifade eder. Kredinin geri dönmemesi, borcun tamamen veya kısmen kaybına neden olur.

Mali riskler arasında en önemli olanı ve Türk bankalarının yönetimine en çok dikkat ettiği risk, kredi riskidir. Türk bankacılık sektörü, yıllar boyunca kredi riskine gereken önemi vermektedir. Ancak sektörde artan rekabet, risk alma açısından da bazı sonuçlar doğururken, bankaların kredi stratejilerini yeniden gözden geçirmelerinin gereği de ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, kredi riskinin bir bütün olarak ele alınması bankacılık sektörünün giderek daralan uluslararası finansman ortamına rağmen, donuk alacaklarının seviyesini düşük tutarak kredi riskini yönetebileceğini ortaya koymuştur (Erçel, 2000a:67-68).

Problemlili kredilerin ve tahsil edilemeyen kredilerin oranındaki artışın önemli bir sonucu da, bankaları bu alacaklarının tahsili yerine gayrimenkul edinmek, borçlu kuruluşa iştirak etmek gibi yöntemlere başvurmak zorunda kalmasıdır. Bu durum, bankaların likiditesini etkilediği kadar, kaynakların bankacılık faaliyeti dışındaki alanlara aktarılması sonucunu doğurmaktadır.

3.2.5. Türk Bankacılık Sisteminde Piyasa Riski

Bu risk, bankaların sahip oldukları bir ya da birden fazla ticari varlığın işleme tabi tutulabileceği süre dahilinde, piyasada meydana gelen beklenmeyen olumsuz dalgalanmaların sebep olduğu kayıp veya beklenenden düşük seviyedeki kar halini ifade eder (Çelik, 2001:62). Piyasa riski herhangi bir zaman zarfında meydana gelebilir.

Piyasa riskini en aza indirmek, piyasa disiplininin sağlanmasıyla mümkündür. Piyasa disiplini; piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf şekilde alınmasını içerir.

Bankacılık sektöründe piyasa disiplininin sağlanmasıyla birlikte, piyasadaki ilgili birimler, çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekler ve böylece istenmeyen riskler en aza indirilecektir (Erçel, 2000b:135).

3.2.6. Türk Bankacılık Sisteminde Sermaye Yetersizliği Riski

Bu risk, bankaların mevcut sermayeleri ile gerçekleşen risklerinden oluşan kayıplarını telafi edebilme gücünü ifade eder (Çelik, 2001:62). Eğer mevcut sermayesi, söz konusu risklerin sebep olduğu kayıpları karşılamaya yeterliyse, risk düşük demektir. Eğer mevcut sermaye, kayıpları karşılayamayacak durumda ise, risk büyük demektir. Bu durumda gerekli önlemlerin en kısa sürede alınması gerekmektedir.

3.3. Bankacılık Sektörü Önündeki Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Değerlendirilmesi

3.3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Güçlü Yönleri

- Yakın dönemde sektörün temel sorunları kapsamlı olarak tanımlanmıştır.
- Kurala dayalı denetim yanında piyasa denetiminin sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.
- Risk yönetiminin geliştirilmesi ve kurumsallaşması yönünde önemli mesafeler alınmıştır.
- Bankacılık sistemindeki yeniden yapılanma bütçe disiplini ve fiyat istikrarını hedefleyen ekonomi politikası ile eş zamanlı başlatılmıştır.
- Düzenlemelerde uluslararası standartlara önemli ölçüde yaklaşmıştır.
- Sorunlu krediler radikal olarak tanımlanmış ve karşılığa tabi tutulmuştur. Kur riski azaltılmıştır.

- Finansal sektörün büyüme potansiyeli bulunmaktadır.
- Bankalar gelişmiş ürün ve hizmet yelpazesine sahiptir.
- İnsan gücü kalitesi ve uzmanlaşma düzeyi yüksektir.
- Teknoloji alanında Türk bankacılık sektörü uluslararası rekabet düzeyini yakalamış durumdadır.
- Bankaların gelişmiş şube ağı ve dağıtım kanalları mevcuttur (TBB, 2004:90).

3.3.2. Türk Bankacılık Sektörünün Zayıf Yönleri

- Finansal varlıklara olan talep düşüktür.
- Mali piyasalar küçük ve derinliği azdır.
- Faaliyet ortamı yüksek risk içermektedir.
- Serbest özkaynaklar küçüktür.
- Karlılık özkaynak artışını özendirmemektedir.
- Düzenlemeler çok sık aralıklarla ve birbirleriyle çelişen şekilde değişmektedir.
- Finans sektörüne duyulan güven ve gösterilen itibar düşüktür.
- Finansal varlıkların vergilendirilmesinde yatırımcının tercihlerini etkileyecek ölçüde büyük farklılıklar bulunmaktadır.
- Finansal piyasalarda kamunun dışlama etkisi büyüktür.
- Kamunun sistem içindeki payı ve etkinliğinin devam etmektedir.
- Düzenlemelerin uygulanmasında farklılıklar finansal kurumlar arasında çok ciddi haksız rekabet yaratmaktadır.
- Aktif kalitesinde düzelme süreci yavaş işlemektedir.
- Finansal piyasaların doğası ile uyumlu olmayan kararlar alınmakta ve uygulanmaktadır.
- Kaynak maliyetleri yüksek ve vadeler çok kısadır.
- Para ikamesi hala çok yüksektir.
- Özel sektörün tahvil ve bono ihracı yoluyla sermaye piyasasından kaynak sağlaması neredeyse imkansızdır.
- Aracılık maliyeti çok yüksektir. Bu nedenle, yurtiçindeki bankaların yurtdışındaki bankalar karşısında rekabet gücü zayıftır.
- Kayıtdışılık çok yüksektir.
- Banka dışı kredi kurumları küçüktür.
- Sermaye piyasası küçüktür.

- Finansal kurumlar dışındaki kurumların mali performanslarının doğru olarak ölçülmesini, denetlenmesini ve raporlanmasını sağlayacak standartlar bulunmamaktadır.
- Sermaye piyasası karları hariç tutulduğunda faaliyet marjları negatiftir.
- Bankalar veya üçüncü kişilerin bankalar hakkında spekülasyon yorum ve değerlendirmeleri güvenin teminini olumsuz etkilemektedir.
- Birikmiş sorunlar geçmişte yaşananlar nedeniyle faaliyetlerini sürdüren bankalar üzerinde çok ciddi bir baskı oluşturmaktadır.
- Tasarruf mevduatına tam güvence ve bu konudaki tartışmalar sektörün sağlıklı işleyişine yönelik tereddütler yaratmaktadır (TBB, 2004:90-91).

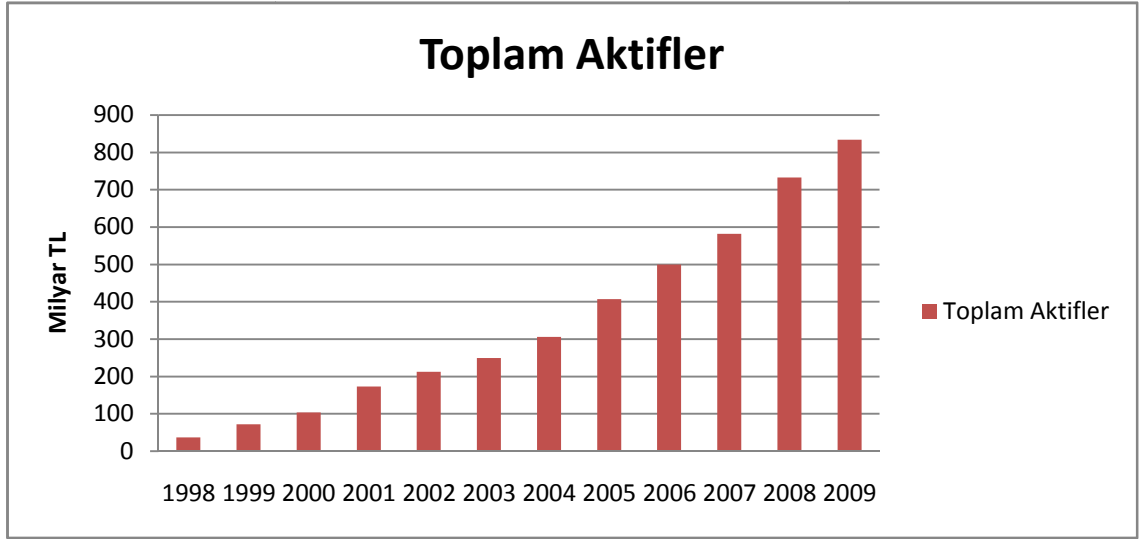
3.4. Türk Bankacılık Sektörünün 2001 Krizi Sonrası Analizi ve Değerlendirilmesi

Yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, bankacılık sektöründeki yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir programın hazırlanıp uygulamaya konulmasının gerekliliği ve ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede hazırlanan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” ile kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması, TMSF bünyesindeki bankaların devir, birleşme, satış veya tasfiye yoluyla en kısa sürede çözümlenmesi, Özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, bankacılık sektöründe gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirecek ve sektörün daha etkin ve rekabetçi bir yapıya ulaşmasını sağlayacak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olmak üzere dört temel unsur hedeflenmiştir.

Bankaların tasfiye edilmesi, birleştirilmesi ve satılması faaliyetlerine bağlı olarak, 1999 yılı sonunda 81 olan banka sayısı Aralık 2009 itibarıyla 49’a gerilemiştir. Toplam 49 bankanın 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli, 17 tanesi yabancı sermayeli olmak üzere 32 tane ticaret bankası, 4 tanesi katılım bankası, 13 tanesi de kalkınma ve yatırım bankası ve bir tanesi de Birleşik Fon Bankasıdır (TMSF).

Azalan banka sayısına rağmen, aşağıdaki grafikten de görülebileceği gibi, 2000 yılı sonunda 104 milyar YTL olan Türk bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü ise 2009 yılı sonunda 834 milyar YTL’ye yükselmiştir. Bu gelişmede, sayıları artan yabancı ortaklı bankaların artan sayısının da önemli payı bulunmaktadır.

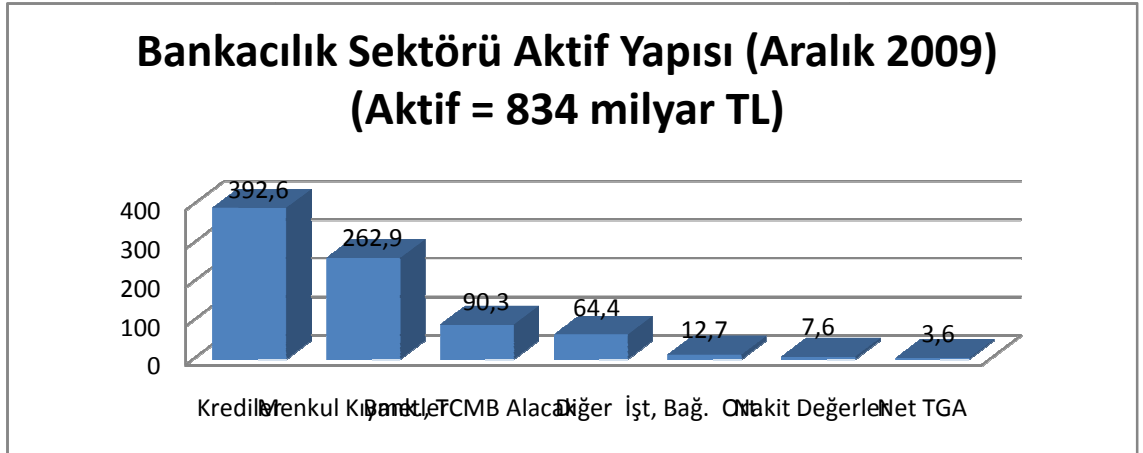
Grafik 6: Toplam Aktiflerin Gelişimi

Kaynak : BDDK (2009a:37); BDDK (2009c:40)

Toplam aktifler 2009 yılında bir önceki yıla göre %13,8'lik bir büyüme göstermiştir. Bu artışın 9,4 puanı menkul değerler portföyünden kaynaklanırken, 3,4 puanı kredilerdeki artıştan gelmiştir. 2008 küresel kriz etkisi ile bankaların kredi yönünde büyümeleri azalma göstermiş, ancak menkul kıymet yatırımları artış göstermiştir.

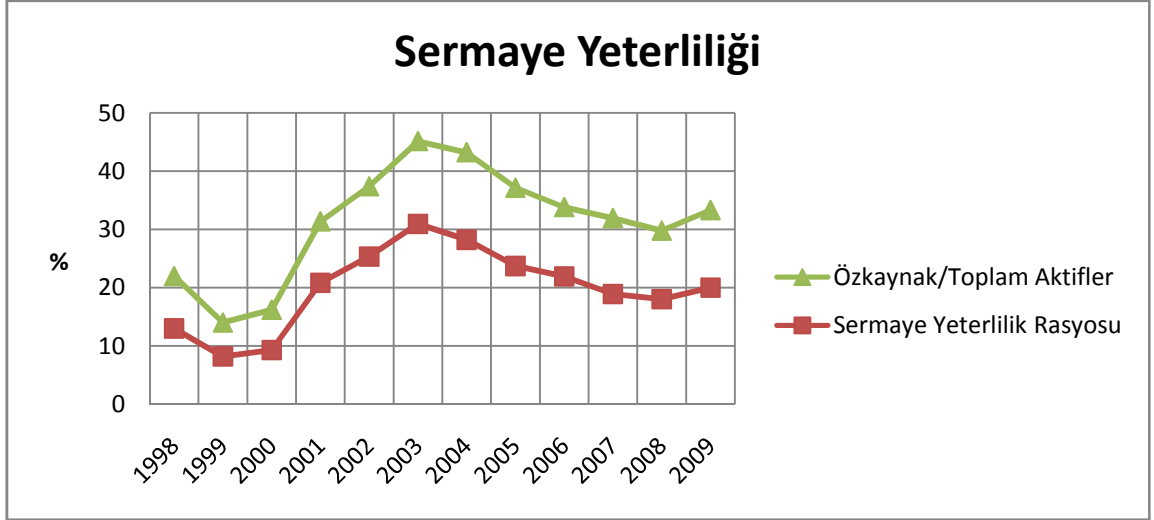
Grafik 7: Bankacılık Sektörü Aktif Yapısı (Aralık 2009)

Kaynak : BDDK (2009c:40)

2001-2009 yılları arasında gerek finansal oran anlamında özsermayenin aktiflere oranı ve gerekse Basel kriterleri kapsamında hesaplanan oranlara bakıldığında, Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranlarının hızlı bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Hatta, bir sermaye fazlalığından bahsetmek dahi mümkündür.

Grafik 8: Türk Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterliliği Gelişimi (1998-2009)

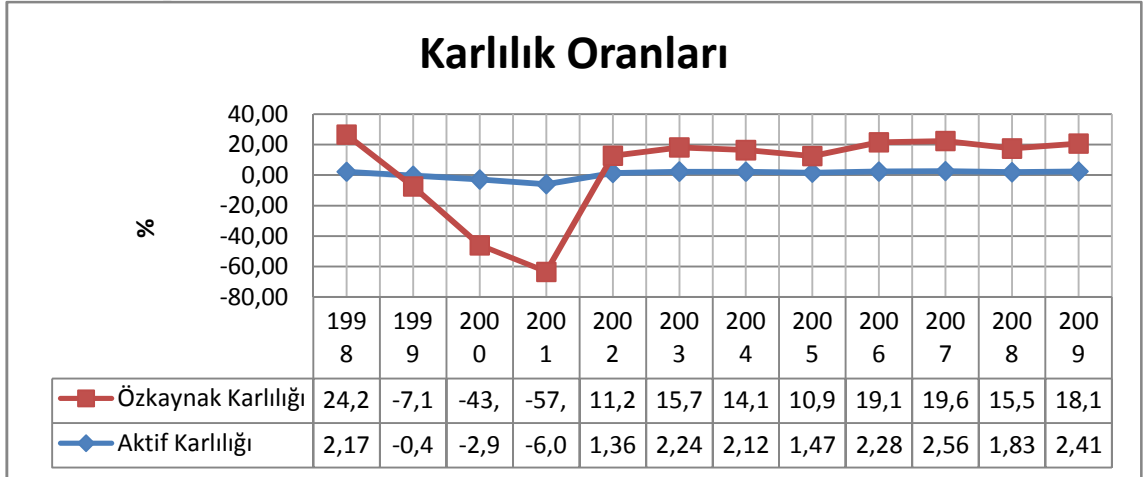

Kaynak : BDDK (2009a:38).

Ancak, sermaye yeterliliğinde görülen bu gelişme bankaların aktiflerini hızla büyütmelerine imkan tanımıştır. 2001-2009 döneminde bankaların aktif büyüklükleri yaklaşık 8 kat artmış ve artmaya devam etmektedir.

Sermaye miktarının hızla artmasının yarattığı azalan kaldıraç etkisinin yanı sıra, faiz oranlarındaki düşüş bankaların nominal sermaye karlılıklarının da azalmasına neden olmuştur. Ancak, 2004 yılından sonra, banka toplam aktiflerinde görülen büyümeye paralel olarak sermaye rasyolarında görülen azalma özellikle 2004-2009 yıllarında banka karları üzerinde önemli bir kaldıraç etkisi yaratmıştır.

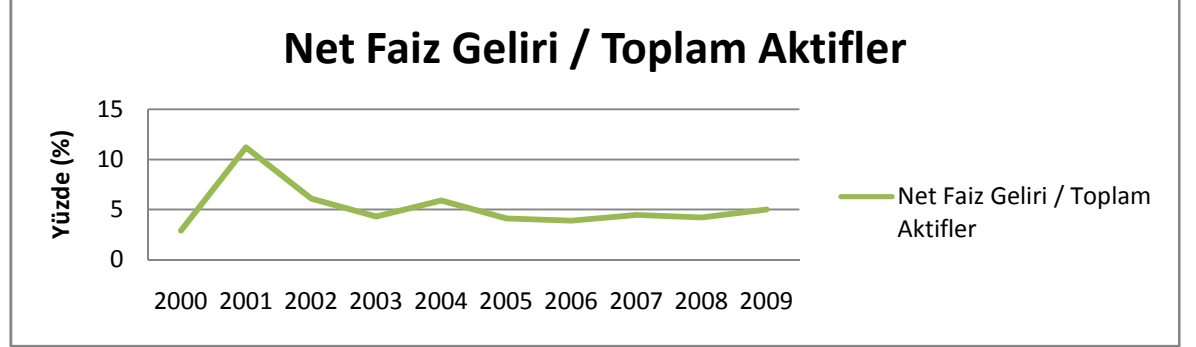
Grafik 9: Toplam Aktiflerin Gelişimi (1998-2009)

Kaynak : BDDK (2009a:37); BDDK (2009c:40)

Öte yandan, enflasyonda görülen düşüğe paralel olarak düşen faiz oranları bankaların net faiz marjı üzerinde önemli bir düşüş etkisi yaratmıştır. 2001 sonunda %12 düzeyinde olan net faiz marjı, 2009 yılı sonunda %5 düzeyine yani dünya standartlarına gerilemiştir.

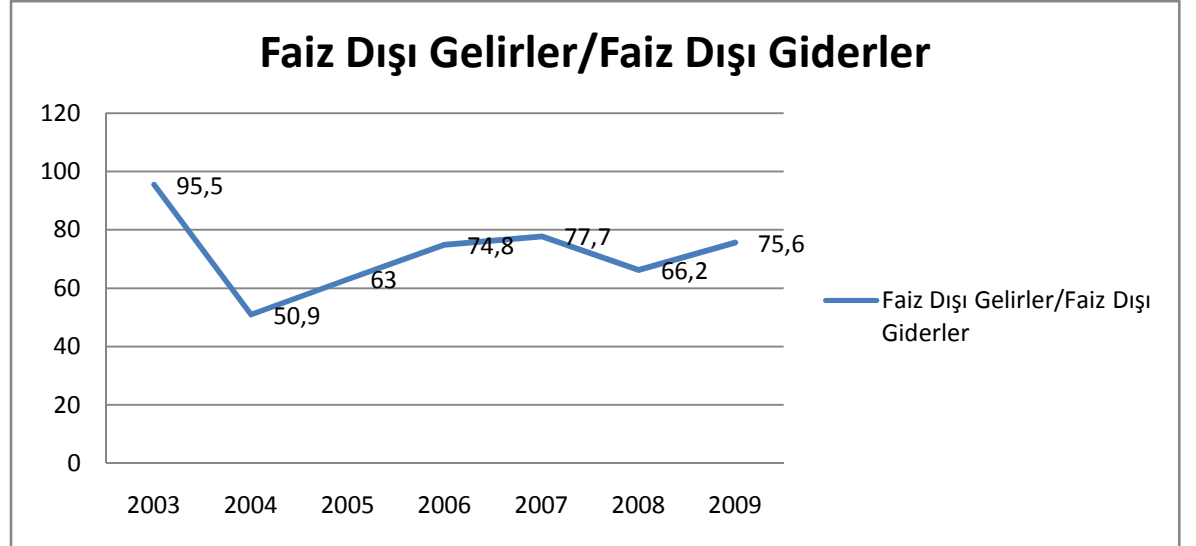
Grafik 10: Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler (2000-2009)

Kaynak : BDDK (2009a:37); BDDK (2009c:40)

Bu düşüşü telafi etmek isteyen bankalar, faiz dışı gelirlerini arttırmayı ve faiz dışı giderlerini kısma yoluna gitmişlerdir. 2004 yıl sonu itibari ile %50 düzeyine gerilemiş olan faiz dışı gelir/faiz dışı gider oranı, daha sonra söz konusu oran hızla artarak 2007 yılı sonunda %77 düzeyine yükselmiş, 2009 yılı sonu itibari ile ise % 76 düzeyinde kalmıştır.

Grafik 11: Faiz Dışı Gelirlerin Faiz Dışı Giderlere Oranı (2003-2009)

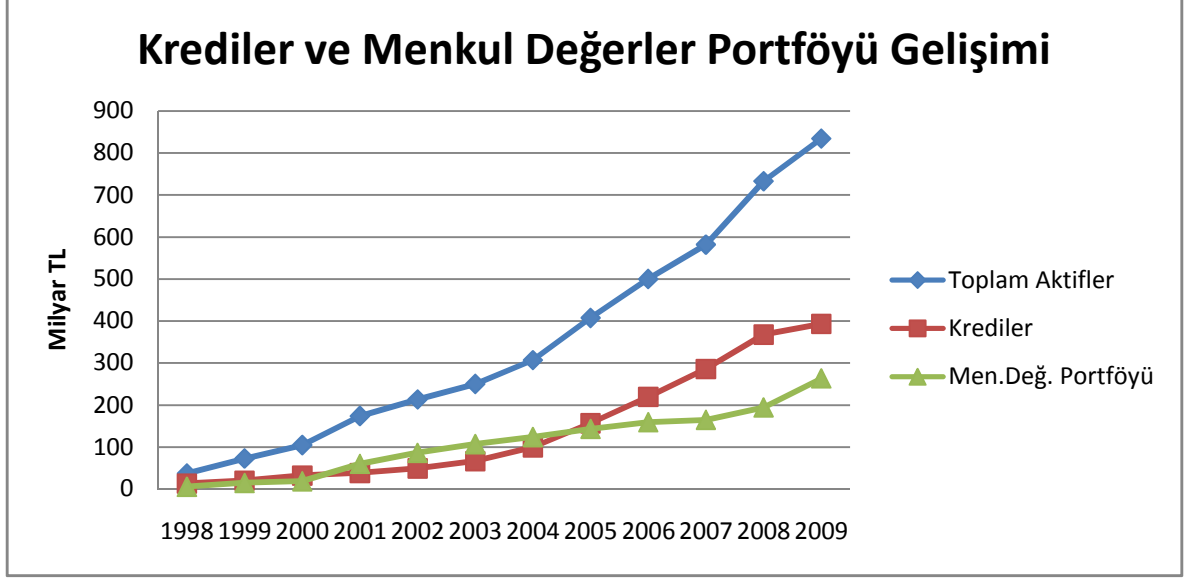
Kaynak : BDDK (2009c: 92)

Net faiz marjındaki daralmanın etkilerini faiz dışı gelirlerini arttırarak telafi eden bankalar, 2009 yılı sonu itibariyle aktif karlılıklarını %2,6 düzeyine ve özsermaye karlılıklarını da %20 düzeyine çıkarmayı başarmışlardır. Ancak, gerek yaşanan global

kriz ve gerekse, Türk ekonomisinde, 2001 yılından beri uygulanan ekonomi politikaları neticesinde oluşan kırılmalıklar bankacılık sektörünü de finansal risklere daha hassas hale getirmiştir.

Grafik 12: Krediler ve Menkul Değerler Portföyü Gelişimi (1998-2009)

Kaynak : BDDK (2009a:37); BDDK, (2009c:40)

Enflasyona paralel olarak faiz oranlarında görülen düşüşler, bankaların kredi kullandırmalarına önemli bir ivme kazandırmıştır. Özellikle, ekonomik büyümeye paralel olarak reel sektörün büyüyen finansman ihtiyacı, bankaların ticari kredilerinde hızlı bir artış yaşanmasını sağlayarak, 2005 yılı sonrasında, bankaların kredi portföyü bankaların devlet tahvili portföyünü aşan bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Düşen enflasyon ve faiz oranları ile global ekonomik büyümeye paralel olarak Türk ekonomisinde yaşanan büyüme, bankaların bireysel kredi kullandırmalarını da 2001-2009 döneminde arttırmıştır. Bireysel kredilerdeki bu büyüme esas olarak kullanılan konut kredilerinden kaynaklanmaktadır.

SONUÇ

Türk bankacılık sektörü teknolojiye yaptığı yatırımlarla dünyada sektörle uyum içerisinde gitmekte ve teknolojiye yönelik yatırımları her geçen gün artmaktadır. Bankacılık kesiminde, sektöre ait tüm teknolojik yenilikler kullanılmakta, İnternet bankacılığı, telefon bankacılığı, çağrı merkezleri, ATM, POS sistemleri, mobil bankacılık ve on-line hizmetler yoluyla teknolojiye dayalı alternatif dağıtım kanalları giderek yaygınlaşmaktadır.

Sektördeki teknolojik gelişim sürecine paralel olarak kalifiye insan gücü de artmaktadır. Klasik şube anlayışından elektronik altyapıya dayalı alternatif dağıtım kanallarına geçiş süreci uzmanlaşmış personelle çok daha hızlanacaktır. Bankaların modern teknik ve araçların kullanılması çabası içinde olması, sektörün uluslararası bankacılıkla bütünleşmesinde etkili olacaktır.

Türk Bankacılık sektörü AB ülkeleri ve gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında hacim olarak küçük olmakla birlikte, olumlu bir büyüme hızına sahip olması bir avantajdır. Bankacılık sektörü 2005 ile 2009 yılları arasında toplam aktiflerinin büyüme oranı ortalama yüzde 20 civarında gerçekleşmiştir.

2009 yıl sonu itibariyle bankacılık sektöründe, 49 banka, 9.581 banka şubesi ve 184.216 banka personeli bulunmaktadır. Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü 2009 Aralık ayı itibarıyla 834 milyar TL'ye ulaşmış olup, finans sektörü içindeki payı ise %79,6 olmuştur.

Türk bankacılık sektörü son elli yılda büyük bir dönüşüm yaşamıştır. İnsan kaynağından teknolojiye, ürünlerden rekabete, gerçekten batı standartlarını yakalaması söz konusu iken, yaşanan çeşitli finansal krizlerle ağır yaralar almış ve sektörde önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. 1980 öncesinin “eksi faiz” dönemi, 1990’lı yılların enflasyon süreciyle rahat para kazanma yılları sektörü her zaman cazip hale getirmiştir.

Bankacılık sektörünün yaşanan sorunlardan kurtulabilmesi bir ölçüde, şeffaf bir şekilde yönetilen ve denetlenen, uluslararası rekabet ortamına açık bir düzeye ulaşması ile mümkündür. Bankacılığın bir güven kurumu olduğu açık ve herkes tarafından kabul edilen bir olgudur. Bankalara ve bankacılık sistemine duyulan güvenin yitirilmemesi

için gerekli önlemlerin banka yönetimi ve sahipleri ile birlikte denetimini sağlayan kurumlar tarafından da alınması gereklidir.

Bankacılık sektörünün gelişmesi, yapısal reformların gerçekleştirilmesine ve politik istikrarın sağlanmasına bağlıdır. Yapısal reformlarla birlikte bankacılık sektöründe ortaya çıkması muhtemel bunalımları önleyici yasal düzenlemelerin yapılması bir o kadar önemlidir. 1994 yılında yaşanan krizden sonraki dönemlerin koalisyonlar ve belirsizlikler dönemi olması siyasi bir iradeye ve istikrara bağlı olan bu konunun sonuca ulaştırılmasını mümkün kılmamıştır.

Bu süreçte 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. BDDK faaliyete geçtikten hemen sonra 2000 Kasım ve 2001 Şubat ayında yaşanan derin finansal krizler yaşanmış ve söz konusu krizler fırsat görülerek “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” hazırlanmıştır. Mayıs 2001 tarihi itibarıyla kamu otoriteleri ve sektör temsilcileri ile yakın işbirliği içinde uygulamaya konulmuştur.

Türk bankacılık sektörü 2001 yılından sonra istikrarlı bir şekilde büyümüş, bireysel krediler ve KOBİ kredileri başta olmak üzere kredi hacmi artmış, milli gelir içindeki payı yükselmiş, kredilerin takibe düşme oranı gerilemiş, bankacılıkta aracılık işlevi etkinleşmiş ve bu suretle ülke ekonomisine olumlu katkısı artmıştır.

2001 yılından sonra Bankacılık sektörüne yönelik yapılan düzenlemeler ve yapılandırma programlarının sonuçlarının testi olarak görülebilecek 2008 yılında keskinleşen küresel kriz sonrasında sektörde gelişmeleri özetlersek; şubeleşme hızı ve personel sayısında yavaşlama olmakla birlikte azalma olmamıştır. 2009 yıl sonu itibarıyla sektörün aktif büyüme hızı, sektör aktiflerinin GSYİH'ya oranı, toplam krediler, mevduat, sektör özkaynakları, ve dönem karı yükselmiştir. Ancak 2008 yıl sonunda %3,7 olan kredilerin takibe dönüşüm oranı Aralık 2009 itibarıyla %5,3'e yükselmiş, ayrıca sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin tutarı da gerilemiştir.

Türk bankacılığı Basel kriterlerine göre dayanıklılığı AB üyesi ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye'de banka sayısı AB üyesi ülkelerdeki kredi kuruluşu sayısından düşük kalmakla birlikte, şube sayısı açısından AB ülkeleri içinde 7. sırada

yer alması, Türk bankalarının kredi kanallarının kullanımında şubeleşme tercihini kullandığını ifade etmektedir.

AB üyesi ülkelerin ortalama aktif büyüklüğünden görece küçük olan Türk bankacılık sektörünün aktiflerinin büyüme hızı ve sürekliliği dikkat çekmektedir. Toplam kredi ve mevduatlar açısından AB ülkelerinin gerisinde olmakla birlikte, Türk Bankacılığının kredi ve mevduat büyüme hızı bir çok AB ülkesinin üzerinde seyretmektedir.

Gelişmiş ülkeler küresel krizden görece daha fazla etkilenmelerine rağmen, Türk Bankacılık Sektörü ve bazı gelişmekte olan ülkeler daha az etkilenmiştir. Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliği (SYR) ve aktif getirisindeki (ROA) azalış, AB üyesi ülke banka sektörlerine nazaran daha sınırlı olmuştur.

Türk bankacılık sektörü globalleşen dünyada yerini alabilmesi için uluslararası normlara ve standartlara göre çalışan ve uluslararası bankacılık sektöründe kabul gören bir yapıya kavuşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Teknoloji yatırımları sayesinde dünya bankacılığı ile aynı düzeylerde olan bankacılık sektörü, İnternet bankacılığı, mobil bankacılık ve on-line hizmetler yoluyla teknolojiyi kullanarak klasik şube anlayışından elektronik altyapıya dayalı alternatif dağıtım kanallarının kalifiye personelle desteklenmesi gerekmektedir.

Türk Bankacılık sektöründe yer alan yerli ve yabancı bankalar bir an önce alt yapılarını ve kredi tahsis süreçlerini Basel II kriterlerine göre oluşturması gerekmektedir. Çünkü ülkemizin uluslararası finans yapısının dışında kalmaması için öncelikle finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların bütün bu gelişmelere hazırlıklı olması gerekmektedir. Ancak finans sektörünün kendisini bu kriterler hazırlaması tek başına yeterli bulunmamaktadır. Aynı zamanda, Basel kriterlerinin uygulanacağı kredi kullanan reel sektörün kendisini nasıl hazırlayacağı önem kazanmaktadır.

Bankacılık sektörünün güçlü yanlarına baktığımızda; sektörün yeniden yapılanma ve uluslararası piyasalarla bütünleşme çabalarına paralel olarak, Türk bankacılık sektörünün temel sorunları kapsamlı olarak tanımlanmıştır, risk yönetimi ve kurala dayalı denetimin yanında piyasa denetimine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. İnsan gücü kalitesi ve uzmanlaşmanın yanında teknoloji alanında uluslar arası rekabet düzeyini yakalayan bankacılık sektörünün aynı zamanda büyüme potansiyeli yüksektir.

Bankacılık Sektörü uluslararası rekabete açık ve düzenlemeler itibariyle AB'ye uyuma hazır sektörlerin başında yer almaktadır.

Sektörün zayıf yönlerine baktığımızda ise; mali piyasaların küçük ve derinliği az olması, finansal varlıklara olan talebin düşüklüğü, özkaynakların düşük olması, kaynak maliyetlerinin yüksek ve kaynak vadelerinin çok kısa oluşu, banka dışı kredi kurumlarının küçük olması ve sermaye piyasasının küçük olmasını sayabiliriz.

Düşük enflasyon sürecinde faiz oranlarının düşmesi kaçınılmaz olmakta, düşük faiz marjları bankalar için karsızlık sorununu artıracığından, beklenen gelişmelerden biride sektörde birleşme ve satın almalar yoluyla konsolidasyonların kaçınılmaz olduğudur. Bankaların mali yapılarını ve operasyon maliyetlerini düşürme gereksinimi birleşmelerin önünü açacaktır. Birleşme ve satın almalar sektörde mevcut aktif yoğunlaşmasını daha da artıracığı beklenmekte olup, bunun sonucu da mevcut oligopol piyasa yapısının daha uzun süre devam edeceği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar Menkul Değerler Araştırma Bölümü (1998), “Rating Kavramı”, *Aylık Bülten*, Aralık
- AKBAYGİL, Akın, “TBB 44. Genel Kurulu Açılış Konuşması”, *TBB*.
- AKGÜÇ, Öztin (1989), *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- AKGÜÇ, Öztin (1994), “Bankacılıkta Bunalımın Nedenleri, Doğurduğu Mali ve Hukuki Sorunlar”, *Basın-Sen Raporu*, Haziran.
- AKSOY, Tamer (1998), “Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık”, *SPK Yayınları*, Yayın No:109, Ankara.
- AKTAN, Bora (2008), “Recent Developments in Turkish Banking Sector Within The Context Of Basel Capital Accord: An Overview”
- ALP, Ali (2002), “*Uluslararası Mali Piyasalarda Gelişmeler ve Türkiye*”, IMKB Yayınları, Ankara.
- ARTUN, Tuncay (1983), “*İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*”, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- AYMERGEN, Yasemin ve Diğerleri (1996), “*Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye İçin Model Önerisi*”, TBB, Yayın No:199, İstanbul.
- AYZİT, Müge (2004), “*Dünyada Ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları*” TCMB Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Mayıs.
- BAKDUR, A. (2003), “*Bankacılık Sektörünü Düzenlenen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri*”, DPT, Yayın No: 2678, Eylül.

BALABAN E.,H. ÇİLLİ (1996), “*Türkiye’deki Mevduat Sigortası Sistemi ve Bazı Öneriler*”, Kasım.

BARTIN, Mustafa (2003), “*Basel 2’nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri*”, *Active Academy Dergisi*, Ekim

BEŞİNCİ, Murat (2005), “*Basel Kriterleri, Basel II’nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörü’nün Basel II’ye Uyum Süreci*”, *Active Academy Dergisi*, Sayı.38, Kasım -Aralık.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2001), “*Bankacılık Sektörü Değerlendirme Yıllık Raporu*”, BDDK Yıllık Rapor, Ekim.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2002), “*Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı : Gelişme Raporu-V*”, Kasım.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2003a), “*Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı*”, Ekim.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2003b), “*Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu –VI*”, Ekim.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2005/3), “*Basel 2, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*”, Mayıs.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2008a), “*Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*”, Sayı: 3, Aralık.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2008b), “*Stratejik Plan 2006-2008*”, Strateji Geliştirme Dairesi.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2009a), “*Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, Çalışma Tebliği*”, 2. Baskı, Aralık.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2009b), “*Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*”, Aralık.

BDDK (Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu) (2009c), “*Finansal Piyasalar Raporu*”, Sayı:16, Aralık.

BIS (Bank For International Settlements) (2001), “*Secretariat of the Basel Committee on Banking Supervision-The New Basel Capital Accord:an explanatory note*”, January.

CANDAN, H. (2005) “*Risk Based Capital in Turkey*”, Risk Management Workshop Turkey, Şubat, s.9-11.

ÇANKAYA, Fikret, Mehmet ÖZ (2001), “*Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi*”, TBB Yayın No: 221, İstanbul.

ÇELİK, Faik (2001), “*Türk Bankacılığında Risk Yönetimi Yönetmeliği Dönemi ve Piyasa Riski Ölçüm Metodları*”, *İktisat Dergisi*, Eylül.

CİVCİR,İrfan (2003), “*Türkiye’de Kriz Sonrası Dönemde Kredi Çöküşü*”, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Balkanlarla İlişkiler ve Türkiye Ekonomisi*, Ed. Ömer Faruk Çolak, Türkiye Ekonomi Kurumu: Ankara.

ÇOLAK, Ömer Faruk (2003), “*Türk Bankacılık Sektörünün Şubat 2001 Krizi Sonrası Durumu ve Yeniden Yapılandırılma Programı*”, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Balkanlarla İlişkiler ve Türkiye Ekonomisi*, Ed. Ömer Faruk Çolak, Türkiye Ekonomi Kurumu: Ankara.

DELİKANLI, İ. Uğur (1998), “*Bankaların Denetimi ve Gözetimi*”, Türkiye ve AB Uygulamaları, *Active Academy Dergisi*, Temmuz.

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) (1997), “*Turkey In Statistic 1996*”, DİE Yayınları, Ankara

DİKMEN, Orhan (1999), “*Türk Bankacılık Sisteminin Swot Analizi ve 2000 Yılındaki Muhtemel Profili*”, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2003), “*Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları : Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri*”, Yayın No: 2678, Eylül.

EKEN, Mehmet H. (1994), “*Eflasyonun Bankacılık Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi*”, TBB Yayınları, Ankara.

ERÇEL, Gazi (2000a), “*Konuşmalar-1999, Türk Bankacılık Sistemi*”, TCMB, Şubat, Ankara.

ERÇEL, Gazi (2000b), “*Konuşmalar-1999, Bankacılıktaki Son Gelişmeler*”, TCMB, İktisadi Kalkınma Vakfı-AKDENET, Eylül, İstanbul.

ERÇEL, Gazi (2000c), “*IMF ile Yapılan Stand-By Anlaşması Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörünün 1999 ve 2000 Yılına Dönük Değerlendirmesi*”, Basın Açıklaması, Ankara.

ERDÖNMEZ, Pelin, Ataman TULAY (2001), “*Seçilmiş Ülkelerde Borç Yeniden Yapılandırılması Uygulamaları*”, *Bankacılar Dergisi*, TBB, Mart.

EREM, Faruk ve Diğerleri (1989), “*Bankalar Kanunu Şerhi*”, *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü*, Ankara.

ERGİN, Feridun (1982), *Kredi Sistemi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ERTUĞRUL, A., O. ZAIM (1996), “*Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim, Kantitatif Analiz*”, *İşletme Finans Yayınları*, Ankara.

GLABUS (2001), “*Türk Bankacılık Sektörünün Tablosu*”, Şubat.

GÜNEŞ, Hurşit (1999), “*Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Swot Analizi ve 2000 Yılındaki Muhtemel Profili*”, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Seminer Tebliği, İstanbul.

GÜRAN, Tevfik. (1997), *İktisat Tarihi*, Acar Matbaacılık, İstanbul.

HEATON, Herbert (1985), *Avrupa İktisat Tarihi*, Çev., Mehmet Ali Kılıçbay- Osman Aydoğmuş, C.1, Teori Yayınları, Ankara.

<http://www.bis.org.bcbs>, 2009

<http://www.bis.org/publ/bcbs04a.htm>, 1998

<http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>, 2004

http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=30&Itemid=382, 01.04.2010

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx, 28.03.2010

<http://www.hazine.org.tr/ekonomi/ubuyume.php> 09.04.2010

[http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=13\(a\)](http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=13(a))

[http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=25\(b\)](http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=25(b))

İBAR (International Banking Advisory Research Group) (2000), “*Türkiye’de Bankalar ve Bankacılık Sistemi*”.

İLERİGELEN, Ahmet (1998), “1998 Yılıının İlk Çeyreğinde Girerken Banka-Sanayi Finans İlişkilerinde Yaşanan Temel Sorunlar”, *İktisat Dergisi*, Nisan.

- İMİŞKER, Serkan (2005), “*Basel 2 ve Piyasalarımıza Olası Etkileri*”, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi Yerelilik Etüdü, Kasım.
- JAMES, C. (2002), “*RAROC Based Capital Budgeting and Performance Evaluation: A Case Study of Bank Capital Allocation*”, Financial Institutions Center, Wharton School, University of Pennsylvania.
- KARACA, Uğur (2008), “*Özel Finans Kurumları, Katılım Bankacılığı*”, Finansal Kurumlar Dersi Araştırma Notu, Ankara.
- KARACAN, Ali İhsan (1996), *Bankacılık ve Kriz*, Finans Dünyası Yayınları, İstanbul.
- KARATAŞ, Nilgün (1999), “*Bankalar*”, *Makro Finans*”, Kasım.
- KEYDER, Nur (1991), *Para Teori-Politika-Uygulama*, ODTÜ Yayınları, Ankara.
- KUYUCAK, Hazım Atıf (1948), *Para ve Banka*, C.2. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- OKTAY, P. Jale (1998), “*Bankaların İç Kontrol Sistemi*”, *Active*, Ekim-Kasım.
- ÖÇAL, Tezer, Ö.Faruk ÇOLAK (1988), *Para Banka*, İmge Kitabevi, Mart.
- ÖNAL, Y., H. DÜZAKIN, M. AKYÜZ (1996), “*Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve Bankaların Risk Değerlendirmesini de İçeren Aktif Bir Mevduat Sigortası Model Önerisi*”, TBB. Yayını, İstanbul.
- ÖZÇAM, Mustafa (2004), “*Basel 2 Uzlaşısı*”, *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*, Ağustos, Ankara.
- PARASIZ, İlker (2000), *Para-Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Ocak.

- PİRENE, Henri (1983), *Ortaçağ Avrupası'nın Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev., Uygur Kocabaşoğlu, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- SERDENGECİTİ, Süreyya (2001), "2001 Yılı Para Politikasının Amaçları ve Program Varsayımları", *TCMB*, Ankara.
- SERİN, Vildan (1998), *İktisat Politikası, Seçme Konular*, Alfa Yayınları.
- TARLAN, Selim (1986), *Tarihte Bankacılık*, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (1998a), "40.Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi", Yayın No: 207, Ekim.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (1998b), "Bankalarımız", Yayın No.210, Mayıs.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2000a), "Bankalarımız", Sayı.35, Aralık.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2000b), "Bankalarımız", Yayın No:218, Mayıs.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği) (2004), "Bankacılık Sektörü", 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu, Bankacılar Dergisi, Sayı.49.
- TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIğI (1997), *Teftiş Kurulu Araştırmaları*, Garanti Bankası A.Ş. Planlama ve Bütçe Müdürlüğü.
- TEMİZEL, Fatih (2007), "Basel 2 Perspektifinden Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımlarının Kredi Fiyatlamasına Potansiyel Etkisi ", *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt 20, Sayı 6.
- TİRYAKİ, Göksel (2009), "Küresel Bankacılık Düzenlemelerinde Yeni Dönem", *Active Dergisi*, Sayı.60, Temmuz-Ağustos.

TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) (2010), *2009 Yıllık Faaliyet Raporu*, Mart.

TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) (1996), *Banka ve Sigorta Sektörlerinin Piyasa Ekonomisindeki Yeri, İşlevi, Önemi, Sorunları, Uluslar arası Normlara Göre Bugünkü Düzeyi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Temmuz, Ankara.

TUNAY, K. Batu ve Diğerleri (1997), *"Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör Üzerine Etkileri"*, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

TÜREL, Oktar (2002), *"Kriz: Nereden Nereye"*, *İktisat - İşletme ve Finans*, Yıl: 17, No: 194, Mayıs.

ULUSAN, Meltem (2000), *"Türk Bankacılık Sektörü"*, Aylık Analiz, İş Yatırım Yayını Kasım.

ULUTAN, Burhan (1957), *Bankacılığın Tekamülü*, Ankara.

YEŞİLOĞLU, Talat (2000), *"Bankacılık Sistemi"*, *Capital*; Sayı.9.

YILMAZ, Ş., R. KADILAR (1996), *"Türkiye İçin Bir Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi"*, *TBB.*, Yayını No.197, İstanbul.

YÜZGÜN, Arslan (1982), *Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi*, Der Yayınları, İstanbul.

ZARAKOLU, Avni (1993), *Para ve Banka*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

1 Şubat 1970 tarihinde Bolu'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimimi Sakarya ili Hendek ilçesinde tamamladıktan sonra, 1988 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü kazandı, burada İngilizce Hazırlık sınıfını okuduktan sonra ayrılarak, 1991 yılında KKTC'de bulunan Doğu Akdeniz Üniversitesi Ekonomi Bölümü'ne kaydoldu. Aynı bölümden Şubat 1996'da mezun oldu.

1996-1998 yılları arasında ticaret ile uğraştıktan sonra, 1998 yılında Bank Ekspres A.Ş. Teftiş Kurulu'nda Müfettiş Yardımcısı olarak bankacılığa başladı. 2002 yılında Family Finans Ö.F.K A.Ş.'de İç Kontrol Başkanlığı'na bağlı denetçi ve sonrasında Kredi Tahsis Müdürlüğü'nde yönetmen olarak çalıştı, 2005 yılından beri Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'de çalışmakta olup, aynı bankanın Adapazarı Şube Müdürlüğü'nü yürütmektedir.